

KÖZÉPKORI BALLADÁK (1–51.)

LEGENDABALLADÁK (1–7.)

Három árva (1–5.)

Az árvák keserű sorsa és a mostoha elleni panasz széles körű európai rokonsággal rendelkező legenda-balladakör része, melyben hiedelemmotívumok is szerepelnek. A halál után a lélek elhagyja a testet, de – a hiedelem szerint – még 12 napig a föld felett tartózkodik hátramaradt dolgait elintézni, hogy utána békében nyugodhassék, és ekkor száll a sírba. Az eltemetett anya csak az égiek engedélyével jöhet fel sírjából, és csak háromszor. Szűz Mária vesszőt ad az árváknak, amivel azok anyjukat felkelthetik. A háromszori kijövetel (3. b sz.) a legtöbb változatból már eltűnt. A legrégebbiek még őrzik Szűz Mária és a tőle kapott vessző motívumát (1–4. sz.), az újabb megfogalmazásokban már csak az árvák sírása, könnyörgése és mostoha elleni panasz maradt (ezek a legszámosabbak), viszont kapcsolódhatnak hozzájuk hangulatilag odaillő egyéb lírai versszakok is (5. sz. 6–9. vsz.). A legarchaikusabb részletek a szegedi kirajzás balladakincsében maradtak fenn Kálmány Lajos jóvoltából.

Középkori eredetű ballada az egész magyar nyelvterületen megtalálható (mintegy 200 variáns), de Európa népeinek nagy részénél is. A franciák és velük szomszédos piemonti olaszok megfogalmazása áll legközelebb a magyarhoz. Középkori eredetéről nemcsak témája, hanem fogalmazásmódja és stílusa is tanúskodik, mint pl. a betűrim használata (vérvél virággzik, piros vérem veri stb.), és az enyészet szinte naturalista részletezése (*A csontajaim széthullottak, Inaim szétszakadoztak, Apadoznak a szemeim* stb.).

Legkorábbi feljegyzése: 1840.

Dallamaik rendkívül sokfélék (Vargyas 74 féle dallamváltozatát mutatja be): többnyire régi stílusú dallamok, egyházi népénekek, gyakran műdallamok, ritkán az új stílus régies dallamai is.

A nálunk jelenleg számon tartott változatok száma 41: Csóka, Felsőhegy (2), Hertelendyfalva (5), Horgos, Jázova (2), Kupuszina (5), Mohol, Oromhegyes (3), Oroszlámos (2), Padé, Satrinca, Szaján (2), Temerin, Titel, Topolya (2), Törökbecse, Törökkanizsa (2), Verbica (4), Zentagunaras. Dallamaik zömmel műdallamok, „romlott”, azaz már félig-meddig elfelejtett vagy rosszul megjegyzett egyházi népénekek és egyéb nóták dallamai, de találhatók közöttük középkori himnuszrokonok is (4. sz.), a régi réteg máig népszerű tagjai (1–3. sz.), sőt egy olyan új stílusú dallam is, amit a régi stílus mintájára alakított át a hagyomány egészséges formáló ereje (5. sz.). A műdallamok és romlott formák a hagyomány kopásáról árulkodnak, ugyanakkor a többi dallam a hagyomány életerejéről tanúskodik.

Tartalmilag és motívikailag a *Megszólaló halott*, részben a *Megszólaló sírvirág* (11. e sz.) balladával függ össze.

A kötetben közölt balladák 23 változatot ölelnek fel.

A motivikai és hangulati hasonlóság miatt közöljük az *Árvák éneke* néven emlegetett egyházi népéneket (6. sz.). (A hivatalos egyházi énekeskönyvekben nem szerepel.) Az oromhegyesiek halottas énekként emlegetik, de egyéb vallásos magánáhítatban is tölthet be funkciót. A jelenlegi 2 változatnál minden bizonnyal több gyűjthető még ma is.

Gyulai Pál *Három árva sír magában* kezdetű, rokon témájú költeménye az iskola révén szintén népszerű lett, és folklorizálódott. Gyűjtéskor gyakran ezt a költeményt éneklik a ballada helyett. A másik hasonló témájú dal, amivel a balladát keverik, a *Megfagyott gyermek* című félnépi alkotás. *Ily késő éjszaka ki jár ott künn a temetőn* kezdetű, idegen (német) dallamra énekelt igen elterjedt, érzelmes szerzemény. Népszerűségét mi sem bizonyítja jobban, mint hogy a laikus házi ájtatosságok végzésekor különböző vallásos ponyvaszövegeket énekelnek a dallamán.

Az árvák históriájának fő terjesztői énekes koldusok és vásári históriások.

1.

Rubato ♩ = cca 72–80

1. Túl a ví - zën egy al - ma - fa, Az a - latt sír há - rom ár - va.

s O - da - mé - ne Szűz - má - ri - a, Kér - di, mit sírsz, há - rom ár - va?

2. – Hogyne sírnánk, hogyne sírnánk,
Mikor mēghótt édesanyánk!
– Néték, adok három vesszőt,
Csapjátok még a temetőt!

3. – Kelj fēl, kelj fēl, édesanyánk,
Mer elszakadt a gyászruhánk!
– Nem kelheték, én fiaim,
Mer elszakadtak inaim!

4. Mer elszakadtak inaim,
s Összehulltak a csontjaim.
Bézártak a föld gyomrába,
Béfogott a föld ruhája.

5. Tova mēnyēn egy mēnyecske,
s Az apátok felesége.
Mikor ingēt ad réátok,
Vérvel virágzik rajtatok.

Hertelendyalva, Önböli Mártonné Kis Mária (70).

Kiss L., 1940.

Alapjában ötfokú dallam, mely fríg hangsorúvá bővült. A kvintváltás már elmosódott benne, de második és negyedik dallamsorában a záróhangok még kvintváltásról árulkodnak.

(Balla 5). (Nem fríg hangnemű rokonai pl. Király VI. 55, SZN 69, Jagamas 98–100)

2.

Rubato, parlando ♩ = cca 78

1. Tull a vi-zénn egy di - jó - fa, A - lat - ta sír há - rom ár - va.
ül

O-da-mé-nyén szép Szűz Már-ja, Kér-di:métt sírsz, há - rom ár - va?
Szűz Má-ri-ja,

2. – Hogyne sírnánk, szép Szűzmárja,
 – *Hogyne sírnánk, Szűzmárja,*
 Édesanyánk föld gyomrába!
 – Adok nektek három vesszőt,
 Verjétek még a temetőt!

4. Amott jön egy szép menyecske,
Amottan jön egy menyecske,
 Két orcája ki van festve,
 Allész néktek mostohátok,
 Aki gondot visel rátok.

3. – Kélj fél, kélj fél, édesanyánk,
 Mer elszakadt a gyászruhánk!
 – Nem kelheték, három árva,
 Mett a sírom bé van zárva.

5. Mikor fősülli fejetek,
 Vérés lesz majd a fésütök,
Vértől piroslík fősütök,
 Mikor tisztát ad réátok,
Hogyha tisztát ad majd rátok,
 Vérés lesz majd ruhácskátok.
Vértől himzik ruhácskátok.

Hertelendyalva, Györfi Barabás (46), Györfi Endre (44).

Kiss L., 1969.

Régi stílusú, ötfokú kvintváltó dallam.
 (MNT X. 120. típus)

2. a

Parlando, rubato ♩ = cca 80

1. Tul a Ti-szán egy al - ma fa, Az a - latt sír há - rom ár - va.

s O - da - mēnt a szép Szűz Má - ri - ja, Kér - di: mét sírsz, há - rom ár - va?

2. vsz. 3. 4. vsz. 2-5. vsz.

2. – Hogné sírnék, szép Szűz Márja!
Édesanyánk föld gyomrába!
– Neték, adok három vesszőt,
Verjétek még a temetőt!

3. – Ke'j fél, ke'j fél, édesanyám,
Met elszakadt a gyászgúnyám!
– Nem kelheték fél, fíjajim,
Széjjelhullnok a csontjajim!

4. Amott jó egy szép menyecske,
Az apád felesége,
Két orcája ki van festve,
Az apád felesége.

5. Mikor fejért ad rējátok,
Vérvel virágzik rajtatok.
Mikor fejért ad rējátok,
Vérvel virágzik rajtatok.

Hertelendyfalva, Kovács Júlia (80).

Kiss L., 1966.

Dallama az al-dunai székelyek egyik fődallama (al-dunai 46–54. sz. Lásd VMND 1: 86. sz. is), 3-as számú dallamunk bukovinai altípusa.

Kazetta I. A 1.

3.

Parlando ♩ = cca 96

2. – Kelj föl, kelj föl, édesanyánk,
Nincs, ki gondot viseljön ránk,
Mögfűsülje a hajunkat,
Kimossa a ruháinkat!
3. – Nem kelhetők, nem kelhetők,
Nagyon mélyen letemettek!
Vagyon nektők mostohátok,
Aki gondot visel rátok.
4. – Ki mostoha, csak mostoha,
Nem igazi édesanya.
Mikor a hajunk fűsüli,
Orcánkat piros vér veri.
5. – Nem kelhetők, én szülöttem,
Széthullottak a csontjaim!
Nehéz koporsóba zártak,
Inaim szétszakadoztak.
6. – Szödd össze a csontjaidat,
Kötözd össze inaidat,
Fűsüld mög a hajainkat,
Foltozd mög a ruháinkat!
7. Fölkelt hát az édesanyjuk,
Mögcsókolgatta az arcuk,
Mögmosta a fejeiket,
De nem vízbe, könnyeibe.
8. Mögfűsülte fejeiket,
Nem fűsüve', körmeive'.
Mögvarrta a ruháikat,
Nem cérnáva', hajszázáva'.
9. Hazamén a három árva,
Mindjárt kérdi a mostoha:
– Hun vótatok, három árva,
Három árva, három kutya?
10. Ki fűsüte fejetöket?
Ki varrta mög ruhátokat?
– Szomszédasszony fűsüt minket,
Az varrta mög ruháinkat.

Szaján/Magyarkanizsa, Losonc Istvánné Körmöci Borbála (66).

Bodor A., 1995.

Az énekes szajáni származású édesanyja feljegyzései között találta ezt a balladát sok más balladával együtt. Énekelni már nem tudta. A dallam, amivel társítottuk, legnépszerűbb régi stílusú, ótörök eredetű dallamunk, melynek rokon népi párhuzamait is számon tartja a kutatás. Ezen a dallamon is gyakran megszólal a *Három árva* balladája.

Variáns: 23., 25., 26., 73., 77., 133., 165., 168., 170–172., 174–179., 182., 193–195. Lásd ott is. (MNT VIII. 45. típus)

3. a

Amoda mén három árva Ipirumba,
A temető kapujába,
Édesanyja sírhalmára.

– Kelj föl, kelj föl, édesanyám,
Mer elrongyollott a ruhánk!
Mosogasd ki ruháinkat,
Törülgesd mög fejeinket...
Mer nincs nekünk édesanyánk,
Aki varrogasson reánk!

– Nem kelhetök, én szülöttem:
A csontjaim széthullottak,
Inaim szétszakadoztak...

Sírva kéri a másik is:

– Kelj föl, kelj föl, édesanyám,
Mer elrongyollott a ruhánk!
Mosogasd ki ruháinkat,
Törülgesd mög fejeinket...
Mer nincs nekünk édesanyánk,
Aki varrogasson reánk!

– Nem kelhetök, én szülöttem:
A csontjaim széthullottak,
Inaim szétszakadoztak...

Harmadik is sírva kéri:

– Kelj föl, kelj föl, édesanyám,
Mer elrongyollott a ruhánk!

Mosogasd ki ruháinkat,
Törülgesd mög fejeinket...
Mer nincs nekünk édesanyánk,
Aki varrogasson reánk!

– Nem kelhetök, én szülöttem:
A csontjaim széthullottak,
Inaim szétszakadoztak...

– Szödd össze a csontjaidat,
Kötözd össze inaidat!
... Fökelt az ő édesanyjuk...

Mögmosta fejeiket,
De nem vízbe, ha' könnyibe;
Kifüsülte fejeiket,
Nem füsüvel – tíz körmivel;
Mögmosta a ruhájukat,
De nem vízbe, ha' könnyibe;
Mögvarrta a ruhájukat,
Nem cérnával – hajsálával.

...Hazamén a három árva –
Mindjár mondja a mustoha:
– Hun vótatok, három árva,
Három árva, három kutya!
Ki füsülte fejetöket?!
Ki varrta mög ruhátokat?!

– Szomszédasszony, a jó asszony,
Az füsülte fejeinket,
Az varrta mög ruháinkat...

3. b

Elmönt, elmönt három árva
A temető kapujára,
Édősanyjának sírjára.
Ott á'lott a Szűz Mária.
– Netők ez a három vessző:
Csapjátok mög a temetőt,
Az édősanyátok sírját,
Akkó főkel majd anyátok!
– Ke'j föl, édősanyánk, ke'j föl,
Fűsűgesd mög a fejünköt!
E'rongyollott a gyászruhánk!
Nincsen nekünk édősanyánk.
Varogasd mög a ruhánkat!
– Nem kelhetők, én *fijajim*,
Kihullottak a csontjajim,
Szakadoznak az inajim,
Apadoznak a szömejim.
Van tinektök mustohátok,
Aki gondot visel rátok.
– A mustoha csak mustoha,
Nem oly, mint az édősanya.
Vas fűsűje, vas ötettye,
Vas tüőrüköző kendője.
Amikor a' münket fűsül,
Sarkunkon foly a piros vér.
Főkelt az ű édősanyjuk,
Főkelt, kigyütt a sírpartra,
Mögvarrta a ruhájukat,
Nem cénáva', hajszála'va'.
Mögfűsülte a fejüket
Nem fűsűve', tiz körmive'.
– Mos', *fijajim*, hazamöntök,
Kérdözi a mustohátok:
Ki fűsűte fejetököt,
Ki varrta mög ruhátokat? –
Szomszéd asszony, a jó asszony,
A' fűsülte a fejünket,
A' varrta mög ruháinkat,
A' mosta ki ruhájukat.

Szomszédba mönt a mustoha, veszeködött.

A temető kapujába,
Ott sírdogál három árva:
– Ke'j föl, ke'j föl, édősanyánk,
E'rongyollott mind a ruhánk!
– Nem kelhetők, nem kelhetők,
Mer mélyen eltemettetők.
Van tinektök mustohátok,
Aki gondot visel rátok.
– A mustoha csak mustoha,
Nem oly, mint az édősanya.
Vas fűsűje, vas ötettye,
Vas tüőrüköző kendője.
Főkelt az ű édősanyjuk,
Mögvarrta a gyászruhájuk.
– *Fijajim*, ha hazamöntök,
Kérdözi a mustohátok,
Ki varrta mög a ruhátok,
Mondjátok, körösztyanyátok.
Körösztyanyánk, a jó asszony,
A' varrta mög ruhájinkat.
Oda is mönt a mustoha:
– Ilyen-olyan ...
Tē varrtad mög ruhájukat?
Tē fűsülte a fejüket?

Elmönt, elmönt három árva
Édősanyjának sírjára:
– Ke'j föl, édősanyánk, ke'j föl,
Fűsűgesd mög a fejünköt!
– Nem kelhetők, én *fijajim*,
Kihullottak a csontjajim,
Szakadoztak az inajim,
Kiapadtak a szömejim.
Van tinektök mustohátok,
Aki gondot visel rátok.
– A mustoha csak mustoha,
Nem oly, mint az édősanya.
Vas fűsűje, vas ötettye,
Vas tüőrüköző kendője.
Amikor a' münket fűsül,
Sarkunkon foly a piros vér.
Főkelt az ű édősanyjuk,
Mögfűsülte a fejüket.

Elindult a három árva
Temetőnek kapujába.
– Mögállj, mögállj, három árva,
Vesszőt adok a kezedbe,
Verőgesd mög anyád sírját!

– Ke'j föl, ke'j föl, kedves anyánk,
Mer mögrongyollott a ruhánk!
– Nem kelhetők, három árvám,
Mer léesetek a karjajim,
Elenyészlöttek hamvajim.
Kemén trombita szavára
Maj fölkelök számadásra.

Magyarszentmárton (Torontál megye, Románia).

Kálmány L.

Bizonytalan emlékezés kísérleteit őrző változat.

4.

Giusto (quasi parlando) ♩ = cca 140

1. A te - me - tő ka - pu - já - ba Há - rom ár - va sír ma - gá - ba.

Nin - csen ne - kik é - des - any - juk. - Azt ke - res - sük, azt ku - tas - suk.

ossia ossia ossia ossia ossia ossia

2. – Adok nektek három vesszőt:
Sújtsátok meg a temetőt!
– Ke'jön ken föl, édesanyám!
Elszakadt már a gyászruhám!
Leszakadt mán üngöm, gatyám!

3. a – Nem kelhetők föl, fíjajim,
– Nem kelhetek, gyermekeim,
Elbágyadtak a tagjajim!
Elrohadtak már csontjaim!
Van már néktek mostohátok,
Aki gondot visel rátok.

3. – Nem kelhetők, három árva,
Sötét sírba vagyok zárva!
Van teneknek mustohátok,
Aki gondot visel rátok.

4. – Ki mustoha, csak mustoha,
– Csak mostoha a mostoha,
Nem igazi édesanya!
Mikor a hajam fésüli,
Arcom piros vérem veri!
Orcámat piros vér veri!

5. Fehéret ad a hátunkra,
Vérrel virágzik az alja,
Kinyeret ad a kezünkbe,
Hét ördög ül a szemibe!
Hét ördög ül a szívébe!

Padé, Harkai Sándor (69).

Hódegyháza, Urbán Péterné Sípó Márcell (83).

Oroszlámos, Falusi István (62).

Topolya, László Jánosné Virág Teréz (73).

Burány B., 1973.

Burány B., 1973.

Burány B., 1975.

Tóth F., 1976.

Gregorián eredetű középkori himnusz késői változatával rokon dallam. Változatunk formája visszatérő, mint az új stílusú daloké, de tartalmi lényege az új stílustól távol áll. Ritmusa aszimmetrikus giusto, ún. *giusto syllabique*.

(Vargyas, 1976, I: 16/b, 227. old. és SZDV 1/II c)

5.

Parlando ♩ = cca 108

Há - rom ár - va sé - tál ben - ne,
Az is a - zé sé - tál ben - ne:

É - dős - any - juk nyug - szik ben - ne.

1. a A Becsei* temetőbe Három árva feketébe. Mind a három azt sirassa: Nincsen neki édesanyja.	3. a Van tenétek jó apátok, Azon kívül mostohátok, Ki megmossa fejeteket, Úgy vág pofon benneteket.
1. b A temető kapujába, Ott sirdogál három árva. Körülállják anyjuk sírját: – Kelj fel, kelj fel, édesanyánk!	4. – A mostoha csak mostoha, Nem igazi édesanya! Ha füsüli a fejemet, <i>Mikor füsüli fejemet,</i> Bánat nyomja a szívemet!
2. – Ke'j föl, ke'j föl, édesanyám! Elszakadt már a gyászruhám! <i>Lerongyolódott a ruhám!</i> – Nem kelhetek, három árva, <i>– Nem kelhetek, lelkem ága,</i> Deszka közé vagyok zárva! <i>Koporsóba vagyok zárva!</i> <i>Sötét sírba vagyok zárva!</i>	5. Hazamén a három árva, Mind a három sír magába. Ajtó megett nádi páca, Az az árvák vacsorája.
2. b – Ke'j föl, ke'j föl, édesanyám! Nincsen, aki gondol miránk! – Nem kelhetek, nem kelhetek, Nagyon mélyen letemettek!	6. Kimögyök a temetőbe, Fölbuktam egy kükörösztbe. <i>Megbotlottam egy nagy kőbe.</i> Se nem kúbe, se nem fűbe: Édősanyám körösztjébe.
3. Vajon nektek mostohátok, <i>Van néktek egy mostohátok</i> Aki gondot visel rátok: <i>Aki mindig dül-fül rátok:</i> Fejeteket megfésüli, Arcátokat pofon veri!	7. Anyám, anyám, édesanyám, Te voltál a legszebb dajkám. Jobb lett volna, kis koromba Zártál volna koporsómba!
	8. Édesanyám édes teje, Kesere ja más kényere! Kesere jis, savanya jis, Jaj, de sűrűn panaszos is!

* topolyai, zentai, munkai stb.

9. Kimegyek a temetőbe,
Három árvát látok ülve.
Nincsen neki édesanyja,
Csak igazi rossz mostoha.

<i>Felsőhegy</i> , Szekeres Ferenc (59).	Burány B., 1971.
<i>Oromhegyes</i> , Bicskei Mihályné Balázs Ida (44).	Tripolsky G., 1971.
<i>Horgos</i> , Nyers István (66).	Bodor G., 1972.
<i>Felsőhegy</i> , Sőreg Pálné Mihályi Zsófi (67).	Burány B., 1972.
<i>Hódegyháza</i> , Urbán Péter (57).	Burány B., 1973.
<i>Topolya</i> , Cservenák Antalné Baravics Ágnes (75).	Vass É.–Tomik E., 1975.
<i>Mohol</i> , Karácsonyi Pálné Smirkász Anna (64).	Burány B., 1975.
<i>Titel</i> , Szabó József (68).	Burány B., 1975.
<i>Törökbecse</i> , Szabó Istvánné Miklós Margit (72).	Burány B., 1975.
<i>Oroszlámos</i> , Kenderesi Dezsőné Ábrahám Etel (40).	Burány B., 1975.
<i>Zentagunaras</i> , Fekete Mihályné Törköly Mária (68).	Tóth F., 1976.

Dallama egy általánosan elterjedt új stílusú dallam (Járdányi II. 143) III–IV. sorából alakult régi stílushoz hasonló formává.

Árvák éneke

6.

Giusto syllabique ♩ = cca 126

1. Sír egy ár-va kint a te-me-tő - be, Sű-rú köny-nye any-ja sír - já - ra hull.

I-mád-ko-zik ép-pen éj-fél - táj-ba, Szűz Má-ri-ja le-szál-lott hoz - zá - ja.

2. – Nő sírj, lányom, majd lészék én anyád,
Szűz Mária, ki visel gondot rád!
– Hogyané sírnék? Nincsen édesanyám!
Nincs a földön, ki visel gondot rám!

3. Hozott néki mennyeji virágot:
– Édes lányom, ne sirasd anyádat!
Mennyekbe van a te édesanyád,
Itt a földön boldogság vár rejad!

Oromhegyes, Bicskei Mihályné Balázs Ida (64).

Bodor A.–Németh I.–Tripolsky G., 1990.

Legnépszerűbb 16. századi egyházi énekünk. 10 szótagú, 4+6-os tagolódású sorszerkezete a középkori himnuszok sajátja. (Ugyanilyen sorszerkezet a szerbeknél „epski deseterac” néven ismert.) Elmosódottan ugyan, de a középkori himnuszritmus is, a jambusnak egy fajtája, felfedezhető benne. A hivatalos egyházi használatban főként a reformátusoknál fordul elő, a népzében viszont a katolikus vidékeken él legtöbb féle szöveggel, pl. halottas, passió és Mária-énekek. Ez utóbbiak válfaja az *Árvák éneke* is.

(RMDT I: 46, SZDR I: 36)

Kazetta I. A 2. (Az utolsó versszak nem szerepel a felvételen, későbbi helyszíni lejegyzés.)

Szálláskereső Jézus (7.)

A ballada témája a legendaköltészethez kapcsolódik: az áruhás Jézust csak a szegények fogadják házukba. A vándorló Isten ilyenfajta ábrázolása fellelhető mind az európai, mind az ázsiai vallásokban. Viszonylag kevés változata került elő, az is főleg a Dunántúlról. A magyarokon kívül csak a franciáknál ismerjük.

Népszerűsége újraéledt a múlt századi ponyvaköltészet hatására, elsősorban katolikus vidékeken. A paraliturgikus vallásosság költészeti formái törölték ki a honfoglalás kori hiedelemvilágot tükröző költői megfogalmazást a régebbi változatok záró versszakából: *A lábánál fölkelt ragyogós holdvilág, A fejénél fölkelt ragyogós napvilág*. Helyét a ponyvairodalomra jellemző vallásos moralizálás foglalta el. Ez történt a nálunk gyűjtött változatokkal is. Funkciójuk búcsús ének, illetve laikus ájtatosságok (házi kilencedek) alkalmi éneke.

Legkorábbi feljegyzése: 1906.

A balladát csak erre a dallamra éneklék. Az olyan ritka esetek egyike, mikor szöveg és dallam viszonya állandó. Maga a dallam számos más szöveggel is előfordul. Valószínűleg német eredetű, régi európai dallam sokféle funkcióban.

Nálunk mindössze két közeli változata került elő Gomboson és Királyhalmán. Mindkettőt közöljük.

7.

Poco parlando ♩ = 60

8)

1. Mi - kor az Úr Jé - zus E - zen a föl - dőn járt,

Ron-gyos ru - hács-ká - ban Kol-dul - ni is el - járt.

ossia ossia ossia ossia ossia ossia ossia

1a. vsz.

2. Bemegyen egy házhoz

*Beméne egy házhoz,
Regyena asszonyhoz,
Alamizsnát kérvén
Alamizsnaképen
A Jézus nevében.
Kenyeret kéré ott.*

3. Szent Régina asszony

Keservesen síra,
Mert hetedmagával
Árvaságra juta.

3. a Özvegy Regyena asszony

Keservessen sírja:
Nincs több egy pénzénél,
Azt is mástól kapta.
Alamizsnaképen*
Azt is odaadta.

4. – Nincs több egy pénzémnél,

Azt is mástól kaptam!
A Jézus nevében
Azt is odaadtam.

5. – Menj ki, Péter, menj ki,

Hogy mit látsz az égen!?
Nézd, mit látsz az égen?
– Láttam, Uram, láttam
– *Látom, Uram, látom*
Menyeknek országát
Ménnyeknek ajtóját,
Özvegy Regyénának*
Terített asztalát!

6. Özvegy Regénának

Terített asztala,
A szent alamizsna
Kivirágzott rajta.

7. Annak a virágját

Angyalok fölszédik,
A szép ménnyországot
Úgy örvendeztetik.

8. Aki ja szegénynek

Jobb karját kinyújtja,
Jobb kezét kinyújtja,
Annak lesz menyekben
Annak van menyekben
Terített asztala.

* A III–IV. dallamsorra

9. Özvegy Regyen asszony,
Szent Rëgina asszony,
Te vagy boldog asszony!
Példádat kövesse
Tehát minden asszony!

Gombos, Horvát Istvánné Szűcs Katalin (70).
Királyhalom, Balog Dezsőné Szilák Margit (48).

Kiss L., 1940.
Kiss L., 1972.

Igen népszerű dallam, mind a magyar nyelvterületen, mind Európa más népeinél (német, svájci, morva, rutén, horvát, bolgár és román). Írott forrása kései, az 1700-as évek közepéről származik, de elterjedéséből és sokféle funkciójából (balladaszövegek, karácsonyi kánták, búcsús, laikus társulati és virrasztó népelemek, különböző népszokások stb.) régi európai szertartásos dallamra következtethetünk. Egyik legismertebb szövege a *Virágok vetélkedése* (a középkori *certamen* műfaja).

(Vargyas, 1976, I: 2, 218. old. és SZDV 5, Járdányi I. 181)

Kazetta I. A 3. (Királyhalmi változat az 1. vsz. nélkül.)

TRAGIKUS BALLADÁK (8–34.)

Szégyenbe esett lány (8–11.)

Az egész magyar nyelvterületen ismert, népszerű ballada (mintegy 300 változatban), még ma is jól gyűjthető, bár kopottasabb alakban, csupán a jellegzetes kezdő és záró formulával. Témája, hogy a tiltott szerelem ellenére teherbe esett lány halállal lakol, ismert Európa-szerte (spanyol, portugál, katalán, angol, Rajna menti német), sőt még a balladában szereplő formuláknak is sok a nemzetközi párhuzama: a lány megváltozott állapotát a szoknya jelzi (elől rövidül, hátul hosszabbodik), ezért a lány a szabót okolja. A halott lányt kereső szeretőt először patakra, kertbe stb. küldik, mielőtt a valóságot bevallják neki. A szerelmesek a halálban egyesülnek, esetleg sírjukon sírvirág fakad, mint a halált túlélő szerelem jelképe (11. e sz.).

A téma a középkori lovagköltészetben gyökerezik. A szerelem tiltásának okára a balladában csak egyes mozzanatok utalnak, mint pl. az idegen földről származás (Londonvár Idol, Dorka, Didorka stb. idegen nevek, és csak ritkán Ilonka vagy Ibolyka), ritkábban történik utalás a társadalmi különbségekre is (pl. „újmódi hercegnő” – 10. a sz.).

A házasságon kívül teherbe esett lány témája gazdag utóéletet él: számtalan félnépi vagy ponyvaköltészeti terméke született, egészen a csupán néhány versszak erejéig terjedő lírai dalokig. A kötetben bemutatunk néhány, a klasszikus megfogalmazástól eltérő alakot is (8–9. sz.). Az újabb keletű balladák ötvözését a régebbi típusal két változat példázza (8. a és 8. b sz.).

A közölt klasszikus változatok (10., 10. a, 11., 11. a, 11. b, 11. c, 11. d, 11. e sz.) bizonyos értelemben „ideális alakokat” képviselnek, azaz teljes alakokat, melyeket az összekapcsolt változatok segítségével sikerült „rekonstruálni”. Az egyes balladákban ugyanis ritkán fordul elő valamennyi lehetséges epizód. A bevezetőként szolgáló 1. versszak (*Egyszer egy asszonynak...* stb.) pl. el is maradhat. Kimaradhat az a rész is, mikor a lány ruháitól, rózsáitól búcsúzik, vagy a fecskének részletezi, hogyan adja át a levelet (esetleg a fecske válaszol is). Kimaradhat Király kis Miklós reakciója a levélre, a kocsist sürgető izgatott szavai: *Úgy hajts, mint a villám...* A halott kedvesét kereső legény félrevezetését, végül öngyilkosságát és a záró versszakokat (*Vérem a véreddel...*) megtartja valamennyi ballada. A Vérem a véreddel formula honfoglalás előtti hősepikából fennmaradt megfogalmazás. Igen hasonló formulával kötnék örök barátságot a belső-ázsiai epikus énekek hősei. Egyéni szerkesztésmódot képvisel, és a drámai feszültség fokozása iránti érzéket tükrözi az a változat, amelyikben a cselekmény folyamán többször is visszatér az anya hajthatatlanságát kifejező versszak (*Hóhérok, hóhérok, Vigyétek lányomat...*) (11. a sz.). A régies megfogalmazású alakok közül kiválik a Kálmány Lajos által legrégebben gyűjtött, klasszikus szépségű szajáni ballada, mely becses értékeink között is egyedi helyet foglal el (11. e sz.).

Legkorábbi feljegyzése: 1872.

Dallamai nem túl sokfélék a változatok számához képest (Vargyas 31 féle változatot sorol fel). Legtöbbjük idegen eredetű, a magyar hagyományba különböző mértékben illeszkedő dallam (közöttük egyházi népénekek is, mint a *Mittit ad virginem* kezdetű népszerű középkori sequentia).

A nálunk jelenleg számon tartott változatok száma 81 (ez a legnépesebb változatokrú balladánk): Bajsa, Csóka (8), Gombos (5), Horgos, Jázova, Kanizsa, Kispiac, Kupuszina (17), Majdán, Mérgecs, Mohol (2), Oromhegyes (6), Satrinca, Szaján (6), Temerin (2), Tiszahegyes, Topolya (4), Törökbecse, Törökkanizsa (2), Verbica (2), Völgyes (2), Zenta (10), Zentagunaras. A régi stílusú dallamok a mennyiség egynegyedét teszik ki, ezek között gyakori egy idegenből meghonosodott, általánosan elterjedt típus (10–11. sz.), melynek Kupuszinán különösen sok és szép változata került elő. A többi kifejezetten idegenes dallam. Érdekes viszont, hogy az újabban alakult szöveg (8. sz.) régi stílusú dallammal társul.

Motivikai összefüggés más balladákkal: Három árva, Megszólaló halott: megszólaló sírvirág (11. e sz.); Zsivány felesége és Rabénekek: madárral küldött üzenet; Zsivány felesége: egymásért meghalás; Halálraítélt húga: *Kocsisom, kocsisom*; Halálra táncoltatott lány és Bogár Imre: *Harangoznak délre* (a Szégyenbe esett lány balladájában ritka motívum).

A kötetben közölt balladák 46 változatot ölelnek fel.

8.

Parlando ♩=116

1) Er - dő - be la - kok én, Ke-ress föl, an - gya - lom!

2) Csak a pa - tak vi - ze Su-ho - gá - sát hal-lom.

1) 2)
8:a 3.vsz ossia

2. – Jó estét, jó estét!
Mi bajod érközött?
Talán a vacsorád
Nem jó ízelődött?

3. – A vacsorám, ahogy
Ízelődött vóna!
Bánatos a szívem,
Kétfelé hasíjja!

4. – Nesze egy kulacs bor,
Igyál hát belőle,
Bánatos szívedet
Vigasztald mög tőle!

5. – Nem köll a te borod,
Csak iszogasd magad,
Ha nem sajnátad a
Szép szűz lányságomat!

6. – Sajnálalak, babám,
Mikor mögcsaltalak,
De már a jó Isten
Viselje gondodat!

7. – Aludj, szép babuskám,
Csókolom a szádat!
Verje mög az Isten
Az édösapádat!

Csóka, Törtei Istvánné Barlog Anna (60).
Csóka, Barát Györgyné Fehér Mária (63).

Burány B., 1962.
Paksa K., 1968.

Az egész magyar nyelvterületen elterjedt népies régi stílusú dallamcsalád. Tagjai zömmel ötsorosak, ritkábban hat- vagy négysorosak. Ez a dallam négysoros. (Lásd a hatsoros 110. és az ötsoros 96–98. és 109. dallamokat és az ott mondottakat is.)

Variáns: 38., távolabbról 36., 39., 40., 106., 115., 121. (MNT VIII. 38. típus)

8. a

1. – Jó estét, barna lány!
Mí bajod érkezett?
Talán a vacsora
Nemigen jól esett?
2. Hoztam egy kancsó bort,
Igyál csak belőle!
Igyál csak belőle,
Jobban leszel tőle!
3. – Nem kell nékem (a) borod,
Idd azt meg csak magad,
Ha nem sajnáltad a
Szép leányságomat!
4. – Sajnálalak téged,
Míg meg nem csaltalak.
Mikor megcsaltalak,
Istenre hagytalak.
5. – Anyám, ó, jó anyám,
Csak azt engedje meg:
Szobámba menjek be,
Ruháim nézzem meg!
6. Ruháim, ruháim,
A földre hulljatok!
A földre hulljatok,
Engem sirassatok!
7. Anyám, ó, jó anyám,
Csak azt engedje meg:
Kertembe menjek be,
Virágim nézzem meg!
8. Virágim, virágim,
Földre boruljatok!
Földre boruljatok,
Engem sirassatok!
9. – Hóhérok, hóhérok!
Vigyétek lányomat!
Vigyétek börtönbe,
A legfenekébe!
A legmélyebbjébe!

Oromhegyes, Balázs Imréné Dávid Mária (60),
Balázs Istvánné Dávid Etelka (66),
Bicskei Mihályné Balázs Ida (45).

Tripolsky G., 1971.

8. b

1. – Jó estét, jó estét!
Mi bajod, angyalom?
Talán a vacsorád
Nemigen jól esett?
2. Hozzak egy liter bort?
Iszol-e belüle?
Fájdalmas szívedet
Öblítsd meg majd tüle!
3. – Köszönöm borodat,
Kiihatod magad,
Mert nem sajnáltad meg
Szép nagylányságomat!
4. – De hogy sajnáltalak,
Mikor megcsaltalak!
De már a jó Isten
Viselje gondodat.
5. – Hóhérok, hóhérok,
Tizenketten vagytok,
Lányomat vigyétek,
Börtönbe vessétek!
6. – Ó, édes jó anyám,
Csak egy a kérésem:
Kiskertbe kimenni,
Rózsáktól búcsúzni!
7. Rózsáim, rózsáim,
Onnan lehulljatok!
Majd, ha lehullatok,
Engem sirassatok!
8. – Hóhérok, hóhérok,
Tizenketten vagytok,
Lányomat vigyétek,
Börtönbe vessétek!
9. – Ó, édes jó anyám,
Még egy a kérésem:
Szobámba bemenni,
Ruhámtól búcsúzni!
10. Ruháim, ruháim,
Onnan lehulljatok!
Földre lehulljatok,
Engem sirassatok!
11. – Hóhérok, hóhérok,
Tizenketten vagytok,
Lányomat vigyétek,
Börtönbe vessétek!
12. – Ó, édes börtönőr,
Ne hagyjon itt halni!
Ne hagyjon itt halni!
Ki fognak váltani!
13. – Ne sírj, barna kislány,
Nem fognak itt hagyni!
Nem fognak itt hagyni,
Ki fognak váltani!

Mérges.

Penavin O.

Az utolsó két versszak megfogalmazása a betyárköltészetbe illik.

9.

Parlando ♩ = 108

1. Hē - gyek közt la - ko - zok, Ke-ress föl, an - gya-lom!

Csēn - dēs fo - lyó - víz - nek Csak zú - gá - sát hal-lom.

2. Amére én járok,
Még a fák is sírnak,
Gyēnge jágajiról
Levelek hullanak.

3. Hulljatok, levelek,
Rejtseték el engēm,
Mer az édesanyám
Kitagadott engēm!

4. Kinyílt az ibolya,
De nem az a tejes,
Elgyütt a szeretóm,
De nem az a kedves.

Satrinca, Birinyi Andrásné Német Anna (67).

Burány B., 1977.

Csupán hangulatban rokon lírai dal. Az 1. versszak megegyezik a 8. számú ballada 1. versszakával, ezenkívül csak a 3. versszakban találunk utalást a balladai konfliktusra: *Mert az édesanyám Kitagadott engem*. Dallama, sajnos kiforratlan műdallam, ezért egy olyan dallammal társítjuk, ami a Dél-Dunántúlon és Szlavóniában otthonos elsősorban, de szórványosan az egész magyar nyelvterületen megtalálható, így nálunk is (VMND 1: 196). Szövegei rabénekek, pásztordalok, keservesek, szerelmi dalok és balladatöredékek.

(MNT VII. 20. típus)

10.

Giusto ♩ = 88

4) _____
1) _____

2) 3) 5)

1. Ec - cër egy asz-szony-nák Ti-zen - két lány - nya volt.

7) _____ 10) _____

5) 6) 8) 9) _____

A ti - zen - ket - te - dik Nán-dor-vár I - dor volt.

1)a 1)b 2) 3) 4) 5)

8. vsz. ossia ossia ossia 6. 11. vsz. ossia

6) 7) 8) 9) 10)a 10)b

ossia ossia ossia 10a:12 vsz. 16. vsz. ossia

2. – Idorkám, Idorkám,
Mi ennek az oka:
Zöld selyemruhádnak
Hosszab a hátuja?

3. Szabó nem jó szabta,
Váró nem jó vártá,
Verje meg az Isten,
Aki elrontotta!

4. Szabó is jó szabta,
Váró is jó vártá.
Kiráj kis Miklóská
Nem jó irányozta!

5. Hóhérok, hóhérok,
Vigyétek lányomat!
Vigyétek lányomat
Az akasztófára!
A legmagassabra!*

6. – Anyám, anyám,
Egy napot, egy órát!
– Sem napot, sem órát,
Sem egy fél minútát!

7. – Fecskécském, fecskécském,
Vidd el levelecském!
Vidd el levelecském
Kiráj kis Miklóshoz.

*A IV. dallamsorra

8. Ha ebéden találod,
Ted a tányérjára,
Ha alva találod,
Ted a párnájára.
9. Tudom, elfogadja,
Tudom, elolvassa.
Siri könnyejitől
Nem tud/ja jolvasni.
10. – Kocsisom, kocsisom,
Fogd be hát lovámát!
Fogd be hát lovamat,
A legislegjobbat!
11. Anyám, anyám,
Hol van az én rózsám?
Hol van az én rózsám,
Nándorvár Idorkám?
12. – Elment a patakra,
Fehér lábát mosni.
Fehér lábát mosni,
Mágát fittogatni.
13. – Nincsen ot, nincsen ot,
Ismeretlen anyám,
Hol van az én rózsám,
Nándorvár Idorkám?
14. – Ot van a kiskerbe,
Virágot szedeget.
Virágot szedeget,
Koszorút kétéget.
15. – Nincsen ot, nincsen ot,
Ismeretlen anyám.
Hol van az én rózsám,
Nándorvár Idorkám?
16. – Ot van a szobába,
Gyázkoporsójába!
Gyázkoporsójába!
17. Bemegy a véllegény
Bánat örömébe.
Bánat örömébe
Kést szúr a szívébe.
18. – Vérem a véreddel
Egy patakba fol/jon!
Testem a testeddel
Egy sírba nyugodjon!

Bácskertes, Janovics Mária (57, 75).

Silling I., 1980, 1998.

Népszerű, sokféle szöveggel előforduló, kupolás szerkezetű régi dallam. Valószínűleg idegen eredetű, szerkezeti felépítésében ugyanis tercszekvencia lappang. Sokféle szöveggel (így balladával is) és sokféle változatban éneklik. A kupuszinai változatok egyéni arcúak, a többi változat a szabványosabb dallamjára követi. A muraközi horvátok is ismerik.

Variáns: 11. (Járdányi I. 220, általános)

Kazetta I. A 4. (1–7. vsz.)

10. a

1. Ëgyszër egy ásszonnák
Tizenkét lányá volt,
Á tizenkettedik
Ländor Didorkä* volt.
2. – Didorkäm, Didorkäm,
Ki ennek az oka?
Mi annak az oka,
Zöld selëm ruhädnök
Zéd selëm szoknyädnök
Hosszabb ä hätuja?
Lëäll ä hätuja?
3. – Szábó nem jó szabtä,
Várró nem jó várrtä.
Ä fene egye mëg,
Jäj, de elrontottä!
3. a Szábó nem jó szabtä,
Várró nem jó várrtä.
Király kis Miklóská
Jól irányítottä.
Nem jó irányoztä.
4. – Szábó is jó szabtä,
Váro is jó vártä,
Király kis Miklóská
Erre irányoztä.
Nem jó irányoztä!
5. Hóhérok, hóhérok,
Jertek, ti hóhérok,
Vigyéték lányomat!
Vigyéték lányomat
Äz äkásztófärä,
Äz äkásztófärä!
6. Édes, kedves anyäm,
Anyäm, édésanyäm,
Kérnék mëg egy nápot!
Engedjen egy órät!
Ëgy nápot, egy órät
Egy nápot, egy órät,
Vágy egy fél minutät!
Vágy pedig minutät!
7. – Sem nápot, sem órät,
Sem egy fél minutät!
Sem pedig minutät!
Vigyéték házämtol
Vigyétek, hóhérok,
Ezt ä hírës dämät!
8. – Fecskécském, fecskécském,
– *Fecském, édes fecském,*
Vidd el levelecském
Vidd el ä levelem!
Kiräl kis Miklósnák,
Vidd el ä rózsämnök,
Äz én gälämbönnök!
Kiräl kis Miklósnök!
9. Hä ebéden éred,
Hä ënni tälälod,
Téd ä tänyérjábä,
Hä älvä tälälod,
Téd ä päplányärä!
Téd ä pärnäjärä!
9. a Hä regge' érsz odä,
Téd ä äsztälärä,
Hä déjbe érsz odä,
Téd ä jobb vállärä!

*Dári Ilonka, Londorvár Idor, Vár Idor, Nádor Idorka stb.

10. Tudom, elfogadjá,
Hā i ázt meglássá,
 Tudom, elolvássá!
És el is olvássá,
 Síri kényejitél
 Olvásni nem birjá.
Olvásni nem tudjá.
11. – Ebédnél tálaltám,
 Tányérjába ráktám.
 Számtalán kényyétél
 Olvásni nem tudtá.
11. a –Nem értem sem regge’,
 Nem értem sem déjbe.
 Éccáká értem el,
 Tizenkét órará.
12. Királfi olvássá,
 Olvásni ákárjá.
 Olvásni ákárjá,
 Siri kényyi nem birjá.
13. – Kocsisom, kocsisom,
 Fogjál be hát lovát!
Kedves jó bárátom,
 Fogjál be hát lovát,
 Á legisjobbákát!
Ázt is á legjobbát!
a Legislegjobbákát!
14. Tied á mennydörgés,
 ’z Ényim á villámlás!
 Há élve táláljuk,
 Tied mind á ketté!
15. – Jó nápot, jó nápot,
 – *Jó estét, jó estét,*
 Ismeretlen anyám!
 Hol vån az én bábám,
 Londorvår Idorkám?
15. a – Anyám, anyám, anyám,
 Ismeretlen anyám!
 Hol vån az én rózsám,
 Kedves Vår Idorkám?
16. – Lémént á kis kerbe
Elmént á kiskerbe
 Virágokát szénnyi.
Fehér rózsát szédni.
 Virágokát szénnyi,
Fehér rózsát szédni,
 Koszorúbá kétnei.
Gyöngykoszorút fonnyi.
Gyöngykoszorút kétnei.
Gyászkoszorút kétnyi.
16. a – Elmént, fijám, elmént,
 Elmént á erdébe
 Virágokát szédni,
 Bokrétábá kétnei.
17. – Nincsen ot, nincsen ot,
 Ismeretlen anyám!
 Hol vån az én bábám,
Hol vån az én rózsám,
 Nándorvår Idorkám?
17. a – Ott is má voltám én,
 Ott sem tálaltám én!
 Újmódi hercegné,
 Hol vån á szép lányá?
18. – Lémént á pátákrá
 Fehér lábát mosnyi,
 Fehér lábát mosnyi,
 Mágát fittogtátnyi.
18. a – Elmént, fiám, elmént,
 Elmént á pátákrá
 Fehér lábát mosnyi,
 Mágát tisztogátnei.
Mágát szépítnei.
19. – Nincsen ott, nincsen ott,
 – *Anyám, anyám, anyám,*
 Ismeretlen anyám!
 Hol vån az én bábám,
Hol vån az én rózsám,
Nincs ott az én rózsám,
 Nándorvår Idorkám?

20. – Mit tírém-tágádom,
 – *Nem kél ázt tágányi,*
 Ki kell már vállanom:
Még kél ázt mondányi:
 Bent ván a szobábá,
Á első szobábá,
 Fekszik hideg ágybá.
Gyászkoporsójábá.
20. a – Bent ván a szobábá,
 Fekszik az ágyábá.
 Hálottás ágyábá,
 Gyászkoporsójábá.
20. b – Lent ván a pincébe,
 Irédik-firédik,
 Irédik-firédik,
 Szép piros vérébe.
21. Bemént a szobábá,
Bemegy a vélegény
 Nagy búbánátábá,
Bánát érémébe,
 Nagy búérémébe
Bánát érémébe,
 Kést szúrt a szívébe.
22. – Ász hiszéd, hogy nyerté?
 Pedig csak vesztétté!
 Négy lelket mégélté
 Mágadévál egyitt!
23. – Vérém a véréddel
 Egy pátákbá folyjon!
 Testém a testéddel
 Egy sírbá nyugodjon!

Bácskertes, Dubac Fridrik Erzsébet (61).

Bácskertes, Krivda Molnár Anna (88), Novics Guzsvány Erzsébet (58),

Balogh Bálicity Verona (88), Ruzsicska Pintér Anna (83),

Soód Buják Mária (81).

Bácskertes, Szlámecka Popovics Katalin (72).

Sóta I., 1981.

Silling I., 1980, 1981, 1983.

Buják R.–Guzsvány I., 1983.

11.

Giusto ♩ = cca 62

2. – Li - dor-kám, Li - dor-kám, Öl - tözz föl ru - hád - ba!

Öl-tözz föl ru - hád - ba, Zöld se - löm - szok-nyád-ba!

ossia

ossia

11a: 27. vsz.

11b: 14a, 15, 17, 19. vsz.

11c: 15. vsz.

1. Egy szegény asszonak
Tizenkét lánya volt,
A tizenkettedik
Londonvár Ilonka*.
Landovár Vidó vót.

1. a Egy özvegy asszonak
Tizenkét lánya volt,
az Eggyiket úgy hiták:
Londorván Idorka.

3. Ilonkám, Ilonkám,
*Lidorkám, Lidorkám,
Idolkám, szép lányom,*
Mi jannak az oka:
Mi lehet az oka:
Zöd selyemruhádnak
Zöld selömszoknyádnak
Hófehér ruhádnak
Hosszabb a hátúja?

4. – Szabó nem jó szabta,
Varró nem jó varrta.
Királyfi Miklóska
Kis királyfi Miklós
Szerelme így hozta.
Így parancsótatta.
Nem jó parancsóta.

4. a – Szabó nem jó szabta,
Varró nem jó varrta.
Verje még az Isten,
Aki elrontotta!
De elfucserálta!

5. – Szabó jis jó szabta,
Varró jis jó varrta!
Királyfi Miklóska
Király kis Miklóska
Szerelme jigy hozta!
Jó megparancsolta!

* Idolka, Idorka, Lidorka, Vidovka stb.

5. a – A szabó jól szabta,
A varró jól varrta!
Kis király Miklós vót
Annak elrontója!
6. – Hóhérok, hóhérok,
Tizénketten vattok,
Vigyétek lányomat!
Vigyétek lányomat,
Vigyétek, nem bánom!
Az akasztófára!
Börtön fenekére!
7. Vigyétek lányomat!
Börtönbe csukjátok,
A legmélyebbjébe,
A legsötétebbe!
8. – Várjon, anyám, várjon!
Csak egy percet várjon!
Írok egy levelet
Kis király Miklósnak!
8. a – Anyám, édesanyám,
Had írjak levelet
Király kis Miklósnak,
Az én galambomnak!
9. – Nem adok fél napot,
Sem egy fél minutát!
Vigyétek lányomat,
Azt a híres dámát!
10. – Kis fecském, madárkám,
– *Fecském, édes fecském,*
– *Fecskécském, fecskécském,*
Vidd el a levelem!
Írtam egy levelet.
Vidd el a levelem
Írtam egy levelet
Királyfi Miklósnak!
Kis király Miklósnak!
11. Ha ébren találok,
Évésnél találok
Ha élve találok,
Tedd az asztalára,
- Tegyed tányérjára,*
Tédd a tányírjára,
Ha alva találok,
Alvásnál találok,
Tédd a párnájára!
Tegyed párnájára!
12. – Voltam én, vittem én,
Évésnél talátam,
Vittem a levelet.
Tettem tányírjába.
Kis király Miklósnak
Alvásnál talátam,
Asztalára tettem.
Tettem párnájára.
13. Királyfi Miklóska
Levelét olvassa.
Levelét olvassa,
Babáját sirassa.
Magát vigasztalja,
13. a Kis király Miklóska
Olvassa levelét.
Olvassa levelét,
A gyászos levelét.
14. – Kocsisom, kocsisom,
Legjobbik kocsisom,
Fogd be *ja* lovamat,
Azt is a legjobbat!
14. a – Kocsisom, kocsisom,
Fogja be hat lovat!
Fogd bē ja lovadat!
Fogja be hat lovat,
Fogd bē ja lovadat,
A legfutósabbat!
15. Tied a merízség,
'z *Ěnyim* a nyereség,
Ha élve talájuk
Londovár Vidorkát!
15. a 'z *Ěnyim* a reménység,
Tijed a bátorság!
az Ěnyém a bátorság!

- Londonvár Ilonkám,
Nem lássuk még egymást!
Nem lássuk mi egymást!
16. – Jó estét, jó estét,
– *Jó napot, jó napot,*
Üsmeretlen anya!
Ösmeretlen anyám!
Hol van az én babám,
Hol van az én rózsám,
Londorvár Ilonka?
Londorván Idorkám?
17. – Lent van a folóba,
Kint van a folyóba,
Lēmēnt a folyóra,
Lent van a pataknál,
Fehér lábát mossa.
Lábát mosogassa.
Fehér lábát mossa,
Lábát mosogassa.
Babáját sirassa.
Magát vigasztalja.
18. – Voltam ott, nincsen ott,
– *Nincsen ott, nincsen ott,*
– *Ott voltam, nem láttam,*
Üsmeretlen anyám!
Ösmeretlen anya!
Hol van az én babám,
Hol van az én rózsám,
Londonvár Ilonka?
Londovár Idolka?
19. – Kinn van a kiskertbe,
Bēmēnt a kiskertbe
Virágot szedéget.
Rózsákat szedeget.
Virágot szedéget,
Rózsákat szedeget,
Koszorút kötöget.
19. a – Lent van a kiskertbe,
Rózsát szedégetni.
Virágot szēnni mēnt.
Rózsát szedégetni,
Virágot szēnni mēnt,
Bokrétába kötni.
Bokrétát kötözni.
19. b – Bement a kiskertbe,
– *Lent van a kiskertbe,*
Rózsát szed kezébe.
Rózsát szedegeti.
Rózsát szed kezébe,
Rózsát szedegeti.
Tüzi a mejjére.
Bánatát kesergí.
20. – Voltam ott, nincsen ott,
– *Nincsen ott, nincsen ott,*
– *Ott voltam, nem láttam,*
Üsmeretlen anyám!
Ösmeretlen anya!
Hol van az én babám,
Hol van az én rózsám,
Londonvár Ilonka?
Londovár Idolka?
21. – Mit tűröm-tagadom?
– *Nincsen mit tagadnom,*
Már be kell vallanom:
Bē köll hát vallanom:
Bent van a szobába,
Fekszik ravatalon!
Gyászkoporsójába!
Fekszik koporsóba!
A hideg asztalon!
21. a – Bent van a szobába,
Pihen az ágyába.
Gyászkoporsójába.
Babáját ott várja
Bent van a szobába,
A koporsójába.
Gyászkoporsójába.
22. Kis király Miklóska
Bemegy a szobába,
Benyitja ajtaját.
Kést vesz a kezébe,
Benyitja ajtaját,
Szúrja a szívébe.
Szíven szúrja magát.
22. a Királyfi Miklóska
Az ajtót bényitta.
Amint őt meglátta,
Magát szíven szúrta.

23. – Szívem a szíveddel
Egy úton haladjon!
Vérëm a vérëddel
Egy patakot folyjon!
Egy patakba folyjon!

23. a – Vérëm a vérëddel
Egy patakba folyjon!
Lelkëm a lelkëddel
Mënnyországba jusson!

24. – Testëm a testëddel
Egy sírba nyugodjon!
Lelkëm a lelkëddel
Egy Istent imádjon!

24. a – Testëm a testëddel
– *Szívem a szíveddel*
Egy sírba nyugodjon!
Lelkëm a lelkëddel
Egy Istent imádjon!
Soha ne nyugodjon!

Bajsa, Kollár Margit (48).

Oromhegyes, Bicskei Mihályné Balázs Ida (44), Balázs Mátyás (40)

Topolya, Klamár Józsefné Magó Jusstina (63).

Topolya, László Jánosné Virág Teréz (72).

Zentagunaras, Fekete Mihályné Törköly Mária (58).

Topolya, Csókéné Farkas Erzsébet (57).

Topolya, Belan Andrijáné Gyulai Verona (45).

Oromhegyes, Borsos Károlyné Fehér Erzsébet (53),

Csizmadia Istvánné Borsos Erzsébet (54).

Völgyes, Tóth Gézáné Mélykúti Anna (71).

Borús S., 1960.

Tripolsky G., 1971.

Vass É., 1975.

Vass É.–Tomik E., 1975.

Tóth F., 1976.

Borús R., 1976.

Tóth F., 1976.

Bodor A., 1994.

Bodor A.–Németh I., 1997.

Az előző (10. sz.) dallam változata. Lásd ott.

Variáns: 10. (Járdányi I. 220, általános)

11. a

1. Egyszer egy asszonynak
Tizenkét lánya volt.
A ligisifjabbik
A tizenkettedik
Londorván Idor volt.*
Londovár Idol volt.
2. – Idorkám, Idorkám,
Idolkám, kislányom,
Mi annak az oka:
Zöld selyömrühádnak
Kék selyemruhádnak
Hosszabb a hátúja?
3. – Szabó nem jó szabta,
Varró nem jó varrta.
Kis király Miklóska
Király kis Miklóska
Ha így parancsolta.
Maga parancsolta.
3. a – Szabó nem jó szabta,
Varró nem jó varrta.
Verje meg az Isten,
Ki elfucserálta!
4. – Szabó is jól szabta,
Varró is jól varrta!
Király kis Miklóska
Nem így parancsolta!
5. – Hóhérok, hóhérok,
Vigyétek lányomat!
Vigyétek tömlöcbe,
Vigyétek lányomat
A legsötétebbe!
Börtön fenekére!
6. – Jó anyám, jó anyám,
Várjál egy fél órát!
Várjál egy fél órát,
Vagy egy fél minutát!
7. – Nem várok fél órát,
Sem egy fél minutát!
Vigyétek lányomat
Börtön fenekére!
8. – Ó, anyám, jó anyám,
Csak azt engedjed meg:
Szobámba bemenjek,
Levelet írhattak!
9. Ó, fecském, jó fecském,
Fecskécském, fecskécském,
Vidd el levelecském!
Vidd el levelecském
Kis király Miklósnak!
10. Ha alva találad,
Alvásnál találad,
Tedd a párnájára,
Tegyed párnájára,
ha Ebédnél találad,
Evésnél találad,
Tedd a tányérjára!
Tegyed táncájára!
11. – Alvásnál találtam,
Tettem párnájára,
Evésnél találtam,
Tettem táncájára.
12. – Hóhérok, hóhérok,
Vigyétek lányomat!
Vigyétek tömlöcbe,
A legsötétebbe!

---

* Idolka, Idorka, Vidó

13. – Anyám, édesanyám,
– Ó, anyám, jó anyám,
Csak egy a kérésöm:
Csak azt engedjed meg:
Szobámba bemönnök,
Ruháim mögnézzem!
Ruháim nézzem meg!
14. Ruháim, ruháim,
Kedves kis ruháim,
Hulljatok a földre!
Ha engömet láttok,
Hulljatok a földre,
Földre borújatok!
Gyászoljatok engem!
Földre borújatok,**
Engöm sirassatok!
15. Kis király Miklóska
Levelét olvassa.
Levelét olvassa,
Szolgájának mondja:
Könnyeit hullassa.
16. – Ó, szolgám, jó szolgám,
– *Kocsisom, kocsisom,*
Fogd be hat lovamat!
Hallod-e, kocsisom?
Fogd be hat lovamat,
Fogjál bē hat lovat,
Azt is a legjobbat!
17. Úgy hajts, mint a villám,
Vagy mint a napsugár!
Találjuk életbe
Londorván Idorkát!
18. – Hóhérok, hóhérok,
Vigyétek lányomat!
Vigyétek tömlőcbe,
A legsötétebbe!
19. – Ó, anyám, jó anyám,
Csak azt engedjed meg:
Kertembe kimenjek,
Rózsáim nézzem meg!
20. – Virágok, virágok,
Engem gyászoljatok!
Engem gyászoljatok,
Engem sirassatok!
21. – Hóhérok, hóhérok,
Vigyétek lányomat!
Vigyétek lányomat
Az akasztófára!
22. – Jó estét, jó estét,
– *Jó napot, jó napot,*
Ismeretlen anya!
Ősmeretlen anyám!
Hol van az én rózsám,
Londorván Idorka?
Rondonvöld Idolkám?
23. – Lent van a folyónál,
Fehér lábát mossa.
Fehér lábát mossa,
Térgyig szappanozza.
Babáját siratja.
24. – Nincsen ott, nincsen ott,
– *Jártam ott, nincsen ott,*
Ismeretlen anya!
Ősmeretlen anyám!
Hol van az én rózsám,
Londorván Idorka?
Rondonvöld Idolkám?
25. – Lent van a kiskerbe,
– *Kint van a kiskerbe,*
Rózsát szed kezébe.
Virágot szedeget.
Rózsát szed kezébe,
Virágot szedeget,
Rózsát tűz keblére.
Koszorút kötöget.
26. – Nincsen ott, nincsen ott,
– *Jártam ott, nincsen ott,*
Ismeretlen anya!
Ősmeretlen anyám!
Hol van az én rózsám,
Londorván Idorka?
Rondonvöld Idolkám?

** A III–IV. dallamsor

27. – Mit tűröm-tagadom?
Hát be kell vallanom:
Bent van a szobába,
Gyászkoporsójába!
Fekszik koporsójába!

28. Mikor ezt királyfi
Miklóska meglátta,
Arany nyelvű kardját
Szívébe mártotta.

Zenta, Károly Jánosné Döme Klára (42).
Majdán, Pióker Illésné Gyémánt Viktória (72).
Csóka, Miriç Momirné Ürményi Ilona (44).

28. a Kis király Miklóska
Bemegy a szobába.
Bemegy a szobába,
Magát szíven szúrja.

29. – Vérem a véreddel
Egy patakot mosson!
Testem a testeddel
Egy sírba nyugodjon!

Burány B., 1965.
Burány B., 1975.
Kónya S., 1976.

11. b

1. Egy édesanyának
Tizenkét lánya volt,
A legőslegifjabb
A legisifjabbik
A tizenkettedik
Rondorvár Vidor volt.
Londorvár Ida volt.
1. a Egy gazdag asszonynak
Tizenkét fia volt.
Tizenkét fia volt,
Egyetlen lánya volt.
2. – Ilonkám, Ilonkám,
– *Idorkám, Idorkám,*
Ötözz fő szoknyádba,
Vedd rád a ruhádat!
Ötözz fő szoknyádba,
Vedd rád a ruhádat,
Grenadin blúzodba!
Legszebbik ruhádat!
Zöld selyöm szoknyádat!
3. Idolkám, Idolkám,
Mi annak az oka,
Hogy a te ruhádnak
Zöld selyömszoknyádnak
Kék selyemruhádnak
Hosszabb a hátúja?
3. a Vidorkám, Vidorkám,
Nem jól áll a ruhád!
Nem jól áll a ruhád,
Az eleje föláll!
4. – Szabó nem jó szabta,
Varró nem jó varrta,
Kis király Miklóska
Kis Miklós királyfi
Nem jó parancsolta.
Jó mögparancsolta!
5. – Szabó is jó szabta,
Varró is jó varrta!
Király kis Miklósod
Kis Miklós királyfi
Nem jól parancsolta!
6. – Hóhérok, hóhérok,
Vigyétök lányomat!
Vigyétök házamtul!
Vigyétök lányomat
Vigyétök házamtul
Fogjátok lányomat
Az akasztófára!
Ezt a hürös dámát!
7. – Vigyétök lányomat,
Az akasztófára!
Tögyétök Idolkám
A legnagyobb ágra!
8. – Várjál hát, jó anyám,
Egy napot, egy órát!
Egy napot, egy órát,
Mög egy fél minutát!
8. a – Ó, anyám, jó anyám,
Várjál csak egy órát!
Adj bár egy minutát!
Hagy írjak levelet
Az én kedvesemnek!
9. – Se napot, se órát,
Sem egy fél minutát!
Vigyétök házamtul
Vigyétök lányomat
Ezt a hürös dámát!
Az akasztófára!
10. – Kis fecském, kis fecském,
Vidd el levelecském,
Király kis Miklósnak
Tödd az ablakába!

10. a – Madárkám, madárkám,
 Szállj el messzire!
Vidd el a levelem!
 Vidd el a levelem
 Az én kedvesömnek!
Kis Miklós királynak!
11. Ha ébren találok,
Ha élve találok,
 Tedd az asztalára,
 Ha alva találok,
Ha halva találok,
 Tedd a párnájára!
Tedd koporsójába!
12. Kis Miklós királyfi
 Levelét mögkapta,
 Olvasni akarja,
 Könnyei nem hagyja.
Könnyétől nem látja.
Könnyétől nem bírja.
13. – Kocsisom, kocsisom,
 Fogjál be hat lovat!
Fogd be a lovakat!
 Fogjál be hat lovat,
Fogd be a lovakat,
 Azt is a legjobbat!
13. a – Kocsisom, kocsisom,
 Legjobbik kocsisom,
 Fogjál be hat lovat,
 A leggyorsabbakat!
14. Úgy hajts, mint a villám,
Hajts, mint a szélvihar,
 Vagy mint a napsugár,
 Hogy élve találjuk
 Londorvár Idolkám!
14. a Te leszó villámlás,
s Fuss, mint a villámlás,
 Én mög a tüzelés.
Menj, mint a csapózás!
 Gyerünk el rózsámé,
 Londonváli Ilkájé!
15. – Jó estét, jó estét,
 – *Jó napot, jó napot*
 Ismeretlen anyám!
 Hol van az én rózsám,
 Londonváli Ilonkám?
Rondonvár Vidorkám?
16. – Kint van a pataknál,
 – *Lenn van a folyóba,*
 Fehér lábát mossa.
Mossa fehér lábát.
 Fehér lábát mossa,
Mossa fehér lábát.
 Térdét szappanozza.
Csinosítja magát.
16. a – Kint van a folyosón,
 Lábát mosogassa.
 Lábát mosogassa,
 Szívét vigasztalja.
17. – Nincsen ott, nincsen ott,
 Ismeretlen anyám!
 Hol van az én rózsám,
 Londonváli Ilonkám?
18. – Lent van a kiskerbe
 – *Kiment a kiskertbe*
 Fehér rózsát szedni.
 Fehér rózsát szedni,
 Koszorúba kötni.
Szívét vigasztalni.
18. a – Kint van a kiskertbe,
 Virágot szedeget.
 Virágot szedeget,
 Koszorút kötöget.
18. b – Benn van a szobába,
 Csinosítja magát.
 Csinosítja magát,
 Várja a babáját.
19. – Nincsen ott, nincsen ott,
 – *Voltam ott, nincsen ott,*
 Ismeretlen anyám!
 Hol van az én rózsám,

- Mondja meg igazán:
Londonváli Ilonkám?
Hol van az én rózsám?*
20. – Mit tűröm-tagadom?
Ki köll mán vallanom:
*Úgy is kell vallanom:
Már be köll vallanom:
Meg kell már mondanom:
Bent fekszik szobába,
Bent van a szobába,
Gyázkoporsójába!
Fekszik koporsóba!*
20. a – Bent van a szobába,
Fekszik az ágyába.
Fekszik az ágyába
Öröm-bánatába.
21. Kis Miklós királyfi,
Mikor ezt möglátta,
*Mikor ezt hallotta,
Kardját kirántotta,
Tőrét kirántotta,
Szívébe mártotta:
Magát szívön szúrta:*
22. – Vérem a vérével
Egy patakba folyjon!
Testem a testével
Egy sírba nyugodjon!
23. – Testem a testeddel,
Lelkem a lelkeddel
Egy sírba téessék!
Örök és békesség!
23. a – Szívem a szívedért,
Lelköm a lelködért!
Babám, mög köll halni
A te szerelmedért!
* Testünket tögyétök
Egy nyugvó egy helyre!
23. b – Szívem a szívedde',
– *Testem a testedre,
Lelköm a lelködde'
Lelkem a lelkedre!
Tögyétök egy helybe,
Lelkem a lelkedre!
Nyugodjon békibe!
Nyugodjon az egybe!
Nyugodjon egy helybe!*

*Csóka, Cára Istvánné Körmenyi Anna (39).
Majdán/Csóka, Jasura Józsefné Gyémánt Rozália (63).
Hódegyháza, Jaksa Mihályné Ágó Júlia (63).
Szaján, Soós Simonné Szűcs Erzsébet (47).
Szaján, Katona Györgyné Kajári Mária (36).
Egyházaskér, Rózsa Balázsné Varga Mária (56, 60).
Törökbecse, Szabó Istvánné Miklós Margit (72).
Csóka, Kónya Istvánné Szemerédi Piroska (33).
Törökkanizsa, Sós Mihályné Törköly Erzsébet (59).*

Burány B., 1962.
Paksa K., 1968.
Burány B., 1972.
Tóth F., 1972.
Katona I.–Tóth F., 1972.
Paksa K., 1968, Tripolsky G., 1972.
Burány B., 1975.
Kónya S., 1977.
Burány B., 1977.

* A III–IV. dallamsorra

11. c

1. Egyszer egy asszonynak
Egy szegény anyának
Tizenkét lánya volt,
A tizenkettedik
Londonvár Iboly volt.
Londonvár Idolka.
2. – Ibolykám, Ibolykám,
– *Idolkám, Idolkám,*
Mi annak az oka:
Zöld selyemszoknyádnak
A selyemruhádnak
Kék selyemruhádnak
Hosszabb a hátulja?
3. – Szabó nem jó szabta,
Varró nem jó varrta.
Kis Miklós királyfi
Kirá! kis Miklóska
Szerelme így hozta!
Nem jó parancsolta!
4. – Szabó j!s jó szabta,
Varród is jó varrta!
Kis király Miklósnak
Királyfi Miklósnak
Szerelme j!gy hozta!
5. – Hóhérok, hóhérok,
Vigyétek lányomat!
Vigyétek lányomat,
A legnagyobbikat!
6. – Anyám, anyám, anyám,
Csak egy órát várjon,
Levelem átadjam
Királyfi Miklósnak!
7. – Fecském, fecském, fecském,
Vidd el levelecském!
Királyfi Miklósnak
Vidd el levelecském!
8. Ha éjjel talá!od,
Tedd a párnájára,
Ha nappal talá!od,
Tedd az asztalára!
9. – Évésné talátam,
Tettem tányírjába,
Alvásná talátam,
Tettem párnájára.
10. – Jó estét, jó estét,
– *Jó napot, jó napot,*
Ösmeretlen anyám!
Hol van az én rózsám,
Londonvár Ibolykám?
Londonvár Idolkám?
11. – Lement a patakra,
– *Lent van a folyóba,*
Fehér lábát mossa.
Fehér lábát mossa,
Szívét vigasztalja!
Térdig szappanyozza.
12. – Voltam ott, nincsen ott,
Ösmeretlen anyám!
Hol van az én rózsám,
Mondd meg hát igazán:
Londonvár Ibolykám?
Hol van az én rózsám?
13. – Lement a kiskerbe,
– *Lent van a kiskertbe,*
Ibolyát szedeget.
Rózsákat szedeget.
Rózsát szedegetni.
Ibolyát szedeget,
Rózsákat szedeget.
Rózsát szedegetni,
Bokrétát kötözget.
Bokrétát kötözni.

14. – Voltam ott, nincsen ott,
Ösmeretlen anyám!
Hol van az én rózsám,
Mondd meg hát igazán:
Londonvár Ibolykám?
Hol van az én rózsám?

15. – Mit tűröm-tagadom?
Be kell hát vallanom:
Ha be kell vallanom:
Bent van a szobába,
Gyászokporsójába!
Fekszik ravatalon!
Gyászos ravatalon.

16. Kis Miklós királyfi
Bement a szobába.
Bement a szobába,
Ráborult Idolkára:

17. – Testem a testeddel
Egy sírba nyugodjon!
Lelkem a lelkeddel
Egy Istent imádjon!

18. Harangoznak délre,
De nem délebédre.
Most viszik az Idolt
Ki a temetőbe.

19. Harangoznak délre,
De nem délebédre.
Viszik a királyfit
Ki a temetőbe.

20. Londonvár Idolka,
Királyfi Miklóska,
Gyászos sírhalmukat
Falevél takarja.

Horgos, Földi Mihály (55).
Zenta, Tari Ferencné Papp Ilona (63).
Mohol, Szécsényi István (71) juhász.
Mohol, Vlasity Károlyné Zélity Klára (47).
Temerin/Újvidék, Ördög Erzsébet (57).

Kiss L., 1969.
Bodor G., 1971.
Burány B., 1974.
Burány B., 1975.
Kónya S., 1976.

11. d

1. Egyszer egy asszonynak
Tizenkét lánya volt,
A tizenkettedik
Lengyelvár Ilonka.
2. – Ilonkám, Ilonkám,
Mi annak az oka:
Zöld selémruhádnak
Kék selyémszoknyádnak
Hosszabb a hátulja?
3. – Szabó nem jó szabta,
Varró nem jó varrta.
Királyfi Miklóska
Verje még az Isten,
Szerelmét rajt' hagyta!
Aki elrontotta!
4. – Szabó is jó szabta,
Varró is jó varrta!
Király kis Miklóska
Királyfi Miklós nem
Nem jó irányozta!
Jó igazította!
5. Hóhérok, hóhérok,
Vigyétek lányomat
Vigyétek a dámát!
Az akasztófára,
Vigyétek a dámát
Vigyétek lányomat
A legmagossára!
A nagy akasztóra!
Az akasztófára!
6. – Anyám, anyám, anyám,
Engedjén egy napot!
Egy napot, egy órát,
Vagy egy fél minutát!
7. Királ kis Miklósnak
Hadd írjak cédulát!
Királ kis Miklósnak
Hadd írjak cédulát!
8. – Sém napot, sém órát,
Sém egy fél minutát!
Király kis Miklósnak
Nem író cédulát!
9. – Ó, fecském, ó, fecském,
Vidd el levelecském!
Ebédlő szobábo
Tegyed asztaláro!
10. A háló szobábo
Tegyed paplanáro!
A háló szobábo
Tegyed paplanáro!
11. Királfi Miklós ezt
Mikor meghallotta,
Kimént a majorba
És ezt a hirt hozta:
12. – Kocsisom, kocsisom,
Fogjál be hat lovat!
Fogjál be hat lovat,
Azt is a legjobbbat!
13. Talán élve kapjuk
Rondorvár Ilonkát!?
Talán élve kapjuk
Rondorvár Ilonkát!?
14. – Jó estét, jó estét,
Ismeretlen anyám!
Hol van az én rózsám,
Hol van az én drága,
Lengyelvár Ilonka?
Aranyos Ilonkám?
14. a – Jó napot, jó napot,
Ösmeretlen anya!
Hol van a galambom,
Rondorvár Ilonka?

15. – Elment a folyóra,
Lábát mosogassa.
Lábát mosogassa,
Magát vigasztalja.
Magát vigasztgassa.
15. a – Lënn van a patakon,
Fehér lábát mossa.
Fehér lábát mossa,
Térdig szappanyozza.
16. – Voltam ott, nincsen ott,
Ismeretlen anyám!
Hol van az én rózsám,
Hol van az én drága,
Lengyelvár Ilonka?
Aranyos Ilonkám?
16. a Elmënt a vőlegény
Bánat-örömébe.
– Nincs ott a galambom,
Rondorvár Ilonka!
17. – Kint van a kiskertbe,
– *Elmënt a kiskertbe,*
Virágot szedeget.
Virágot szedeget,
Koszorút kötöget!
18. – Voltam ott, nincsen ott,
Ismeretlen anyám!
Hol van az én rózsám,
Nincs ott a galambom
Lengyelvár Ilonka?
Rondorvár Ilonka!
19. – Nem lehet tagadni,
Ki muszáj vallani:
Bent van a szobába,
Az első szobábo
Gyászkoporsójába.
Nyugszik gyászsírjában.
20. Bement a vőlegény
Bánat-örömében,
Bánat-örömében,
Kést szúrt a szívébe.
21. – Véré a vérrel
Égy patakot folyjon!
Testém a testéddel
Égy sírba nyugodjon!
22. Lelkem a lelkeiddel
Égy Istent imádjon!
Lelkem a lelkeiddel
Égy Istent imádjon!

11. e

– Kati lányom, Kati!
Mi dolog az rajtad:
Most varrattam ruhát,
Kerek aljú szoknyát,
Elül rövidödik,
Hátul hosszabbodik!

– Anyám, anyám, anyám,
Kedves szülő dajkám!
Szabó nem jól szabta,
Ollója nem fogta,
Varró nem jól varrta,
Inas nem tartotta.

Ilcsa kimönt a kertbe,
Főtekintött a magos egekbe:
– Kocsisom, kocsisom,
Legkisebb kocsisom!
Fogd be a lovamat,
Vidd el a lányomat,
Vidd el hat mérfödre,
Tödd lè a tömlöcbe!

Tizenharmad napra
Arra mönt az apja:
– Élsz-è, Kati lányom?
Holtod után mondom.
– Nem élök, nem halok,
Csak búbánaskodok.

Elmönt onnan apja.
Odaszállt egy fecske,
Szép kis füstös fecske,
Írt Kati levelet,
Szárnyára kötötte:
– Vidd el Váradinak,
Várad Jankónak,
Kedves galambomnak!

Ha ebédön éröd,
Tödd a tányérjára,
Ha sétálva éröd,

Tödd a jobb vállára,
Hogyha fekvé éröd,
Tödd az orcájára!

– Én ebédön értem,
Tányérjára töttem,
Olvasi Várad,
Könyvitül nem láti.

– Kocsisom, kocsisom,
Legkisebb kocsisom,
Nyergöld a lovamat,
Hagy mögyök Katihon,
Kedves galambomhon!
Várja, hóhér, várja!

A hóhér nem várta,
A nyakát e'vágta.
Odaért Várad,
A kardját kiránti,
Magát belevági:

– Véröm a véröddel
Ëgy patakot mosson,
Testöm a testöddel
Ëgy sírba tövödjön!
Lelköm a lelköddel
Ëgy Istent imádjon!

Ëgyiket temették
Napfökötte felé,
Másikat temették
Napnyugotja felé.

Katinak nem töttek
Fejihön köröszöt,
Hanem odaszúrtak
Ëgy száraz ágácfát.

Kizödelölt a fa,
A'ra mönt az anyja,
Ágácfa levelit
Ëgyre hajtogatja.

– Nő bánd, anyám, nő bánd
Ezt a zöd ágácfát,
Mert tő e'kárhoztá,
Én mög üdvözültem.

Szaján.

Kálmány L., 1882.

Dallama sajnos nem maradt ránk, de énekelhető a 8. számú dallamon is. A hatsoros strófák 5–6. sora énekelhető a dallam második felén, az 5. sor pedig a megismételt 4. dallamsoron. Az Ilcsa kimönt a kertbe rész két sora talán prózában hangzik el, ugyanis az egyik 7, a másik 10 szótagú.

Zsivány felesége (12–13.)

A ballada az akarata ellenére (zsiványhoz) férjhez adott lány témakörének sajátos magyar továbbfejlesztése. Főként a kelet-európai népek ismerik párhuzamait (morva, szlovák, kárpátukrán, orosz, lengyel, horvát, szlovén, bolgár), a nyugati népek (svéd, dán, német, francia) hasonló témakörű balladái csak részben tartoznak ide.

Elsősorban a magyar nyelvterület keleti felén gyűjtötték (több mint 80 változatot Moldvából, Bukovinából és Erdélyből) és a Dunántúlról, de onnan lényegesen kevesebbet (4 változat, ebből három töredék). Mégis a dunántúli balladák tükrözik az egykori hagyományt, ugyanis egy hajdani összetettebb cselekményű epikus ének maradványait sejtetik. Befejezésük eltér a keleti nyelvterület tragikus kimenetelű balladáitól, ahol a rabló férjet leleplező feleség maga is áldozattá válik. A dunántúliakban az asszony megtudja (levágott kézről, gyűrűről, ruháról), hogy férje megölte rokonait, hazacsalja, és bosszút áll rajta. A nemzetközi párhuzamok ugyanezt a kettősséget tükrözik, olykor mindkét megoldást vegyítik.

Legkorábbi feljegyzése: 1843 (Moldvából).

Dallamai általában régi stílusú vagy régies, hagyományba simulat dallamok (Vargyas 33-at sorol fel).

A nálunk számon tartott változatok száma 8, valamennyit al-dunai székelyeinktől gyűjtötték, és valamennyit ugyanazon dallam változataira énekelik (12–13. sz.). A dallamot Európa más népei is ismerik (szlovákok, bolgárok, belgák, különösen sok a francia variáns), újabban obi-ugor párhuzama is előkerült. A magyar hagyományban mélyen gyökerezik, amit számos változata és funkciója is igazol. (Lásd a 12. számú dallamjegyzetet.)

A kötetben közölt két ballada közül az egyik töredék (13. sz.), a másik pedig „kompiláció”, ugyanis több balladához kapcsolódó részletet ötvöz: az akarata ellenére idegenbe férjhez adott lány, a *Zsivány felesége* és a *Szaván kapott feleség* részleteit, végül a fivér, aki hűgát férjhez adta, öngyilkos lesz (12. sz.). A ballada kiforrotlanságát tanúsítja, hogy ugyanattól a kiváló énekestől négy, különböző időben gyűjtött változata meglehetősen eltér egymástól terjedelemben és részletekben. Ugyanaz az eljárás érhető benne tetten, ami klasszikus szépségű népi műalkotásainkat csiszolta tökéletessé.

Szövegösszefüggés más balladákkal: Halálra táncoltatott lány: *Verje meg az Isten azt az édesanyát*; Szégyenbe esett lány, Rabénekek: üzenetküldés madár által; Szégyenbe esett lány, Halálraítélt hűga: *Kocsisom, kocsisom*; Szégyenbe esett lány: egymásért meghalás.

A kötetben közölt balladák 6 változatot ölelnek fel.

12.

Parlando ♩=69

1. Hu - nya - di Be - ne - dek Ké - szit - ti ja hú - gát.

Er - de - i ka - pi-tányt Vár - ja, mint só - go - rát.

ossia

13.14.15 vsz.

25.28.31. vsz.

ossia

ossia

2. És amint készitti
Őt nagy úri módra,
Nagy lövés hallatszik
Messze, a távolba.

3. – Hogy jönnek, s hogy lőnek
A búzamezőbe!
Mondja a szép Judit.
Bizon, bizon mondom:
Fejem vesztésire!

4. Látod, édesanyám,
Anyám, édesanyám,
Elkűttök a háztól,
s Ęgynéhány év múlva
Csak hírém halljátok.

5. Látod, édesanyám,
Ez itt most a jele:
Ág sem érintette,
Szél sem fuvintotta,
*Mégēs elszakadott
A selyem karinca!

6. – Lőjányom, lőjányom,
Édēs, szép lőjányom,
Szép magyar lőjányom,
Lőssz-ē valahára
Visszafordulásod?

7. – Lőszēn, anyám, lőszēn,
Mikor kapud előtt,
Mikor kapud előtt
Ingyēn vásár lőszēn!

* A III-IV. dallamsorra

8. Mikor a gabonát
Félpénzétt eladják!
Azt tudhatod, anyám,
Hogy sohasem lészén!
9. Léányok, léányok,***
Szép magyar léányok,
Jerték el, mēnjünk ki,
Jerték el, mēnjünk el
·Ki eme nagy hēgyre!
Fehér gyopárt szēdni!
10. Ki eme nagy hēgyre**
Fehér gyopárt szēdni.
Fehér gyopárt szēdni,
Koszorúba kötni!
11. Amint elhaladott***
Ēgy pár szép esztendő,
Szép Judit asszonynak
Gyermēke született.
12. És amint busulgat***
Magába, egyedül,
Keserúségibe
A hangja félcsendült:
13. – Eli-beli, kis fiam,
Aludjál csendēsēn,
Met nincs édesapád,
Aki rēngetgessēn!
14. Azt hívhatod apádnak,
Ki küdte a bōcsüt,
Bōcsü négy sarkába
Bōcsü négy szēgibe
Négy arany perecēt!
15. – Eli-beli, kis fiam,
Aludjál csendēsēn,
Met nincs édesapád,
Aki rēngetgessēn!
16. Most és oda vagyok
Kērēsztútállani,
Kērēsztútállani,
s Örmény papot ölni.
17. Jaj, de mēgutam én
Mindēn szép hajnalba
Vērēs ruhát mosni,
Könyvemvel áztatni!
*Könyvemvel áztatni,
Jajszóval sulykolni!
18. Azon ajtón szóla
Erdei kapitány:
– Nyiccs ki jaz ajtódót,
Gyēnge Judit asszony!
Nyiccs ki jaz ajtódót,*
Bocsásd bé uradot!
19. Mit sírsz, mit keserēgsz,
Gyēnge Judit asszon?
– Nem sírok, nem sírok,
Cserefát égeték!
20. Cserefát égeték,
Gyermēkēt rēngeték.
Cserefának füstje
Kihúzta könyvemēt!
21. – Nyisd ki az ajtódót,
Bēstehári kurva!
Állj fēre előmbe,
Nem nekēm való vagy!
22. – Uram, édes uram!
Édes, jámbor uram!
Mindēn szép halottnak
Hármat harangoznak,
s Ēn árva fejemnek*
Ēgyet sem kondittnak!

* A III–IV. dallamsorra

** 1967-ben evvel a két versszakkal kezd az énekes, a két első versszak kimarad.

*** A későbbi változatokban ez a két versszak prózában szólal meg, nem versben.

23. Bárcsak vóna nekém
 Ęgy íródĕjĕkom!
 Ęgy íródĕjĕkom,
 s Ęgy bízott embĕrĕm!
24. Íródĕjĕkomval
 Levelet íratnék,
 Bízott embĕrĕmtől
 Bátyámhoz küldeném!
Bátyámnak üzenĕk!
25. Az ablakon szálla
 Ęgy fekete holló:
 – Írjad a levelet,
 s Tĕdd a körmöm közĕ!
26. – Ki kopog, mi kopog?****
 Ęgy fekete holló?
 Nála van a levél,
 Vagy ahhoz hasonló?
27. Nyisd ki ablakodot,
 Hunyadi Benedĕk!
 Nyisd ki ablakodot,
 Vĕdd bé a cĕdulát!
27. a Nyújtsd ki tányĕrodot,
 Vĕdd bé cĕduládot,
 Olvasd fél szomorú
 Húgodnak kínjajit!
28. – Kocsisom, kocsisom,
 Legbizottabb kocsisom:
 Fogjál gyászhintóba
Fogj bé a hintóba
 Hat fekete lovat!
29. Hat ló a kutyákĕ,
 A hintó a tűzĕ!
 A hintó a tűzĕ,
 Az ostor a tĕhĕd!
30. – Jó napot, jó napot,
 Erdei kapitány!
 Hol van-ĕ, benn van-ĕ
 Gyĕnge Judit asszony?
 – Hol vagyon? Bent vagyon!*
 A tĕngĕrbe vagyon!
31. – Kocsisom, kocsisom,
 Legbizottabb kocsisom:
 Mindĕnĕk a tĕhĕd!
 Vigyázz az ĕcsĕmre!
32. Ęs avval elmĕne
 A tĕngĕrmellĕkre.
 – Te haltál mĕg ĕrtem,
 s Ęn halok mĕg ĕrĕdĕt!
 Ęs búbánatába*
s Avval bánatábo
 Ugrott a mélysĕgbe.

Hertelendyfalva, Kovács Júlia (54, 80).
Hertelendyfalva, Kovács Júlia (81).

Kiss L., 1940, 1966, Ujváry Z., 1966.
 Penavin O., 1967.

Dallamát Vargyas Lajos középkori francia átvételnek tartja, de a dallam második felének obi-ugor párhuzama is előkerült. Aszimmetrikus giusto és parlando tempóban is él. Sokféle balladaszöveg társul hozzá, Szlavóniából virrasztóénekként is előkerült. (Ugyanitt 8 szótagú lírai rokonát is gyűjtötték *Kerek erdő, de magas vagy* kezdettel.) A szlovákok és a bolgárok is ismerik. A francia és belga változatok előkerültéig bolgár átvételnek tartották aszimmetrikus ritmusú (ún. *bolgár ritmus*) változatai miatt.

Variáns: 13. (Vargyas, 1976, I. 1/i, 215–218. old., Vargyas, 1981: 312–313, Járdányi I. 184, általános, kivéve az északkeleti területet.)

* A III–IV. dallamsorra

**** Arany János: Mátyás anyja című költeményének egyik versszaka.

13.

Parlando ♩ = cca 69

1) _____

1. Verje még az Is - ten Azt az é - dős - a - nyát,

2) _____

Ki oly nagy bē-tyár - nak Ad-ja a lē - já - nyát!

1) ossia

2) ossia

1. a – Jó anyám, jó anyám, Métt adtál ingemét Nagy hegyi tolvajnak, Kevély katonának?	4. – Eressz bé, eressz bé, Běstérháris kurva! <i>Běstijaré kurva!</i> – Vár kicsit, vár kicsit, Édés, jámbor uram! <i>Kedves hitvestársom!</i>
2. Még most és odavan <i>Aki most oda van</i> Kérsztútállani. Kérsztútállani, Örmény papot ölni.	5. – Mét sírtál, mét sírtál, Běstérháris kurva? – Nem sírtam, nem sírtam, Édés, jámbor uram!
3. Mēguntam, mēguntam Vérēs ingēt mosni! Vérēs ingēt mosni, Cserefát égetni.	6. Gyermékēt rēngettem, <i>Cserefát égeték,</i> Cserefát égettem. <i>Gyermékēt rēngeték!</i> Cserefának füstje Kicsalta a könnyem! <i>Kihúzta könnyemét!</i>

Székelykeve, Bancsov Teréz (59).
Hertelendyalva, Györfi Endre (44).

Penavin O., 1967.
Kiss L., 1969.

Az előző (12. sz.) dallam rokona. Lásd ott.

Variáns: 12 (Vargyas, 1976, I. 1/i, 215–218. old., Vargyas, 1981: 312–313, Járdányi I. 184, általános, kivéve az északkeleti területet.)

Háromszoros magzatgyilkos (14.)

A középkori *Magzatgyilkos* ballada újkori átalakítása, melyben a betyárköltészet motívumai is helyet kaptak. A régi, 6 szótagú strófákból álló ballada ma már csak a Kárpátokon túli Moldvában él. Ismertek nemzetközi párhuzamai is (francia, breton, olasz, dán, szlovák, morva, lengyel és ukrán). Az újabb fejlemény versszakai 10 szótagú sorokból állnak, és ismertek nyelvterületszerte, még Erdélyben és Moldvában is, ahová a legelső gyűjtések óta jutottak (mintegy 280 változat). Az újnak távoli nemzetközi párhuzama csak a németeknél ismert. A vásári ponyvaként elterjedt ballada érdekessége, hogy az új keretben több motívumot őrzött meg a régiből, mint az archaikus moldvai változatok.

Legelső följegyzése: 1872.

Általánosan elterjedt, újszerű, jelentéktelen dallama kirí a magyar népzene hagyományos stílusai közül. Csak igen ritkán hangzik el esztétikailag fajsúlyosabb dallamon (Vargyas 28 dallamát közli).

Vajdaság-szerte 42 változatát tartjuk számon: Bajsa (2), Csóka, Gombos, Hertelendyfalva (2), Horgos, Jázova, Kanizsa, Kispiac, Kupuszina (2), Maradék (2), Oromhegyes (3), Szaján (2), Telecska, Temerin, Topolya (4), Verbica (8), Völgyes (2), Zenta (5), Zentagunaras. Minden bizonnyal többet is lehetne belőle gyűjteni. Dallamainak oroszlánrésze a fent említett újszerű dallamforma, az itt mel-lékelt alak törzsökös hagyományt képvisel ugyan, de csak kivételesen éneklük rá a balladát.

Szövegösszefüggését a betyárballadákkal különösen a 2–3. versszak illusztrálja. Ezenkívül a 6. versszakban szereplő motívum (*A babája az ablakon nézi*) megtalálható még a *Lova lába megbotlott* betyárballada egyikében is (69. sz. 4. vsz.).

A kötetben közölt ballada 5 verbicai változatot ölel fel.

Giusto ♩ = 84

1. Sza-bó Vil-ma ki-mönt az `er - dó-be, Le-fe - küdt a di-ó - fa* tö-vi - be.
a kis-kert-be, fűz-fa le - ve-li - re.

Ar - ra mөн-tem, ki-jál-tot - tam né-ki: – Kelj föl, Vil-ma, mer mög-lát va-la-ki!
 – *Vi-gyázz,*

2. Szabó Vilma nem vötte tréfára,
 Beugrott a Beccsali** csárdába.
 Parancsolá a kocsmárosnének:
 – *Kocsmárosné, tiz icce bort hozzon,*
 – *Tíz liter bort a Szabó Vilmának!*
A bor mellé négy szál gyertyát gyűjtsen!
Hagy igyon a Szabó Vilma jó bort!

5. – Egyet töttem rózsafa tövébe,
 Kettőt töttem Tisza fenekére.
 Negyediknek öngyilkossa vagyok.
 Negyediknek öngyilkossa löttem,
 Úgyis tudom, örökös rab vagyok!
 Még én élek, mindig rabja vagyok!
 Mindezőkért örökös rab löttem!

3. Szabó Vilma borát mög sem itta,
 Kilenc zsandár*** az ajtót rányitja.
 Zsandárkáplár*** elkijáltja magát:
 – No, legényök, mögfogtuk a Vilmát!
 – No, legényök, fogjátok mög Vilmát!

6. Szabó Vilmát hat zsandár kíséri,
 A babája jaz ablakon nézi.
 – Ne nézd, rózsám, gyászos életömet!
 – *Nézzed, babám, gyászos életömet:*
 Mind teérted szenvedöm ezöket!

4. Szabó Vilmát hat zsandár vallati,
 Édösanya az ajtön hallgati.
 – Valld ki, lányom, mindön bünejidet:
 Hová tötted négy szép gyermeködet?!

7. Szabó Vilma piros pántlikája
 Mögakadt a börtöny ajtajába.
 – Arra kéröm börtönyös uramat:
 Akassza ki piros pántlikámat!

8. Szabó Vilma tiz arany gyűrűje,
 Nem fémlik az többet a kezibe!
 Tödd el, Vilma, ládád fenekére,
 Ha lössz lányod, jó lössz a kezére!

* rózsafa

** közeli, szolnoki

*** csendörkáplár, rendörkáplár

Egyházaskér, Fehér József János (80), Fehér Etel (43).

Egyházaskér, Mihók Vendel István (62).

Egyházaskér, Karácsonyi Pálné Horvát Ilona (68).

Paksa K., 1968.

Bodor G., 1970.

Paksa K., 1968, Tripolsky G., 1972.

Mixolid hangsorú, változó ütemű (4/4, 2/4, 3/4), 10 szótagú izometrikus sorokból (4+3+3) álló új stílusú dallam. A fejlett új stílusnak nem a legjellemzőbb tagja. Kis hangterjedelmű szélső sorait a középsők variáltn, öt hanggal feljebb ismétlik. Múlt századi gyűjtők is feljegyezték már.
(Járdányi II. 43, általános)

Halálra táncoltatott lány (15–19.)

A magyar nyelvterület egyik legnépszerűbb balladája, változatainak száma 500 körüli (Moldvában csak az első gyűjtések óta terjedt el). A magyarokon kívül a franciák és a piemonti olaszok ismerik, az angolok megfogalmazása távoli hasonlóságot mutat csak. Más nemzetközi párhuzama nincs.

A halálra táncoltatás indítéka a legtöbb balladában homályos, az okra csupán egyes változatok részletei utalnak, pl. a gazdag lány és szegény legény társadalmi ellentéte: *Nem megyek, nem megyek: Rongyos a nadrágod!* (17. a sz.). Legtöbbször úgy sejlik, a gőgös, hitegető lány több szeretőt tart, ezért táncoltatják halálra. Erre következtethetünk a több pár aranygyűrűből is, nemcsak a gazdagság jelképére. Egyik változatban a lány fél is csalásága következményétől: *Ott vár a gyilkosom A kocsmajátóba!* (17. sz.) Egyes vélemények szerint a halálra táncoltatás még az *ünneprontás* képzetköréből sarjadt. Ez megmagyarázná az ördög szerepét, mely a legtöbb balladában értelmetlennek tűnik (16. sz.). Ez utóbbi feltevést látszik alátámasztani a doroszlói és a rábói változat magyarázata is (15., 17. a sz.). Népszerűségét és „saját dallamát” (15–17. sz.) tekintve feltételezhető, hogy a ballada az újabb időkben „felújodott”. Ezt a feltevést támogatja, hogy a szöveg Simonffy Kálmán *Ez az én szeretőm, ez a kicsi barna* szövegkezdetű, 12 szótagú új stílusú népies dallamán is sokat előfordul.

Legkorábbi feljegyzése: 1846.

A hozzá kapcsolódó dallamok száma viszonylag kevés (Vargyas 22 változatot sorol fel), főleg 6 szótagú, idegenből meghonosodott hüposkálájú dallamok, mind moll, mind dúr jellegűek. Sok esetben az új stílus visszatérő szerkezete felé hajló alakulatok. Másik gyakori dallama a 12 szótagú Simonffy-dallam, ilyenkor két 6 szótagos sorokból álló versszak kapcsolódik egy 12 szótagos szerkezetté.

A nálunk számon tartott változatok száma 52: Csóka (3), Csonoplya, Doroszló, Felsőhegy, Gombos (4), Horgos (2), Ittabé, Jázova (2), Kupuszina (6), Mohol (2), Oromhegyes, Oroszlámos, Padé, Rábé, Szaján (4), Székelykeve (2), Telecska, Temerin (5), Topolya (5), Törökbecse, Törökkanizsa, Újvidék, Verbica (4), Zenta. A balladák fele Simonffy népies műdalának különböző mértékben folklorizálódott változatainak szólal meg (18–19. sz.). A 6 szótagú verssorok jellemző dallama lehet dúros vagy mollos színezetű. A mollos színezetűek főként a bácskai Duna mentén fordulnak elő (15–16. sz.), a dúrosak Bácska és Bánát egyéb részein (17. sz.). Elvértve gyűjthetők a *Szégyenbe esett lány* jellemző dallamain is, ami bizonyára az azonos strófaszerkezet és a hangulati hasonlóság következménye.

Szövegösszefüggés más balladákkal: Zsivány felesége: Átkozott az apa...; Szégyenbe esett lány és Bogár Imre: Harangoznak délre; Szégyenbe esett lány: a legény beköszönése a lány anyjához.

A kötetben közölt balladák 17 változatot ölelnek fel.

15.

Giusto ♩ = 80

1. – Jó jes - tét, jó jes - tét, Sá-gi bi - ró - né asz - szony!

Hol van a szép lá - nya, Az én ked-ves ga - lam - bom?
Itt-hon van - ë a lá - nya,

ossia ossia ossia ossia

Szóval, az ördög fölötözött gróf ruhába, oszt elmént egy bírónak a lányát fölkérni, bálba. Mer mindig asz mondta – olyan táncos vót a lány –, hogy ütet még az ördög se fáraszza ki.

2. – Benn van a szobába,
 – *Itthon van, ott bent van*
 Fekszik az ágyába.
Az első szobába.
 Fekszik a szép selyem
Jóízűvet aluszik
 Paplanos ágyába.
A paplanos ágyába.

3. – Mënjën be, oszt keltse föl:
 – *Mënjën hát, keltse föl,*
 Jöjjön velem a bálba!
Küldje el a bálba!
 Szép flanél cipőjét
Piros selyëm cipőjét
 Húzza föl a lábára!

4. Szép selyëm szoknyáját
 Kösse ja dërekára,
 Kilenc arany gyűrőjét
 Húzza föl az ujjára!

5. Sági biróné lánya
 El is készült a bálba.
 Szép flanél cipőjét
 Felhúzta ja lábára.

6. Kilenc selëm szoknyáját
 Kötötte dërekára,
 Kilenc arany gyűrőjét
 Húzza fel az ujjára.

7. – Jó estét, hangászok!
 Réggelig húzzátok!
 Mos' mulatok kedvemre
 Sági bíró lányával!

8. – Icikém, picikém,
 Eressz ki pihenni,
 Szép flanél cipőmből
 Vérëmet kiönteni!

9. – Nem lehet kimenni,
Nem lehet pihenni!
Ha ja hangászok húzzák,
Húzzák a hangászok,
Még köll aztat fizetni!
Még kell azt füzetni!
10. – Nyisd ki, anyám, nyisd ki
Zöldre festett kapudat,
Hagy tégym be rajta
jEzt a fáradt lábomat!
11. Vesd még, anyám, vesd még,
Vesd még az ágyamat,
Hagy tégym lē rája
Ezt a fáradt tagomat!
12. Verje még az Isten
Az olyan édesanyát,
Ki estétől réggelig
Nem nézi még a lányát!
13. Harangoznak délre,
Pont tizenkettőre.
Sági biróné lányát
Viszik a temetőbe.
14. Az anyja sirassa,
Az apja azt mondja,
Hogy egyetlenegy lányát
A sok táncér odadta.

Gombos, Nemes Gáspár (63).

Kiss L., 1939.

Doroszló, Babos Jánosné Szabó Rozália (63), Zámbó Jánosné Babos Júlia (40),

Samu Antalné Babos Rozália (42).

Bodor A.–Burány B., 1972.

A *Halálra táncoltatott lány* jellemző, ún. hüpoereszkedő, régiesebb, idegen eredetű dallama. Az idegenség nem kifejezett, csak eltér a jellegzetes magyar típusoktól. Formára az új stílus visszatérő szerkezetével rokon, de tartalmilag eltér az új stílus jegyeitől. A sorok szótagszáma szabadon változhat 6 és 7 között.

Variáns: 16., 17. (Vargyas, 1981: 0244 b, Járdányi II. 37, általános).

Kazetta I. A 5. (Doroszló, 1–6. vsz.)

16.

Giusto ♩=84-108

1) _____ 2) _____ 3) _____

1. – Jó es - tét, jó es - tét, Sá - ti* bí - ró - né asz - szony!

6) _____ 4) _____ 3) _____ 5) _____ 7) _____ 8) _____

Hol van a le - á - nya, Az én ked - ves ga - lam - bom?
Hol van az a lē - á - nya,

1a)+7a) 1b) 1c)+7c) 1d)+7d) 1e) 2a) 2b) 3) 4a) 4b)

ossia ossia ossia ossia ossia ossia ossia ossia ossia ossia

4c) 5) 6) 7d) 8)

ossia 10.10a.11a. vsz. ossia ossia ossia ossia

16a: 5. 7. vsz.

1. a – Jó estét, jó estét,
 Sári bíróasszonyosság!
 Itthon van-e a lánya,
 Aki engem hívatott?

2. – Bént fekszik, bën, bën, bën,
 – *Itthon van, itthon van*
 Tornyos nyoszolyájába.
 Benn van a szobába.
 Kék selyëm paplannal
 Aluszik, aluszik
 Bë is van takaródzva.
A paplanos ágyba.

2. a – Otthon vån, odåbe,
 – *Benn van a szobåba,*
 Åz elsé szobåbå.
 Csendesen aluszik
 Jóízit åluszik
 Tornyos nyoszolyåbo
 Å paplånos ågyåbå.
Kék selyem paplanyåbo.

3. – Kõtse fel, kõtse fel,
 – *Menjen be, keltse föl,*
 Eressze el a bålba!
Küdje el a bålba!
 Kék selyëm szoknyáját
Kilenc fodros szoknyáját
 Kösse ja dërekåra!

* Sági

3. a – Mënjën bē, keltse fēl,
Húzza fēl à cipéjēt!
Szép lágos cipéjēt
Húzza fēl à lábára!
4. Kék selyëm szoknyájät
Kösse ja dērëkára,
Lagosórú cipőjēt
Húzza föl a lábára!
4. a Zēld selyem szoknyájät
Kösse à dērëkára,
Úgy elsétälünk mi
Májd à táncos kocsmába.
5. Lagosórú cipőjēt
Piros bársony cipőjēt
Húzza föl a lábára,
Tíz pár aranygyűrűjēt
Három aranygyűrűjēt
Húzza föl az ujjára!
6. – Jó estét, jó estét,
Csárdásné asszonyság!
Kocsmárosné asszony!
Hol van az a legény,
Itt van-e már a legény,
Aki engēm hívatott?
Aki engemet itt vár?
7. – Jőjjön bē, jőjjön bē,
Jőjjön a lócára!
Üljön le a diványro!
Mindjár ráparancsolok
Majd ráparancsolok
A'ra a hangászokra!
Mindjárt a cigányro!
8. – Hangászok, húzzátok,
Cingabeli hangászok!
Cingabeli hangászok,
Ma reggelig húzzátok!
8. a – Húzzátok, hangászok,
Estétől reggelig,
Sári bíró Katica
Sági bíróné lánya
Még el nem aluszik!
Most mulat utoljára!
9. Mos' mulatok kedvemre
Sáti bíró lányával!
Sáti bíró lányával,
Az én kedves babámmal!
10. – Eresszën, kimégyék!
– *Eresszën, eresszën!*
Kimégyék pihenni,
Eresszën ki pihenni!
Lagosórú cipőmbül
Piros bársony cipőmből (a)
Véremet kiöntözni!
Véremet kiönteni!
10. a – Icinkém, picinkém,
Jó lenne kimënnyi!
Jó lenne kimënnyi
Ēgy kicsit pihenni,
Lindinger cipémbël (à)**
Véremet kiënteni!
11. – Nē mënj ki, nē mënj ki,
Mëghütöd magadat!
Tíz pár aranygyűrű is
Az ujjadra rádagad!
11. a – Nem lehet, nem lehet,
Nem lehet még kimënni!
Húzzátok, hangászok,
Estétől reggelig!
11. b – Nem lehet kimënni,
Nem lehet pihënni,
Lindinger cipédbël (à)
Véredet kiënteni!
12. Húzzátok, hangászok,
Estétől reggelig,
Sári bíró Katica
Még el nem aluszik!

** A III–IV. dallamsorra

13. Harangoznak dére,
De nem az ebédre.
Sáti bíróné lányát
Sári bíró Katicát
Viszik a temetőbe.
Viszik ki a gyászkertbe.

14. Verje még az Isten
Ázt az édesányát,
Ki estétél reggelig
Bálbá tártsa a lányát!
Nem nézi meg a lányát!

15. – Jó reggelt, jó reggelt,
Sáti bíróné asszon!
Asz hallottam, az este
Még halt a menyasszony!

16. – Még halt az, még, még, még,
El is van mán temetve.
Az a híres gazembër
A börtönben szenvedjën!

Elment a vőlegény képébe az ördög, és az táncótatta a lányt, míg bele nem halt.

*Gombos, Muzslai Éva (81), Karácsonyi Ilona (60).
Bácsgyulafalva/Csonoplya, Jankovics Jánosné Sándor Vera (64).
Bácskertes, Balogh Molnár Katalin (91).*

Kovács I.–Matijevics L., 1970.
Székely M., 1974.
Hodovány A.–Kiss E.–Silling I., 1983.

Az előző dallam (15. sz.) változata. Lásd ott.

Variáns: 16., 17. (Vargyas, 1981: 0244 b, Járdányi II. 37, általános)

16. a

1. – Jó estét, jó estét,
Sági bíróné ásszony!
Hol ván a kend lányá,
Áz én kisangyalom
2. – Benn ván a szobábá,
– *Itthon ván, itthon ván,*
Benn ván a szobábá.
Ott fekszik, ott nyugszik
Tornyos nyoszolyábá.
3. – Kéltse fël, kéltse fël,
Hád jéjjën a bälbá,
Eressze a bälbá!
Kordovän csizmábá,
Zëld selem ruhäjät
Zëld selem ruhábá!
Vegye fel mágärá!
4. Két pär arán gyírít
Húzzon az ujjärá,
Fehér gyëngykoszorút
Tízzën a hájábá!
4. a Kármizon csizmäjät
Húzzá a lábärá,
Áranygyíriket májd
Rákjon az ujjärá!
5. – Húzzátok, cigányok
Világos virrádtig,
Estétël reggelig,
Még a Sági bíró
Még a Sági bíró lányá
Lányá el nem álszik!
Ërëkre nem álszik!
6. – Hágyjätok, cigányok,
– *Álljätok mëg, legények!*
Hágy mënnek pihenni!
Hágyjätok pihenni!
Kordovány csizmámából
Kármizon csizmámából
Á vért kiënteni!
7. – Nem lehet, nem lehet,
Nem lehet megáni,
Még a Sági bíró lányá
Ërëkre nem álszik!
8. Átkozott az ápá,
Hétszerte az anyá,
Ki este a lányät
Ki egyetlen lányät
Á táncrá bocsájtjá!
Á bälbá bocsájsá!
9. Este elbocsájsá,
Rëggelig nem látjá,
Rëgge' nyóc órákcor
Mär hálvá täläljá.
Hálvá hozzák házá.

Bácskertes, Bódis Mikó Mária (82).
Bácskertes, Balogh Matyi Erzsébet (53).

Silling I., 1981.
Silling I., 1983.

17.

Giusto ♩=104

1. – Jó jes - tét, jó jes - tét, Csá - ki bí - ró - né jasz - szony!

Hol van a Ka - ti - ca? Ta - lán nincs is itt - hon?

2. – Itthon van, itthon van,
Benn van a szobába.
Benn van a szobába,
Fekszik a diványon.

7. – Eressz ki, eressz ki,
Eressz ki hűtözni!
Szép lagos cipőmből
A vért kiönteni!

3. – Költse fel, költse fel,
Küldje el a bálba!
Kék selyem ruháját
Vegye fel magára!

8. – Ne menj ki, Katica,
Ne menj ki hűtözni,
Szép lagos cipődből
A vért kiönteni!

4. Két arany gyűrőjét
Húzza az ujjára,
Szép lagos cipőjét
Húzza a lábára!

9. Harangoznak dére,
De nem az ebédre.
Mos' viszik Katicát
Ki ja temetőbe.

5. – Nem kelek, nem megyek,
Nem megyek a bálba!
Ott vár a gyilkosom
A kocsmajtóba!

10. Átkozott az anya,
Százszorta az apa,
Ki egyetlen lányát
Este elbocsájtja!

6. – Húzzátok, zengészek,
Estétől reggelig,
Még Csáki Katica
Állva jel nem alszik!

11. Este elbocsássa,
Reggelig nem látja.
Reggel hét órákor
Halva megtalálja.

Alsóittabé, Varga Imréné Patai Erzsébet (55).

Kiss L., 1968.

A *Halálra táncoltatott lány* jellemző dallamának dúr változata. Az előzőek (15., 16. sz.) rokona. Lásd ott. Variáns: 15., 16. (Vargyas, 1981: 0244 a, K–V 183)

Kazetta I. A 6.

17. a

Csáki bíró lánya aszonta, hogy nincs olyan legény, aki kiállítsa bálba, oszt az ördög elmönt hozzá, beköszöntött:

1. – Jó estét, jó estét,
Csáki bíró lánya,
Gyűjön el, gyűjön el
Én vélem a bálba!

2. – Nem mögyök, nem mögyök:
Rongyos a nadrágod,
Rongyos a nadrágod,
Tetves a dolmányod!

Elmönt vissza, fölötözött az ű (ti. a lány) szeretője képibe mönt föl osztán az ördög:

3. – Jó estét, jó estét,
Csákiné asszonyság!
Alszik-é, nyugszik-é
Az én kedves galambom?

4. – Alszik mán, nyugszik mán
Gombos nyoszolyába.
Mit tunna csinálni
Egy leány* magába?

5. – Kötse föl, kötse föl,
Hagy gyűjön a bálba!
Mondja, hogy elviszöm
A nagyszörű táncba.

6. Tíz pár aranygyűrű
Lögyön az ujjába,
Öltözzön föl szépen
Ződ selyöm ruhába.

7. Vögye föl magára
Szép selyöm kendőjit,
Húzza a lábára
Kordován csizmájit!

8. – Kéj föl hát, Katica,
Eredj el a bálba!
Ötözz föl, ötözz föl
Ződ selyem ruhádba,

9. Tíz pár aranygyűrűt
Készíts az ujjadba,
Kordován csizmádat
Húzzad a lábodra!

10. Elmönnek sütétbe,
Elérnek a bálba,
Ződ selyem ruhába,
Kordován csizmába.

11. – Jó estét, jó estét,
Kocsmárosné asszon!
Hun van az a legén,
Ki engöm hívatott?

12. – Űjön le, Űjön le!
Bent van a szobába,
Csikorgó csizmáját
Húzza a lábára.

13. – Itt vagy mán, Katica?
Gyere egy pár táncra!
Möglátod, tevéled
Hosszasan járom el!

14. Húzzad, cigány, húzzad,
Világos virradtig,
Még a Csáki bíró
Lánya el nem alszik!

15. – Engedjön, engedjön,
Kimögyök hütözni,
Kordován csizmámból
A vért kiönteni!

* A leány helyett legény áll a szövegben, bizonyára nyelvbtlás. Egy másik változat megfelelő része így hangzik: *Mit tudna csináni ilyenkor magába?*

16. – Ne mőnj ki, Katica,
Mőghútőd magadat,
Tiz pár aranygyőrő
Az ujjadba dagad!

17. – Mőghalok, mőghalok,
Igazán mőghalok!
El is készíthetik
A haló ruhámat!

18. Átkozott az apa,
Kéccőrtő az anya,
Ki éjjel a lányát
A táncba bocsájítja.

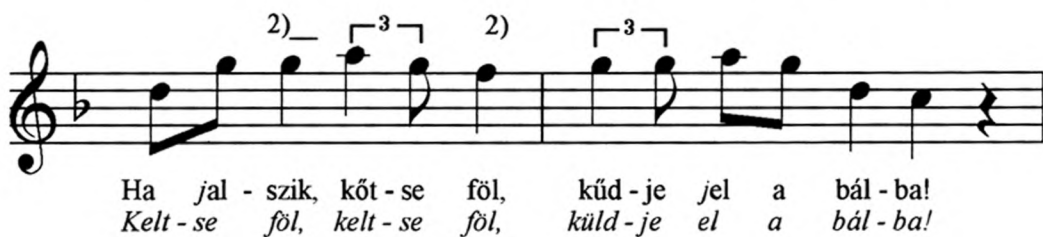
19. Este elbocsájítja,
Rőggelig nem látja,
Máscnap nyőc órakor
Halva viszik haza.

20. Harangoznak délre,
De nem délebédre,
Csáki bírő lányát
Most viszik a földbe.

Rábé.

Kálmány L., 1891.

Quasi parlando, giusto ♩ = 84

2. - Ke'j föl hát, lőjányom, eredj el a bálba!
Kordován* cipődet húzd föl a lábadra!
Zöld selyem kendődet kösd föl a nyakadra,
Zöld selém ruhádat vedgyed föl magadra,
Viola ruhádat vedgyed föl magadra,
Két pár aranygyűrűdet húzzad az ujjadra!
Tíz pár aranygyűrűdet tedd föl az ujjadra!

3. - Jó estét, jó estét! Ki hivatott engem?
- Itt vagyok, galambom! Új lő a lócára!
Húzd réá, tő cigány, estétől reggelig!
Húzzátok, cigányok, világos virradtig,
Csáki bíró lőjánya hagy vígadjon addig!
Csáki bíró lőnya hagy mulasson addig!

4. - Ájj még mán, tő cigány, őgy kicsit pihenni,
Kordován* cipőmből a vért kiönteni!
- Nem lehet, nem szabad a cigánynak
mégállni,
Az ő hegedűjének reggelig köll szólni!
Mer a hangászoknak reggelig kell húzni!

5. - Jó estét, jó estét, Csáki bíró asszony!
Talán bizon alszik még az én kedves
galambom?
- Alszik bizon, alszik ám! Ki is van terítve!
Csak az a szép hírneve, az nincs elfelejtve.

6. Harangoznak délre, de nem délebedre.
Csáki bíró leányát viszik temetésre.
Hat legény kíséri, négy teszi a sírba,
Hat legény, négy leány teszi a sírjába,
Hat leány, hat legény, hat muzsikás húzza,
Az anyja, az apja jajszóval sirassa.
Az anyja, az apja sírva néz utána.

7. Átkozott az apa, százszor az az anya,
Ki egyetlen leányát elereszti bálba!
Aki a leányát bálba elbocsátja!
Este elbocsátja, reggelig nem lássa,
Reggel nyóc órakor halva viszik haza.
Reggel nyóc órakor már halva találja.

Felsőhegy, Bollók István (52).

Hódegyháza, Jaksza Mihályné Ágó Júlia (83).

Temerin/Újvidék, Ördög Erzsébet (67).

Temerin, Pece József (36), Mosó Józsefné Varga Terézia (81).

Burány B., 1963.

Burány B., 1973.

Kónya S., 1976.

Burány B., 1975, 1976.

A *Halálra táncoltatott lány* balladájának másik gyakori, 12 szótagú változata (felező 12-es, két 6 szótagos sorú strófa itt egy strófát tesz ki). Simonffy Kálmán (1832–1888) *Ez az én szeretőm, ez a kicsi barna* kezdetű népies dallamát az egészséges stílusérzék átformálta ötfokú fordulatokban bővelkedő, hagyományba illő új stílusú dallammá.

Variáns: 19. (Kerényi 60)

---

* Csikorgós, gordován, moldován, porcolán, karmizsán, jorgován stb.

19.

Giusto ♩=96

1.- Jó es - tét, jó es - tét, Csá - ki bí - ró asz - szony!
 Ta - lán már al - szik is a ked - ves ga - lam - bom?
 - Al - szik ám, al - szik ám, tor - nyos nyo - szo - lyá - ban,
 Zöld se - lém pap - lany - nyal le is van ta - kar - va!

2. – Keltse föl, keltse föl, küldje el a bálba!
 Ha kérdi, ki volt itt, mondja: a babája!
 Keltse föl, keltse föl, küldje el a bálba!
 Ha kérdi, ki volt itt, mondja: a babája!

3. – Kelj föl hát, kelj föl hát, eredj el a bálba!
 Zöld selém ruhádat vëgyed hát magadra!
 Zöld selém ruhádat vëgyed hát magadra,
 Gombostű kötődet kössed hát elébed!

4. Gombostű kötődet kössed hát elébed!
 Porcolán cipődet húzzad a lábodra!
 Gombostű kötődet kössed hát elébed!
 Porcolán cipődet húzzad a lábodra!

5. – Jó estét, jó estét! Hát minek hívatál?
 – Készüljél előre, majd mindjárt
 megmondom!
 Húzzátok, cigányok, estétől virradtig!
 Csáki bíró lánya ne pihenjen addig!

6. – Állj meg hát, állj meg hát egy kicsit
 pihenni!
 Porcolán cipőmből a vért kiönteni!
 – Nem lehet, nem lehet, nem lehet megállni,
 Mer a muzsikának réggelg kő szóni!

Topolya, Palusek Luca (60).

Penavin O., 1972.

Simonffy Kálmán dallamának népi változata, az előző (18. sz.) variánsa. Lásd ott. Első dallamsorának kezdete emlékeztet a *Szégyenbe esett lány* balladájának dallamára (lásd 11. sz.).

Variáns: 19. (Kerényi 60)

Halálraítélt húga (20–28.)

A magyar nyelvterület másik legelterjedtebb balladája (mintegy 500 változatát tartják számon). Legközelebbi rokonát az olaszok ismerik, távolabbat a dánok. A franciák és katalánok csak töredékéről tudnak. A középkorban már elterjedt, a népszerű témakört Shakespeare is feldolgozta *Szeget szeggel* című színművében. (Egy szinte azonos milánói történetet két levélben is említenek 1547-ben, ill. 1578-ban.) A középkori főúri közegeben lejátszódó esemény a magyaroknál az újabb kori betyárköltészet kialakulásakor átvedlett a lólopásért elítélt fiatalember és a zsaroló bíró tragikus kimenetelű történetévé, melyben az elítélt húga hoz bátyja kiszabadításáért hiábavaló áldozatot. Egységes megfogalmazását (még a szereplők nevei is állandók) a múlt század közepétől megjelenő ponyvanyomtatványok is segítették. Máig tartó népszerűségét bizonyítja, hogy az alföldi pásztorok együtt éneklék más betyár- és pásztorokkal, gyakran még azonos dallamokon is, de a népszínművek divatjakor is gyakran szerepelt színpadi feldolgozásban a műkedvelő színjátszók műsorán. Mindezek ellenére is a ballada számos középkori vonást megőrzött régies elemekkel. Valamennyi balladáinak befejező része az ártatlanságát feláldozó lány átka. Az átkot ritkábban követi még valamilyen rövidebb rész, pl.: *Gyöngykoszorúd visszaadom, s Szemem elől eltakarodj!* (20. sz.), vagy a vásári ponyvák moralizáló záradéka (24. sz.). Egyedi a törökkanizsai és magyarpécskai megfelelőjének költői fogalmazása (26., 26. a sz.): *Szedek néked zöld istenfát, Kötök néked szűz koszorút. Szedhetsz is már, köthetsz is már, Nem leszek én többet szűz lány!*

Legkorábbi feljegyzése: 1846.

Dallamai a legkülönbözőbbek (Vargyas 78 változatot közöl): népzeneik mind ótörök, mind ugor eredetű ősrétegébe tartozók, egyházi népénekek származékai és műdalok.

A vajdasági változatok száma nem tükrözi az egész nyelvterület gazdagságát, mindössze 30 balladáról tudunk eddig: Bácsföldvár, Dobradó (2), Hertelendyfalva (5), Jázova (2), Kupuszina (2), Ludas, Majdán, Mohol (4), Oromhegyes (2), Padé, Szaján (2), Székelykeve (2), Topolya (2), Törökbecse, Törökkanizsa, Zenta. Sok közöttük a töredék és az újabb gyűjtések hatásának számlájára írható fejlemény. Költői megfogalmazásuk sem mindig egyformán emelkedett (pl. *Ne hálj vele, a disznóval:* 24., 28. sz.). Dallamaik főként a régi stílusból toborzódnak, ezek közül két változatkor a nagy alföldi típusok tagja (22., 24., 28. sz., ill. 23., 25., 26. sz.), de előfordulnak mű- és népies műdallamokon, valamint egyházi népénekeken is.

Szövegösszefüggések más balladákkal: Szégyenbe esett lány, Zsivány felesége, Rabénekek (102. a sz.): *Fogd be, kocsis a lovakat.*

A kötetben közölt balladák 13 változatot ölelnek fel.

Rubato ♩=cca 84

1. Fe - hér Lász-ló lo-vat lo-pott

A Fe - ke - te ha-lom a - latt.

3) Na-gyot pat-tant az os - to - ra,
4) Ak - ko - rát szólt

5) A vár - më - gye 6) mëg-hal-lot-ta.

1) 2) 3) 4) 5) 6)
ossia ossia ossia ossia ossia ossia

2. A vármegye meghallotta,
Szégedébe bé jis csukta.
Szégedéből a tömlece,
A legnagyobb sötétségbe.
3. Ezt meghallta Fejér Anna,
Fehér Anna azt megtudta,
Minnyátt szóllott a kocsisnak:
Szolgájának mingyá mondta:
– Fog' bé, kocsis a lovamot,
– *Fogd bé, szolgám, két pejlovam!*
Tegyél nekem tál aranyot!
Fogd bé, szolgám, a legjobbat!
4. Tál aranyot, tál ezüstöt,
Had mënjük el Szégedébe,
Had vigyem el Szégedébe!
Szégedébe, a tömlece.
Szégedébe, a tömlece,
A legnagyobb sötétségbe.
5. – Bátyám, bátyám, édés bátyám,
Ébren vagy-ë, vagy mëghótál?
– Ébren vagyok, nem aluszok,
Csak terólad gondolkodok!
6. – Bátyám, bátyám, édés bátyám,
Kicsoda most itt a bíró?
Mondd mëg, hogy ki itt a bíró!
– Anna, Anna, Fejér Anna,
Fejér Anna, szép vijola...
7. Ne mënj, Anna, a bíróhoz,
az Akasztófára valóhoz!
mer Bëcsületëdët elvész,
Nekëm pedig fejem vész!
8. El is mënt most Fehér Anna
Horvát Miklós ajtójára:
– Miklós, Miklós, Horvát Miklós,
Eresztesd ki a bátyámot!
9. Hoztam nekëd tál aranyat,
Tál aranyat, tál ezüstöt!
Tál aranyat, tál ezüstöt!
Eresztesd ki a bátyámot!
10. – Kijeresztëm a bátyádot,
Nyoszolyámba fektethetlek.
– Anna, Anna, Fejér Anna,
Fejér Anna, szép vijola...

11. Minnyátt szaladt Fejér Anna
Fejér László rostélyára:
– Bátyám, bátyám, édes bátyám,
Në, mit mondott Horvát Miklós!
12. – Szüzességédet elveszi,
Nekem pedig fejem vészi!
Anna, Anna, Fejér Anna,
Fejér Anna, szép vijola...
13. Még is fordult Fehér Anna
Horvát Miklós ajtójára.
Horvát Miklós ajtójára,
Béfekszik a nyoszolyába.
14. – Miklós, Miklós, Horvát Miklós,
– *Horvát Miklós, Horvát Miklós!*
Mi csörög az udvarodon:
Mi csörömpöl az udvaron?
– Lovam viszik itatóra,
– *Anna, Anna, Fehér Anna,*
Zabla csörög a szájába!
Lovam viszik az ivóra.
15. Fehér Anna alig várta,
Hogy virradjon, hogy virradjon.
Hogy virradjon, hogy virradjon,
Hogy a hajnal meghasadjon.
16. Minnyátt szaladt Fejér Anna
Fejér László rostélyára:
– Bátyám, bátyám, édes bátyám,
Aluszol-ë, vagy meghóttál?
Ëbren vagy-ë, vagy meghóttál?
17. – Anna, Anna, Fejér Anna,
Katona szól az erdőbe:
– Ne keresd itt a bátyádot:
– *Ne ott keresd a bátyádot!*
Zöld erdőbe, zöld mezőbe,
Keresd bátyád az erdőbe,
Akasztófa tetejibe!
18. – Átkozott légy, Horvát Miklós!
Szüzességemét elvitted!
Gyöngykoszorúm letöretted!
Szüzességemét elvitted,
Gyöngykoszorúm letöretted,
A bátyámnak fejit vitted!
Bátyámnak még fejit vitted!
19. – Gyöngykoszorúd visszaadom,
s a Szëmëm elöl eltakarodj!
– Gyöngykoszorúd visszaadom,
s a Szëmëm elöl eltakarodj!

Székelykeve, Bancsov Teréz (59), Daradics Zsuzsanna (76), Daradics Teréz (68).
Székelykeve, Daradics Ambrusné Szitás Zsuzsanna (77).

Penavin O., 1967.
Kiss L., 1968.

A *Halálraitélt húga* balladának egyik jellegzetes dallama, középről induló, vízszintes mozgású fríg dallam. Múlt századi népszerűségéről öt feljegyzés is tanúskodik.
(Járdányi I. 110, székely, mezőségi, kelet-alföldi)

Parlando ♩ = 92

1. Lo-vat lo-pott Fe-jér Lász - ló A Fe - ke - te ha-lom a - lól

Kö - tő - fék és kan-tá - ros - tól, Min-dén nye-rég - szer - szá - mos-tól.

ossia ossia ossia ossia ossia

2. – Add még magad, Fejér László,
– *Add még magad, szégén legény,*
Nem lesz sēmmi bántódásod!
– Nem adom én még magamot,
Míg félbirom két karomot!
Míg félbirom két karomot,*
Élēs kardom forgothatom!
3. Rajtaütött a vármēgye,
Béveték sötét tömlecebe.
Mēghallá ezt Fejér Anna,
Rajtaütött a vármēgye,
Fut a tömlec ajtajára:
Béveték sötét tömlecebe.
3. a Mēghallá ezt Fejér Anna,
Fut a tömlec ajtajára:
– Bátyám, bátyám, Fejér László,
Aluszol-ē, vaj mēghótál?
4. – Bátyám, bátyám, édēs bátyám,
– *Bátyám, bátyám, Fehér László,*
Aluszol-ē, vaj mēghótál?
– Nem aluszom, még se hótam,
Csak felölled gondolkoztam!
5. – Bátyám, bátyám, Fejér László,
Melyik itt a legnagyobb úr?
Hozok neki tál aranyat,
– Horvát Miklós, Horvát Miklós,
Tál aranyat, tál ezüstöt!
Horvát Miklós legnagyobb úr.
6. Elméne hát Fehér Anna
Horvát Miklós ajtajára:
– Uram, uram, Horvát Miklós,
Ne akasztasd fél bátyámat!
7. Ne akasztasd fél bátyámat,
Hozok nekéd tál aranyat!
Tál aranyat, tál ezüstöt!
Ne akasztasd fél bátyámat!
8. Felel rēa Horvát Miklós:
– Nem kell nekēm tál aranyod,
Tál aranyod, tál ezüstöd,
Hanem csak a szüzességéd!
9. Elfuta hát Fehér Anna
A börtönnek ajtajára:
– Bátyám, bátyám, Fehér László,

* A III-IV. dallamsorra

- Aluszol-ë, vaj mëghóttál?
 – Nem aluszk, mëg se hóttam,*
 Csak felőled gondolkoztam!
10. – s Nem kell neki tál aranyom,
 Tál aranyom, tál ezüstöm,
 Hanem kell az egyetlenëgy,
 Egyetlenëgy szüzességëm!
 – Csak egydül, édes húgom,*
 Ne add a te szüzességéd!
11. Rëggel fëlkel Fehér Anna,
 Fut a tömlec ajtajára:
 – Bátyám, bátyám, Fehér László,
 Aluszol-ë, vaj mëghóttál?
12. Azt mondják a többi rabok:
 – Ne itt keresd te bátyádot!
 Sík mezőbe, zöld erdőbe,
 Akasztófa tetejibe!
13. – Uram, uram, Horvát Miklós,
 Fëlakasztottad bátyámot!
 Hiába volt mindën pénzëm,
 Hiába a szüzességëm!
14. Féreállott Fehér Anna,
 Horvát Miklóst mëgátkozta:
 – A jó Isten engedje mëg,
 Mosdóvized vérré váljon!
15. Törülközöd lángot hányjon,
 A kënyered köjé váljon!
 Kapod lovad, hogy elváglass,
 Lovad láva mëgbotoljon!
 *Lovad láva mëgbotoljon,
 s Rajta a nyakad szakadjon!

Hertelendyfalva, Kovács Júlia (54, 80, 81).

Kiss L., 1940, 1966, Ujváry Z., 1966, Penavin O., 1967.

A későbbi változatokban a ballada befejezése terjengőssé vált: a bírón beteljesül az átok, Fehér Anna pedig, felgyógyulva a megrázkódtatásból, férjhez megy. A szövegváltozatokat, kiforrotlanságuk miatt, itt nem közöljük.

Ugor rétegbe (sirató stílus) tartozó dalunk más balladákkal is gyakran előfordul. Főként az északi (palóc) vidéken otthonos, szórványosan máshol is.

(Járdányi I. 200, palóc és alföldi, székely)

Kazetta I. A 7. (1–5. vsz.)

* A III–IV. dallamsorra

Parlando ♩ = cca 100

1. Raj-ta, raj - ta, Gönc vá - ro - sa, Fe-hér Lász-ló mög van fog-va!

Mög van fog-va, mög-va-sal-va Az a - ra - di nagy fegy-ház-ba.

2. Fehér Anna möghallotta,
Hogy a bátyja mög van fogva.
Mög van fogva, mögvasalva
Az aradi nagy fegyházba.

3. – Fog'be, kocsis, legjobb lovat,
Tégy föl egy véka aranyat!
Tégy föl egy véka aranyat,
Maj' kiváltom a bátyámat!

4. – Nem köll neköm az aranyad!
Vélem hállasz az éccaka!
Vélem hállasz az éccaka,
Bátyád mög lösz szabadulva!

5. Fehér László azt mondotta:
– Aztat ne tödd, Fehér Anna!
Szüzességödet elvöszi,
Szüz koronád letöteti!
Szüzességödet elvöszi,*
Bátyádat fölakasztati!

6. Fehér Anna nem hallotta,
Vele is hát az éccaka.
Vele is hát az éccaka,
Bátyját mög fölakasztotta.

7. – *de* Nem átkozlak, nem szokásom:
Mosdóvized vérré váljon!
Mosdóvized vérré váljon,
Türüközöd lángot hányjon!

Hódegyháza, Urbán Péterné Sípós Márcel (83).

Burány B., 1973.

Dallama az Alföld egyik legjellemzőbb régi stílusú típusa. Elterjedésének góca az Alföld keleti fele. Török eredetű örökségünk tagja, nogáj–tatár párhuzama is ismert. Főleg pásztordalok és balladák kapcsolódnak hozzá. A *Halálraitélt húga* balladának ez is egyik gyakori dallama.

Variáns: 24., 28., 72., 173., 180., 181. (Járdányi I. 30, általános, főként északkeleti, palóc, délnyugat-dunántúli)

*A III–IV. dallamsorra

Parlando

1. *Ej*, Fe-hér Lász-ló lo-vat lo-pott A Fe-ke-te ha-lom a - latt.

Na-gyot dur-rant az us - to - ra, Fel-hal-lat-szott Nagy-vá-rad - ra.

2. Horvát Miklós möghallotta,
a Legényinek rögtön mondja:
– Fehér Lászlót el köll fogni!
Mönjetök ki bekisérni!

9. Éjfél vót mán, egy az óra,
Fölhökkent a Fehér Anna:
– Mi zörgeti a rácsokat?
Mi zörgeti a rácsokat?

3. *ej*, Fehér Anna möghallotta
Hogy a bátyja el van fogva.
A kocsisnak rögtön mondja:
– Fogd be, kocsis, a két lovat!

10. – Aludj, aludj, Fehér Anna!
Mos mén haza a kocsisom!
Mos mén haza a kocsisom,
Az zörgeti a rácsokat!

4. Fogd be, kocsis, a két lovat,
Tegyél még ki száz aranyat!
Kiváтанám az bátyámat!
Kiváтанám az bátyámat!

11. De röggel van mán az óra,
Fölkelhetsz mán, Fehér Anna!
Fölkelhetsz mán, Fehér Anna,
De a bátyád mög van halva.

5. – Jó napot hát, Horvát Miklós!
Hoztam neköd száz aranyat!
Hoztam neköd száz aranyat,
Kiváтанám a bátyámat!

12. Fölugrott a Fehér Anna,
Szalad a börtönajtóra.
Fölugrott a Fehér Anna,
Szalad a börtönajtóra.

6. – *de* Anna, Anna, Fehér Anna,
Nem kell neköm az aranyad!
Háljál vélem az éjszaka,
Szabad lábra mög a bátyád!

13. – Élsz-e, vagy halsz, kedves bátyám?
– Nem élek én, nem vagyok itt!
Nem élek én, nem vagyok itt,
Az akasztófán vagyok kint!

7. Fehér László möghallotta:
– Ne hálj véle, a huncuttal!
Szüzességöd elrabolja,
Bátyád fejit leváthatja!

14. – *ej*, Elátkozlak, Horvát Miklós!
Elátkozlak, nem szokásom:
Mosdóvized vérré váljon!
Törüközöd lángot hányjon!

8. *de* Fehér Anna nem hallgatott,
Nem hallgatott az bátyjára.
Vele is hált az éjszaka,
Vele is hált az éjszaka.

15. Kilenc kocsi búzaszalma
Rohadjon mög az ágyadba!
Ej, de kilenc sor patika
Űrűjön ki a számodra!

A török régi stílus kétmagú (két dallamgondolatból építkező), kvintváltó dallamainak egyik klasszikus példája. Rokon népi párhuzamait csuvasoknál és cseremiszeknél tartja számon a kutatás. Az egész nyelvterületen elterjedt, de az Alföldre legjellemzőbb nagy típus, egyben legnépszerűbb vajdasági „fődallamunk” is. Pásztorénekek, többféle ballada és ún. hajnali ének (a középkori trubadúrköltészet kedvenc műfaja) kapcsolódik hozzá (népszerűségéből adódóan egyéb, periférikus jellegű vagy obszcén szövegek is).

Variáns: 3., 25., 26., 73., 77., 133., 165., 168., 170–172., 174–179., 182., 193–195. (MNT VIII. 45. típus)

24.

Parlando ♩ = cca 60

1. Fe-hér Lász-ló lo-vat lo-pott A Fe - ke - te ha-lom a - latt.

Na-gyot pat-tant az os - to - ra, A vár - më - gye mëg-hal-lot - ta.

2. A vármegye meghallotta,
Fehér Lászlót elfogatta.
Fehér Lászlót, hogy megfogták,
Szögedébe bē is csukták.
3. Szögedéből a tömlőcbe,
A legnagyobb sötétségbe.
Még hallotta Fehér Anna,
Fehér Anna, szép viola.
4. Mindjárt mondja a kocsisnak:
– Fogd bē, kocsis a lovamat!
Tegyél mellém tál aranyat,
Tál aranyat, tál ezüstöt!
Tál aranyat, tál ezüstöt,*
Kiszabadítom bátyámat!
5. Hogy odaért Fehér Anna
A vármegye udvarára,
Imígyen szól a bírónak:
– Szép jó napot, bíró uram!
6. Hoztam nranyat, tál ezüstöt!
Tál aranyat, tál ékęd tál aranyat,
Tál aezüstöt,
Kiszabadítom bátyámat!
7. A bíró imígyen szóla:
– Hallod-ē, tē Fehér Anna,
Fehér Anna, szép viola:
Nem kell nékem az aranyad!
8. Nem kell nékem az aranyad,
Tál aranyad, tál ezüstöd!
Háljál vélem az éjszaka,
Kiszabadítom bátyádat!
9. – Nē hálj véle, a disznóval,
Az akasztani valóval!
Gyöngykoszorúd letőreti,
Nékem pedig fejem veszi!
10. Másnap reggel letekinte,
Letekinte Fehér Anna,
Fehér Anna, szép viola
A vármegye udvarára.
11. Nagy hangon imígyen szóla:
– Átkozott légy, te gaz bíró!
Szüzességemet elvetted,
Gyöngykoszorúm letőretted!
Gyöngykoszorúm letőretted,*
a Bátyámnak fejét vétetted!
12. A kenyered kövé váljon!
Mosdóvized vérré váljon!
Törülköződ lángot hányjon!
Páros késed néked álljon!
13. Így végződött Fehér Anna,
Fehér Anna szép viola,
Fehér Anna szép viola
És a bátyjának a sorsa.

*A III–IV. dallamsorra

Egyik legnépszerűbb régi stílusú dallamunk, a 22. számú ballada változata. Lásd ott. (Az énekes már nemigen emlékezett a dallamra. A felvételen a dallam utolsó sorát sohasem vitte a záróhangra, a szöveg olvasása közben pedig végül egyedül az első dallamsort ismételte. Többszöri kísérlettel valószínűleg a teljes dallam is kikerekedett volna.)

Variáns: 22., 28., 72., 173., 180., 181. (Járdányi I. 30, általános, főként északkeleti, palóc, délnyugat-dunántúli)

25.

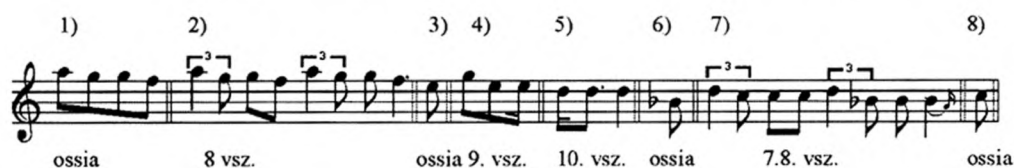
Parlando ♩=100

1. Fe-hér Lász-ló lo-vat lo-pott A Fe - ke - te ha-lom a - latt.

Na-gyot pat-tant az os - to - ra, A vár-me-gye meg-hal - lot - ta.

ossia 8 vsz. ossia 9. vsz. 10. vsz. ossia 7.8. vsz. ossia

ossia ossia 11. vsz. V. sor

2. A vármegye meghallotta,
Fehér Lászlót elfogatta.
Fehér Lászlót, hogy elfogták,
Szégedébe be is csukták.

3. Szegedéből a tömlőcbe,
A legnagyobb sötétségbe.
Meghallotta Fehér Anna,
Fehér Anna, szép viola.

4. Mindján megyen az ajtóra,
Tömlőcajtó rostéljára:
– Bátyám, bátyám, Fehér László,
Aluszol-e, vagy meghaltál?

5. – Húgom, húgom, Fehér Anna,
– Nem aluszom, sē nem nyugszom,
Fehér Anna, szép viola,
Csak terőllad gondolkozom,
Nem aluszom, sē nem nyugszom,

*Húgom, húgom, Fehér Anna,
Csak terőllad gondolkozom.
Fehér Anna, szép vijola.*

6. – Bátyám, bátyám, Fehér László,
Kicsoda itt a bíró?
Mondjad még, hogy ki ja bíró!
– Húgom, húgom, Fehér Anna,
Horvát Miklós itt a bíró!

7. Mindján megyen az ajtóra,
Horvát Miklós ajtajára:
– Adok néked tál ezüstöt, tál aranyat,
– *Miklós, Miklós, Horvát Miklós,*
Eresztesd ki a bátyámat!

7. a Adok néked tál ezüstöt, tál aranyat!
Eresztesd ki a bátyámat!
– Nem köll nékem tál aranyad, tál ezüstöd,
Hálj énelem éggy éjszaka!

8. – Nem kell nekem tál ezüstöd, tál aranyad!
Hálj énelem az éjszaka!
Mindján megyen az ajtóra,
Tömlőcajtó rostéljára:

10. – Nė hálj vele, a huncuttal,
Az akasztófára valóval!
Nėked szüzességed veszi,
Nėkem pedig fejem veszi.

9. – Bátyám, bátyám, Fehér László,
Hallod-e, mit mondott a bíró?
Mit mondott a szolgabíró:
Háljak vele az éjszaka,
Háljak vele ěggy éjszaka,
Kienged majd a szabadba.
Kieresztet a szabadra.

Ěs úgy is sikerűt. Másnap ű lógott az akasztófán,
de itten ěn fölakadtam... De azt tudom, mikő
ě'měnt átkozni:

11. – Megátkozlak, azt kívánom:
Mosdóvized vérré váljon!
Tűrűköződ lángot hányjon!
Tűrűköződ lángot hányjon!

11. a – Miklős, Miklős, Horvát Miklős,
Mindörökké átkozott légy!
Tűrűköződ lángot hányjon!
Mosdóvized vérré váljon!
Páros késed nekėd álljon!*

Dobradő/Újvidėk, Nėmet István (79, 80).

Bodor A.–Szemerėdi M., 1992, 1993.

Az ěnekes azt állítja, könyvből tanulta a balladát. A Telepen (Újvidėken) is előadták a színpadon, de ott „másképpen volt”. A „kótáját” már régről ismerte, otthon tanulta egy pásztoembertől. Arra a kérdésre, mit ěnekelt erre a kottára a pásztoember, azt felelte: „Hát ajis a Fehér Lászlót!” A második felvétel alkalmával megakadás nélkül szólalt meg a ballada.

Török eredetű régi stílusú, legnépszerűbb dallamunk, a 3. és 23. számú dallamok változata. Lásd ott. Variáns: 3., 23., 26., 73., 77., 133., 165., 168., 170–172., 174–179., 182., 193–195. (MNT VIII. 45. típus)

Kazetta I. A 8. (az 1993-as felvétel végig)

* A 8. számú dallamváltozatra

Parlando ♩ = cca 84

1. Fe-hér Lász-ló lo-vat lo - pott   A Fe - ke-te ha-lom a - latt.

Na-gyot pat-tant az os - to - ra,   A vár-me-gye mög-hal-lot - ta.

2. A vármegye möghallotta,
Fehér Lászlót mögfogatta.
Fehér Lászlót, hogy mögfogták,
Szögedébe be j's csukták.
Szögedéből a tömlőcbe,*
A legnagyobb sötétségbe.
3. Möghallotta Fehér Anna,
Fehér Anna, szép vijola,
Mindjárt mondta kocsisának:
– Fogd be, kocsis, a lovamat!
4. Fogd be, kocsis, a lovamat,
Tétsz mellém tál ezüstöt!
Tétsz mellém tál aranyat,
Hagy váltsam ki a bátyámat!
5. Elmönt mindjár Fehér Anna
Börtönajtó rostélyára.
Lekijáltott a bátyjának:
– Bátyám, bátyám, Fehér László!
6. Bátyám, bátyám, Fehér László,
Aluszol-e, vagy csak nyugszol?
– Se nem alszom, se nem nyugszom,
Tefelöled gondolkodom.
7. – Bátyám, bátyám, Fehér László,
Kicsoda most itt a bíró?
– Horvát Miklós itt a bíró,
Az akasztófára való!
8. Elmönt mindjár Fehér Anna
Horvát Miklós ajtajára:
– Miklós, Miklós, Horvát Miklós!
Figyelj rejám, Horvát Miklós!
9. Hoztam néköd tál ezüstöt,
Hoztam néköd tál aranyat!
Hoztam néköd tál aranyat,
Mind a kettőt néköd adom,
Szabadítsd ki a bátyámat!
10. – Anna, Anna, Fehér Anna,
Fehér Anna, szép vijola,
Nem köll néköm tál ezüstöd,
Nem köll néköm tál aranyad!
Hálj énvelem az éjszaka,*
Kieresztem a bátyádat!
Kiengedöm a bátyádat!

* A III-IV. dallamsorra

11. Visszamönt hát Fehér Anna
Vissza is mönt Fehér Anna
 Börtönyajtó rostélyára:
 – Bátyám, bátyám, Fehér László,
 Azt ígerte Horvát Miklós:
Azt mondotta Horvát Miklós:
 Háljak véle az éccaka,*
 Visszaadja szabadságod!
12. – Anna, Anna, Fehér Anna,
 – *Húgom, húgom, Fehér Anna,*
 Fehér Anna, szép vijola,
 Ne higgy te Horvát Miklósnak,
Ne hallgass Horvát Miklóstra,
 az Akasztófára valónak!
Hazug annak mindön szava!
13. Nem hallgatott Fehér Anna
Fehér Anna nem hallgatott
 Fehér László tanácsára,
 Alkonyatkor visszament ő
Estefelé, alkonytájba
 Horvát Miklós szobájába.
Elmönt Miklós szobájába.
14. Éféltájba Fehér Anna
 Csörgést hallott az udvarba.
 – Miklós, Miklós, Horvát Miklós,
 Mi csörög az udvarodba?
15. – Aludj, aludj, Fehér Anna,
 Fehér Anna, szép vijola!
 Lovam viszik itatóra,
 Zabla csörög a szájába.
16. Alig várta Fehér Anna,
 Hogy a hajnal möghasadjon,
Alig várta, hogy virradjon.
 Hogy a börtön udvarára
Alig várta, hogy virradjon.
- A szép hajnal fölvirradjon!
A szép hajnal möghasadjon!
17. Elmönt mindjár Fehér Anna
Mindjár elmönt Fehér Anna
 Börtönyajtó rostélyára:
 – Bátyám, bátyám, Fehér László,
 Mögváltottam szabadságod!
Möghozom a szabadságod!
18. A börtönőr möghallotta,
 Szomorujan csak ezt mondta:
És e szóval mindjár mondta:
 – Ne jitt keresd a bátyádat!
 – *Anna, Anna, Fehér Anna,*
 Zöld erdőbe, zöld mezőbe!
Ne itt keresd a bátyádat:
 Zöld erdőbe, zöld mezőbe,*
 Akasztófa tetejébe!
19. Visszamönt hát Fehér Anna
 Horvát Miklós ajtajára:
 – Miklós, Miklós, Horvát Miklós!
 Átkozott légy, Horvát Miklós!
20. A kinyered kövé váljon!
 Mosdóvized véré váljon!
 Tűrülködő lángot hányjon!
 Páros késöd néköd álljon!
21. – Anna, Anna, Fehér Anna,
 Fehér Anna, szép vijola,
 Ne évelődj olyan nagyon!
 Ne átkozódj olyan nagyon!
22. Kimögyök a zöld erdőbe,
 Zöld erdőnek sűrűjébe,
 Szödök néköd zöld istenfát,
 Kötök néköd gyöngykoszorút!
 – Szödhetsz is már, köthetsz is már!*

* A III–IV. dallamsorra

Törökkanizsa, Sós Mihályné Törköly Erzsébet (59, 75).

Burány B., 1978.
Bodor A.–Paksa K., 1993.

Arra a kérdésre, hogy ismeri-e a *Fehér László* balladát, az énekes azt felelte: „Nagyon is szépen tudom.” Hibátlanul, fennakadás nélkül énekelte végig. Emlékezete szerint egy nagyon öreg embertől kapott kalendáriumból tanulta már nagyon régen, és „ráhúzta” egy hozzá illő szép dallamra, amit ismert, és ami neki tetszett (idegen dallam, egyházi népénekként is előfordul). Itt egy olyan dallamváltozattal közöljük, amire ugyanennek a balladatípusnak töredékes szövegét énekelték.

Variáns: 3., 23., 25., 73., 77., 133., 165., 168., 170–172., 174–179., 182., 193–195. Lásd ott is. (MNT VIII. 45. típus)

26. a

A Fekete halom alatt
Fehér László lovat lopott:
Minden nyeregszerszámostul,
Csikó fékű kantárostul;
Nagyot pattant az ostora,
A vármegye meghallotta.

A vármegye meghallotta,
Fehér Lászlót megfogatta.
Fehér Lászlót hogy megfogták,
Víg-Egerbe be is csukták;
Víg-Egerbül a tömlöcbe,
A legnagyobb setítségbe.

Meghallotta Fehér Anna,
Fehér Anna, szép vilója;
Mindjárt mondja a kocsisnak:
– Fogd bé, kocsis, a lovamat!
Tegyél mellém tál aranyot,
Tál aranyot, tál ezüstöt!
Tál ezüstöt, tál aranyot,
Hagy váltsam ki az bátyámat!

Vígy el engem Víg-Egerbe:
Víg-Egerbül a tömlöcbe,
Víg-Egerbül a tömlöcbe,
A legnagyobb setítségbe!

Mindjár megyen az ajtóra,
Tömlőcajtó rostélyára:
– Bátyám, bátyám, Fehér László!
Aluszol-e, vagy meghaltál?
– Húgom, húgom, Fehér Anna,
Fehér Anna, szép vilója!
Nem aluszok, nem nyugoszkok,
Csak terólad gondókozok.

– Bátyám, bátyám, Fehér László,
Kicsoda most itt a bíró?
– Húgom, húgom, Fehér Anna,
Fehér Anna, szép vilója,
Horvát Miklós itt a bíró.

Mindjárt megyen Fehér Anna,
Fehér Anna, szép vilója,
Mindjár megyen az ajtóra,
Horvát Miklós ajtójára.
– Miklós, Miklós, Horvát Miklós,
Eresztesd ki az bátyámat!

Adok néked tál aranyot,
Tál aranyot, tál ezüstöt!
Tál aranyot, tál ezüstöt,
Eresztesd ki a bátyámat!

– Anna, Anna, Fehér Anna,
Fehér Anna, szép vilója!
Nem kell nekem tál aranyod,
Tál aranyod, tál ezüstöd,
Háljal vélem az éccaka,
Kieresztem az bátyádot!

Mindjárt megyen az ajtóra,
Tömlőcajtó rostélyára:
– Bátyám, bátyám, Fehér László!
Aszondotta itt a bíró:
Háljak véle az éccaka,
Kiereszti az bátyámat.

– Húgom, húgom, Fehér Anna,
Fehér Anna, szép vilója!
Ne hálj véle a huncuttal!
Az akasztani valóval;
Szüzessígedet elveszi,
Nekem pedig fejem veszi.

Erre nem szól Fehér Anna,
Csak elmén a folyosóra,
Folyosóru az ajtóra,
Lefekszik a nyoszolyába.
Nem hajtott az ő szavára,
Véle hál ő az éccaka.

Egyszer mint úgy éjfél tájba,
Csörgést hall az udvarába.
– Miklós, Miklós, Horvát Miklós!
Mi csörög az udvarodba?
– Aludj, aludj, Fehér Anna,
Fehér Anna, szép vilója!
Lovam viszik az ivóra,
Zabla csörög a szájába.

– Miklós, Miklós, Horvát Miklós,
Nem birok én itt alunni
A nagy puskacsattogástul,
A nagy ágyúcsattogástul!
– Aludj, aludj, Fehér Anna!
Lovat lopnak az halomnál.

Alig várja Fehér Anna,
Fehér Anna, szép vilója;
Alig várja, hogy virradjon,
Hogy a hajnal meghasadjon,
Mindjárt megyen az ajtóra,
Tömlőcajtó rostélyára.
– Fehér László, édes bátyám!
Mevagy-e még, vagy meghaltál?

Meglátotta egy katona:
– Anna, Anna, Fehér Anna,
Fehér Anna, szép vilója!

Ne itt keresd a bátyádot:
Ződ erdőbe, ződ mezőbe,
Akasztófa tetejibe.

Mindjárt megyen Fehér Anna,
Fehér Anna, szép vilója;
Mindjárt megyen az ajtóra,
Horvát Miklós ajtójára.

– Miklós, Miklós, Horvát Miklós!
Átkozott légy, Horvát Miklós!
Gyöngykoszorúm letörtted,
Szüzességem elvesztetted.
A kinyered köjé váljon,
Mosdóvized vérré váljon,
Törülköződ lángot hányjon,
Páros késed néked álljon!

– Fehér Anna, Fehér Anna,
Fehér Anna, szép vilója!
Ne évelődj olyan nagyon,
Ne átkozódj olyan nagyon!
Szedek néked ződ istenfát,
Kötök néked szűz koszorút.

– Szedhetsz is már, köthetsz is már,
Nem leszek én többet szűz jány;
Szedhetsz is már, köthetsz is már,
Nem leszek én többet szűz jány.

Parlando $\text{♩} = \text{cca } 92$

1. Fe-hér Lász-ló lo-vat lo - pott

A Fe - ke - te ha-lom a - lól.

Ak - ko - rát szólt az us - to - ra,

Szö-ged vá - ros mög-hal-lot - ta.

2. Szöged város möghallotta,
Horvát Miklós rögtön mondta:
– Fehér Lászlót e' kő fogni,
Sötét tömlőbe kő vetni!

3. Fehér Anna ezt mögtudta,
Szógájának mindjá mondta:
– Fog bé, szolgám, két pejlovam,
Két legszöbbit, két legjobbbat!

4. Két legszöbbit, két legjobbbat!
Én készitök száz aranyat.
Szögedébe el köll mönni
A bátyámat kivátani!

5. Oda jis ért Fehér Anna
Szögedének várossába,
Szögedének börtönébe,
Börtönnek legsötétébe.

6. – Bátyám, bátyám, édös bátyám,
Aluszol-e, vagy möghótál?
– Ébren vagyok, raboskodok,
És terólad gondolkozok.

7. – Bátyám, bátyám, édös bátyám,
Mondd mög, hogy itt ki a bíró!?
Viszök neki száz aranyat!
Bátyám, tégöd kiváltalak!

8. – Ne mönj, Anna, a bíróhoz,
az Akasztófára valóhoz!
mert Becsületödet elvöszí,
Néköm pedig fejem vöszí!

9. Mégis elmönt Fehér Anna
Horvát Miklós portájára:
– Itt van, hoztam száz aranyat!
Szabadítsd ki a bátyámat!

10. – Nem köll neköm száz aranyad!
Háljál vélem az éjszaka!
Ha vélem hálsz az éjszaka,
Bátyád szabad lösz hajnalra!

11. Éjfélt volt már, éggy az óra,
Föl is riad Fehér Anna:
– Mi zöröghet az udvaron?
Mi csörömpöl olyan nagyon?

12. Alig várja Fehér Anna,
Hogy elmúljon az éccaka.
Már csak egyször mögvirradjon,
Hogy a hajnal möghasadjon!

13. Ki is rohan Fehér Anna
A börtönnek ablakára:
– Bátyám, bátyám, édös bátyám!
Ébren vagy-é? Szabad vagy már!

14. Kiszól az őr az ablakon:
– Bátyád az erdőbe vagyon.
Keresd bátyád az erdőbe,
az Akasztófa tetejébe!

15. – Horvát Miklós, Isten verjön!
Rajtad kemény átok lögyön!
Gyöngykoszorúm letöretted,
Bátyámnak mög fejét vötte!

Magyarkanizsa, Losonc Istvánné Kőrmöci Borbála (66).

Bodor A., 1995.

Az énekes kétféle dallamon is tudta a balladát. Szajáni származású édesanyja papírjai között megtalálta a *Fehér Lászlót* is. Édesanyjától az itt mellékelt dallamon hallotta, egy másik asszonytól viszont a 22., 24., 28. számú dallamokon.

Az ötfokú török eredetű régi stílusnak olyan rétegébe tartozó jellemző típus, mely kvint vagy kvart táján kezd, és két vagy három dallamgondolatból építkezik. Különösen a Dél-Dunántúlon fordul elő nagy mennyiségben. Nálunk eddig egyetlen előkerült, magányos, de szép, ép változat.
(Járdányi I. 208, dél-dunántúli)

28.

Parlando ♩ = cca 64-72

1. Fe - hér Lász-ló lo - vat lo - pott A Fe - ke - te ha-lom mel - lett,

A Fe - ke - te ha-lom mel - lett.

2. Nagyot durrant az ustora, Behallatszott a városba, Behallatszott a városba.	9. – Berta Miklós, börtöngazda, Áldjon meg az egek ura! Áldjon meg az egek ura!
3. Fehér Anna meghallotta, Hogy a bátyja be van zárva, Hogy a bátyja be van zárva.	10. Hoztam egy véka jaranyat! Eresszed ki ja bátyámat! Eresszed ki ja bátyámat!
4. Futva ment az istálóba, Istálónak ajtójába, Istálónak ajtójába.	11. – Nem kell nékem az aranyad, Háljal velem egy éjszaka: Kijeresztem a bátyádat!
5. – Fog' be, kocsis, négy lovadat, Tedd fel véka aranyomat! Tedd fel véka aranyomat!	12. – Hallod, bátyám, hogy mit mondott? Háljak vele egy éjszaka: Meggzabadulsz rabságodból!
6. Hajtsad, kocsis, négy lovadat A fekete börtönházhoz! A fekete börtönházhoz!	13. – Ne hálj vele, ja disznóval, Az akasztani valóval! Az akasztani valóval!
7. – Jó nap, jó nap, kedves bátyám! Élve vagy-e, halva vagy-e? Élve vagy-e, halva vagy-e?	14. – Berta Miklós, börtöngazda, Verjen meg az egek ura! Verjen meg az egek ura!
8. – Nem vagyok élve, sem halok, Most is róllad gondolkodok! Most is róllad gondolkodok!	15. Mosdóvized vérré váljon! Türülköződ lángot hányjon! Türülköződ lángot hányjon!

Az énekes a balladát Bulgáriában tanulta egy titeli származású német lánytól (Sörös Maris nevezetűtől). A szolgáló édesapja bulgáriai vendégmunkás volt a század elején. „És aztán még nem felejtetem el, pedig már annak hetven éve, mikor ez így vót.”

Furcsa, háromsoros, de ép változata a 22., 24., 28., 173. és 180. számú dallamoknak. Lásd a 22. számú dallam jegyzetét.

(Járdányi I. 30, általános)

Megszólaló halott (29–34.)

Az egész nyelvterületen elterjedt középkori eredetű ballada (változatainak száma 350 körüli), nemzetközi párhuzamai is számosak (francia, olasz, spanyol, portugál, szlovák, morva, lengyel, vend, litván, bolgár). Strófaismétlő szerkezete és megfogalmazása egységes: a megölt legényt keltegeti apja, anyja (bátyja, nénje), de nem ébred fel, csak mátkája szavára, és szép temetési tisztességet kér tőle. Részletei elég sokfélék, feltűnő a vonzódásuk a betyárköltészethez (29., 30. a, 31., 32., 33. sz.). A *Megszólaló halott* gyakran olvad össze *Bogár Imre* történetével (lásd annál a fejezetnél). A ballada az újabb időkben vált ismét népszerűvé és egységessé, ebben nyilván a ponyvairodalomnak is szerepe van. (Jellemzően még Moldvában is előfordul a Bogár Imre-kontamináció a Tisza emlegetésével.)

Legkorábbi főljegyzése: 1846.

Dallamai viszonylag nem sokfélék (Vargyas 38-at sorol fel), ennek bizonyára az egyéni metrikai felépítés (6, 6, 8, 6 szótagszerkezet) az oka. Sok közöttük a táncra is alkalmas régi stílusú giusto, vagy idegen eredetű és műdallam, továbbá az új stílusú alakulatokhoz hasonló dallamforma.

A Vajdaságban jelenleg számon tartott változatok száma 35: Gombos (3), Hajdújárás (2), Hertelendyfalva (3), Jázova, Kanizsa, Kupuszina (4), Magyarszentmihály, Mohol, Nagybecskerek (2), Padé, Szaján (5), Szilágyi, Temerin, Tiszahegyes, Titel, Topolya (2), Törökkanizsa, Ürög, Verbica, Zenta (2). Meglehetősen sok a töredékes és kontaminált alak. A töredékes formák rendszerint önállóan szereplő betyárszövegekkel járnak együtt (29., 30. a, 31., 32., 33. sz.). A teljes változatok inkább Észak-Bánátban (esetleg az archaikusabb hagyományt őrző Duna mentén) fordulnak elő (30., 32., 32. a sz.), és nem túl számosak. Dallamaik között gyakori az egész nyelvterületen elterjedt, valószínűleg szlovák eredetű, ún. Bogár Imre-dallam, melynek számos népi ízlés szerint alakított változatát is gyűjtötték *plagális zárlattal* (31., 32. sz.), továbbá egy ótörök eredetű régi stílusú dallam (29., 30. sz.) és egyéb alkalmilag használt népdal (33., 34. sz.), valamint ugyancsak alkalmilag használt műdalok.

Szövegösszefüggése más balladákkal: Három árva: a halott megszólal; Betyárköltészet: *Elveszett a (keresem a) lovam, Kocsmárosné, hallja, Ezüst a kantárja* stb.

A kötetben közölt balladák 24 változatot ölelnek fel.

29.

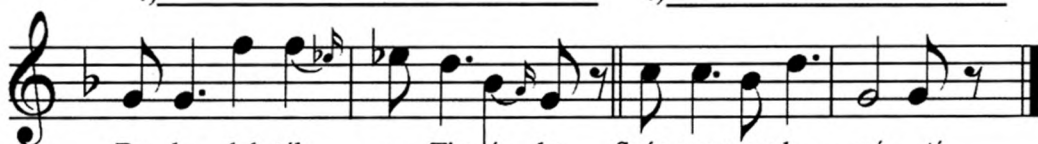
Giusto ♩ = 108

1) _____ 2) _____ 3) _____

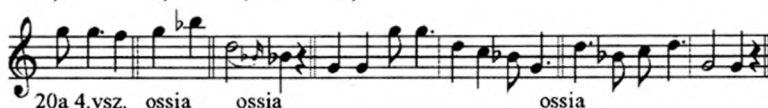
1. Meg-öl - ték a le - gént Har-minc fo - rint - já - jé,

4) _____ 4) _____

Be - le - dob-ták a Ti-szá - ba Szép nyer-ges lo - vá - jé.

1) 2) 3) 4a)

20a 4.vsz. ossia ossia ossia

4b)
ossia

1. a Megöltek egy legényt Ezër forintjáért, A Tiszába belédobták Egy pej paripájért. 2. Tisza be nem vötte, Partjára vetette, Arra ment egy halászlegény, <i>Odamënt egy halászlegén,</i> Hálójába vette. <i>Hajójába vette.</i> 3. Odamen az anyja, Költi, de nem hallja: – Kelj föl, kelj föl, édés fiam, – <i>Kelj föl, fiam, édés fiam,</i> Jere vélem haza! <i>Jöjj el vélem haza!</i> <i>Borúj a vállomra!</i>	3. a Tisza bé nem vette, Partjára kivette. Odamënt az édésanyja, Köti, de nem hallja: 4. – Nem möhetek haza, – <i>Nem kelheték, anyám,</i> Mert meg vagyok halva. Szép fekete göndör hajam Vállamra van fagyva. <i>Vállomra van hajtva.</i> 4. a – Kelj föl, édés fiam, Borúj a vállomra! – Nem borulok, édésanyám, Met még vagyok halva. 5. Odamënt az apja, Köti, de nem hallja. Szép fekete göndör haja Vállára van hajtva.

Hertelendyfalva, Illés Ambrusné Buta Mária (42).

Hertelendyfalva, Kovács Júlia (80).

Egyházaskér, Mihók Antal (71, 75).

Hertelendyfalva, Zsók Domokos (42).

Kiss L., 1941.

Kiss L., 1966, Ujváry Z., 1966.

Paksa K., 1968, Katona I.–Tóth F., 1972.

Király E., 1974.

A hertelendyfalvi változatok legtöbbje a következő versszakokkal indul:

1. Ellopták a lovam
Citromfa erdőben,
Elszakadt a ráncos csizmám
A lókeresésbe.

2. Ne keresd a lovat,
Mert még van az fogva!
Túl a Tiszán betyároknál
Szól a csengő rajta.

Lásd VMND 1. 195. sz.

Ötfokú, kvintváltás nélkül ereszkedő régi stílusú dallam, keleti párhuzama (csuvas) is van, szlovák párhuzama is. Főzárata itt kivételesen az alaphang, rendszerint azonban a mollterc (3. számú dallameltérés). Nálunk a *Megszólaló halott* balladájának egyik jellegzetes dallama, egyébként a fentebb idézett *Elveszett a lovam* kezdetű szöveggel is együtt jár (lásd VMND 1. 195–196. sz.).

Variáns: 30. (K–V 33. old. I., Járdányi I. 65, általános)

Kazetta I. A 9. (Egyházaskér, a teljes ballada)

29. a

1. Megöltek egy legényt
Hatvan forintjájért.
Sej, a Tisza be nem vette,
Partjára vetette.

2. A'ra ment az anyja,
Kelti, de nem hallja:
– Kelj fel, fiam, édes fiam,
Gyere vélem haza!

3. – Nem megyek, nem megyek,
Mert meg vagyok halva.
Fekete a göndör hajam,
Vállamra van hajtva.

4. A'ra ment a babája,
Kelti, de nem hallja:
– Kelj fel, rózsám, édes babám,
Gyere vélem haza!

5. – Nem megyek, nem megyek,
Mer meg vagyok halva.
Fekete a ráncos csizmám,
Lábomra van fagyva.

Hajdújárás, Szücs László (70, 75).

Bodor A.–Varga A., 1992, Bodor A.–Szöllősy V. V., 1997.

Giusto ♩ = 80

1. Meg-öl - tek egy le-gényt Har-minc fo-rint - já - jé,
Hat-van

1) 2)
A Ti - szá - ba be - le - dob - ták Bar - na ba - bá - já - jé
Be - le - vet - ték a Ti - szá - ba Sö - tét pej lo - vá - ért.

1) 2)
ossia ossia

2. Tisza be nem vötte,
Partjára vetötte.
Partjára kitette.
A'ra mönt egy halászlegény,
A'ra ment egy hajóslegény,
Hálójába tötte.
3. Újszögedre vitte,
Ottan kidobolta:
Kinek veszőtt szép fekete
Göndör hajú fija?
4. Odamönt az apja,
A'ra ment az apja,
Köti, de nem hallja:
– Ke'j fő, ke'j fő, édes fiam,
– Kelj fel, fiam, édes fiam,
Gyere velem haza!
5. – Nem kelhetök én fő,
– Nem mehetek, apám,
Mer mög vagyok halva,
Szép fekete göndör hajam
Vállamra van fagyva.
Vállamat takarja.
6. Odamönt az anyja,
A'ra ment az anyja,
Köti, de nem hallja:
– Ke'j fő, ke'j fő, édes fiam,
– Kelj fel, fiam, édes fiam,
Gyere velem haza!
7. – Nem kelhetök én fő,
– Nem mehetek, anyám,
Mer mög vagyok halva,
A hófehér slingölt ingöm
Szép fekete göndör hajam
Testömre van fagyva.
Vállamat takarja.
8. Odamönt babája,
A'ra ment babája,
Köti, de nem hallja:
Szavát meg is hallja:
– Ke'j fő, ke'j fő, szép kedvesöm,
– Kelj fel, rózsám, édes rózsám,
Gyere velem haza!
9. – Nem kelhetök én föl,
Me' mög vagyok halva.
A szívemet, a lelkömet
Érted verték vasba!

10. Csinátatsz-e neköm
Diófa koporsót?
– Csinátatok, kedves rózsám,
Márvánkő koporsót.

11. – Mögsiratsz-e engöm
Egész falu előtt?
Három leány előtt?
– Mögsiratlak, édös rózsám,
az Egész világ előtt!

Temerin, Zsúnyi Erzsébet (47).

Magyarkanizsa/Szaján, Losonc Istvánné Körmöci Borbála (67).

Burány B., 1975.

Bodor A., 1993.

A kanizsai énekes szerint a ballada „volt hosszabban is”, mert a halottat keltegeti még a bátyja, a nővére, ángya stb. is.

Az előző dallam (29. sz.) változata. Lásd ott. A harmadik dallamsor záróhangja lehet az alaphang is (lásd az 1. számú dallameltérést).

Variáns: 29. (K–V 33. old. I., Járdányi I. 65, általános)

30. a

1. Megöltek egy legényt
Hatvan forintjáér,
Beledobták a Tiszába
Száz ezüst gombjáér.
Fekete lováér.
2. Tisza vize vette,
Tisza be nem vette,
Partjára vetette,
a Partjára kitette,
Arra ment egy hajóslegény,
Hajójára tette.
a Hajójába tette.
3. Kiment a piacra,
Ki is doboltatta:
Kinek veszett egy szép fia?
Itt van a hajóba!
3. a Tiszán túl átvitte,
Városba hirdette:
Ott fekszik egy barna legény
a Hajójába, ölve.
4. Odament az anyja,
Költi, de nem hallja:
– Kelj fel, fiam, édes fiam!
Tán meg vagy te halva?
Tán mög is vagy halva?
5. – *de* Nem vagyok meghalva,
Agyon vagyok szúrva.
Csak mög vagyok szúrva.
Amit vett kend fehér inget,
Szép fekete göndör hajam
Testemre van fagyva.
a Homlokomra fagyva.
6. Odament az apja,
Költi, de nem hallja:
– Kelj fel, fiam, édes fiam!
– *Kelj föl, fiam, kedves fiam!*
Tán meg vagy te halva?
Tán mög is vagy halva?
7. – Nem vagyok meghalva,
Agyon vagyok szúrva.
Csak mög vagyok szúrva.
Amit vett kend ráncos csizmát,
Amit vöttél, ráncos csizmát,
Lábomra van fagyva.
a Lábomra van húzva.
8. Odamén babája,
Költi, de nem hallja:
– Kelj fő, kelj fő, szép kedvesöm!
Tán mög is vagy halva?
9. – *de* Nem vagyok möghalva,
Csak mög vagyok szúrva.
Amit adtál, jegybegyűrűt,
az Ujjamra van húzva.
10. *de* Mindönki siratja,
De ő már nem hallja,
mer Az a híros Bogár Imre
a Kést szívébe szúrta.
11. El is ment az anyja
Vármegye házára:
– Bíró uram, jaj, a fiam
Ott van a hajóba!
12. Huncut a vármegye,
Annak a jegyzője,
Huncut a jegyző, még a bírók!
Még a szolgabíró!

Egyházaskér, Benyócki Istvánné Dékány Katalin (68).
Mohol, Vlasity Károlyné Zélicity Klára (47).

Tóth F., 1972.
Burány B., 1975.

A 11–12. versszak kilóg a kompozícióból. A 12. versszak pl. a Bogár Imre ballada egyik orosz-lámosi változatának kezdő versszaka (K. ny. 134. old., lásd az 58. sz. 8. versszakát).

31.

Giusto ♩ = 104

1. Mëg - öl - tek ëgy le - gényt Hat - van fo - rint - já - ért,
 Be - le - dob - ták a Ti - szá - ba Sár - ga su - bá - já - ért.

1. a Mëgöltek ëgy legényt
 Kétszáz forintjáért,
Hatszáz forintjáé,
 A Tiszába beledobták
Belevették a Tiszába
 A kis pej lováért.
Piros pej lováé.

2. Tisza bë nem vette,
 Partjára vetette.
Partjára e'tette.
 A'ra mënt ëgy halászlegény,
 Csónakjára vette.
Csónakjába tette.

2. a Tisza bë nem vette,
 Partra kivetette.
 Ára mënt ëgy hajóslegény,
 Hálójába tette.
Hajójába tette.

3. A'ra mënt az anyja,
Odament az anyja,
 Kelti, de nem hallja:

– Kelj föl, fiam, ëdës fiam,
 – *Kelj föl, kelj föl, kedves fiam,*
 Borulj a nyakamba!
Gyere velem haza!

3. a Odajött az anyja:
 – Gyere, fiam, haza!
 – Nem mëheték, ëdësanyám,
 Mëg vagyok én halva!

4. – Nem kelëk, nem kelëk,
 Mer mëg vagyok halva.
 Szép fekete göndör hajam
 a Vállamra van fagyva.
a Vállamra van hajlva.

4. a Mëg vagyok én halva,
 Mëg vagyok én fagyva,
 A kis csizmám, ráncos csizmám
 Lábamra van fagyva.

4. b – Nem mëheték haza,
 Mert mëg vagyok halva,
 Sáros ingëm, sáros gatyám
 Réám van tapadva.

Gombos, Bacskó Antalnë Dinnyësi Anna (57).
Gombos, Rumi Rozália (74).
Szilágyi, Pothorcki Mihály (68).
Topolya, Molnár Józsefnë Lörük Margit (75).

Kiss L., 1939.
 Kovács I.–Matijevics L., 1973.
 Székely M., 1975.
 Vass É.–Tomik E., 1975.

A szilágyi változat kezdő versszakai:

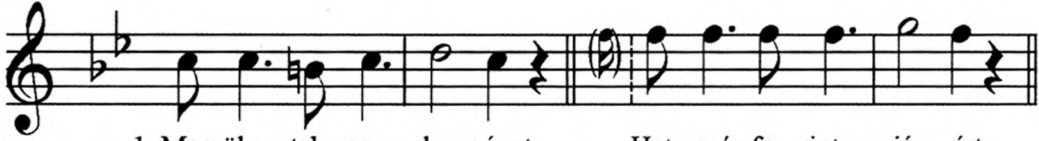
1. Keresem a lovam
A sűrű erdőbe,
Elszakadt a ráncos csizmám
A sok keresésbe.
2. Az én nevem Palkó,
Lovam neve Pejkó.
Kis pejlovam négy lábáról
Leesett a patkó.
3. Csak egy maradt rajta,
Azt is egy szög tartja.
Laci kovács, jó barátom,
Szorongasd még rajta!

Lásd VMND I. 193. sz.

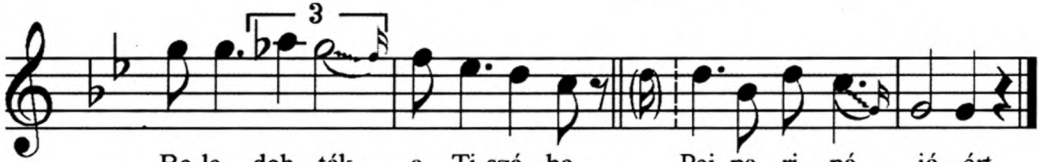
Az új stílushoz hasonló, kupolás (emelkedő) dallamvonalú, de nem visszatérő szerkezetű dallam. Hangneme plagális fríg. Rokonságban van a valószínűleg szlovák eredetű, jellemzően *Bogár Imre* balladadallammal, de ennek funkcióis moll hangnemét átformálta *hüpo-ereszkedő* hangsorrá (a felső régiókban mozgó dallam a záróhangra kvintről vagy kvartról ugrik le). Népes tagságot számláló vajdasági típusaink egyike. A *Megszólaló halott* és a *Bogár Imre* betyárballadán kívül különféle egyéb szövegek kapcsolódnak hozzá. (Lásd VMND 1: 47. és 193. sz. is.)

Variáns: 32., 57–59., 61., 62. (K–V 238, Bartók 276. a, 276. b)

Giusto ♩ = 100

1. Meg-öl - tek egy le - gényt

Hat - száz fo - rint - já - ért,
Száz-húsz

Be-le - dob - ták a Ti-szá - ba

Pej pa - ri - pá - já - ért.
Két e - züst gomb - já - jé.

2. Tisza be nem vötte,
Partjára vetötte.
Arra ment egy hajóslegény,
A'ra ment egy halászlegény,
Hajójába tette.
Hálójába tette.
Csónakjába tette.

3. Hajójába tette,
Falura vitette:
Itt vagyon egy szegény legény
Hajómba megölve.

3. a Hálójába tette,
Gunyhójába vitte,
Hazaüzent szüleinek,
Hogy meghalt gyermeke.

4. Odamén az apja,
Odamént az apja,
Köti, de nem hallja:
– Kelj föl, kelj föl, kedves fiam,
Borulj a vállamra!
*Fekete szép göndör haja
Fültre van fagyva.

5. Odamén az anyja,
Odamént az anyja,
Köti, de nem hallja.

Ráncos szárú kis csizmája
Szép fekete göndör haja
Lábára van fagyva.
Vállára van fagyva.
Homlokára fagyva.

6. Odamén a húga,
Köti, de nem hallja.
Aranygombos kis lajbija
Mejjire van fagyva.

7. Odamén babája,
Odamönt rózsája,
Köti, de nem hallja:
Köti, azt meghallja:
Köti, azt már hallja:
– Kelj föl, kelj föl, kedves mátkám,
– *Kelj föl, csárdás kisangyalom,*
– *Kelj fő, kelj fő, kedves rózsám,*
Borulj a vállamra!
Hagy vigyelek haza!
Gyere velem haza!
Hagy vigyelek, hagy tögyelek*
Az örökös házba!

8. Hagy vigyelek haza
Márvánkó ágyadra,
Hagy tögyelek, kisangyalom,
Márvánkó ágyadra!

* A III–IV. dallamsorra

9. – Csináltatsz-e, rózsám,
Diófa koporsót?
– Csináltatok, kedves rózsám,
Márvánkő koporsót!

10. – Meghúzatod-e majd
A három harangot?
– Meghúzatom, kisangyalom,
Mind a tizenhatot!

11. – Kikísérsz-e, babám,
a Temetőkapuig?
– Kikísérlek, kisangyalom,
Egész a sírodig!

12. – Eltemetsz-e, rózsám,
A temetőkerbe?
– Eltemetlek, kedves rózsám,
Virágos kertömbe!

13. – Magsiratsz-e, babám,
– *Mögsiratsz-e, rózsám,*
Három legény előtt?
– Magsiratlak, kisangyalom,
– *Mögsiratlak, kedves rózsám*
az Egész világ előtt!

Magyarpadé, Novák Andrásné Pintér Mária (47).

Szaján, Lőrinc Jánosné Szücs Anna (52), Soós Simonné Szücs Erzsébet (47).

Szaján, Móra Lajosné Fehér Vera (65).

Katona I.–Tóth F., 1972.

Tóth F., 1972.

Katona I.–Tóth F., 1972.

Az egyik szajáni változat kezdő versszakai:

1. – Kocsmárosné, hallja,
Van-e piros bora?
– Van énnéköm piros borom
a Betyárok számára.

2. – Nem vagyunk betyárok,
Csak rabló zsványok.
Mögöltünk egy juhászlegényt
Hatszáz forintjáér.

3. Tiszába vetöttük,
Tisza be nem vötte.
A'ra mönt egy halászlegény,
Hálójába tötte.

Dallama az előző (31. sz.) rokona. Lásd ott.

Variáns: 31., 57–59., 61., 62. (K–V 238, Bartók 276. a, 276. b)

32. a

1. Mögöltek egy legényt
Hatvan forintjáért,
A Tiszába bevetötték
Pej paripájáért.
2. Tisza be nem vötte,
Partjára vetötte,
Arra mönt egy hajóslegény,
Hajójába tötte.
3. Hajójába tötte,
Városra fővitte:
– Kié ez a szögény legény
Hajómba mögölve?
4. Odamén az apja,
Költje, de nem hallja,
Ezüstgombos kis mándlija
Mellyire van fagyva.
5. Odamén az anyja,
Költje, de nem hallja,
Szép fekete göndör haja
Vállára van fagyva.
6. Odamén a bátyja,
Költje, de nem hallja,
Sárga sarkantyús csizmája
Lábára van fagyva.
7. Odamén babája,
Költje, azt möghallja:
– Kelj föl, kelj föl, kedves babám,
Borulj a nyakamba!
8. Borulj a nyakamra,
Hagy vigyelek haza!
Harmannapig, negyennapig
Nyugodj az ágyamba!
9. – Csináltatsz-ë, babám,
Diófa koporsót?
– Csináltatok, kedves babám,
Márványkú koporsót!
10. – Betakarsz-ë, babám,
Viaszkos vászonnyal?
– Betakarlak, kedves babám,
Arany paszománttal!
11. – Möghúzatod-ë hát
Mind a hat harangot?
– Möghúzatom, kedves babám,
Mind a tizenhatot!

Szaján.

Kálmány L., 1882.

Giusto ♩ = 120

1. Meg-öl - tek egy le - gényt Tíz e - züst gomb - já - ért,
Hat - van fő - rint - já - ér,

Be - le - dob - ták a Ti - szá - ba Szép kis pej lo - vá - ért.
E - züst ó - rá - já - ér.

2. Tisza le nem vitte, <i>Tisza be nem vette,</i> Partjára kivette. Arra ment egy halászegény, <i>Arra ment egy hajóslegény,</i> Hajójába tette. 3. Szeged alá vitte, Ottan kihirdette: Hajójába halva fekszik Egy barna legényke. 3. a Fölvitte Szegedre, Nagydobra verette: – Kinek veszett egy szép fia? Itt van a hajómba! 4. Odamegy az anyja, Kelti, de nem hallja: – Kelj fel, kelj fel, kedves fiam, Gyere velem haza!	5. – Nem kelek, nem kelek, – <i>Fölkelnék, nem birok,</i> Mert meg vagyok halva, Szép fekete göndör hajam <i>Szép fekete ráncos csizmám</i> Vállamra van fagyva. <i>Lábomra van fagyva.</i> 6. Odament az apja, Kelti, de nem hallja: – Kelj fel, kelj fel, kedves fiam, Gyere velem haza! 7. – Nem kelek, nem kelek, Mert meg vagyok halva, Szép fekete kis pejlóvam Messzire van hajtva. 8. Ezüst a kantárja, Gyémánt a zablája, Talán bizony Bogár Imre Annak a gazdája?

Titel, Rideg Sándorné Katona Piroska (47).
Ürög.

Király E., 1960.
Király E., 1964.

Dallama az új stílusú dalokhoz hasonló kupolás görbét ír le, majdnem visszatérő szerkezet. Valószínűleg egy új stílusú dallam (Járdányi II. 147) III–IV. sorából alakult önálló forma.
(Vargyas, 1981, 0277 és Járdányi-függelék: Hosszú farkú fecske)

34.

Giusto ♩=132

1) —
1. Mëg-öl - tek ëgy lc - gényt Hát - van fo - rint - já - ér.

Be - ve - tët - ték à Ti - szā - bà Pej pà - ri - pā - já - jé.
Be - le - dob - tāk à Du - nā - bà Pi - ros pej lo - vā - jér.

1)
7. vsz.

2. Tiszá be nem vette, Pártjára vetette. Árá mënt egy hajós legény, Hájójába vette. 2. a Duná be nem vette, Pártjára vetette. Árá mënt egy háláslegény, Hälójába tette. 3. Árá mënt az ápjá, Këlti, de nem hälljá: – Kelj fël, kelj fël, édes fijam, Borúj á vállámrá! <i>Gyere velem házá!</i> 4. – Nem méheték házá, Mer mëg vágyok hálvá. Szép fekete gëndër hájá Homlokärä fágyvá.	5. Árá mënt az anyjá, Këlti, de nem hälljá: – Kelj fël, kelj fël, kedves fijam, Borúj á vállámrá! <i>Gyere velem házá!</i> 6. – Nem méheték házá, Mer mëg vágyok hálvá. Szép fekete gëndër hájá Homlokärä fágyvá. 7. Árá mënt á babájá, Këlti, de nem hälljá: – Kelj fël, kedves kisángyalom, – <i>Kelj fël, kelj fël, szép kedvesëm,</i> Borúj á vállámrá! Härmádnápig, negyednápig* Fekidj áz ägyámbá!

Bácskertes, Bódis Pálné Mikó Mária (82).
Bácskertes, Balogh Matyi Erzsébet (53).

Silling I., 1981.
Silling I., 1983.

Az új stílus kis szótagszámú, egy dallamgondolatból építkező régies rétegenek képviselője.
(Járdányi II. 56, általános, ennek szép változata)

* A III–IV. dallamsorra

VÍGBALLADÁK (35–51.)

Szeretet próbája (35–40.)

Az a témakör, hogy a veszélybe jutott szeretőért csak kedvese hajlandó áldozatot vállalni, már az antik görögségben is megtalálható Alkesztisz legendájában. (Admetusz elmulasztja a lakodalmi áldozatot, ezért meg kell halnia – hálókamrájában kígyók tekerőznek. Apolló közbenjárására azt a kegyelmet kapja, hogy ha valaki önként hajlandó helyette vállalni a halált, megmenekül. Erre sem apja, sem anyja nem hajlandó, csak felesége, Alkesztisz. A történet szerencsés véget ér vagy azzal, hogy Alkesztiszt Perszefóné, az alvilág ura küldi vissza vagy Héraklész, a hős ragadja ki Hádészról.) A legendának sok mesealakja él különösen a keleti, afrikai és kelet-európai néphagyományban. Furcsamód, a magyar balladának nálunk nem ismerjük meseváltozatait. A próbatétel fajtái különfélék, Kelet-Európában változatos mozaikban találjuk különböző motívumait, de Európa más népeinél is előfordulnak (angolok, németek, dánok, olaszok, szlovének, horvátok, szerbek, bolgárok, aromunok, románok, ukránok, szlovákok, morvák, lengyelek, spanyolok, katalánok, törökök, cigányok). A kígyópróbatételen kívül gyakori még a fogságból kiváltás, vagy vízből kimentés, hóhértól megmentés.

A strófaismétlő formában fogalmazott magyar balladaváltozatok nem túl számosak, mindössze 40, de az egész nyelvterületen megtalálhatók.

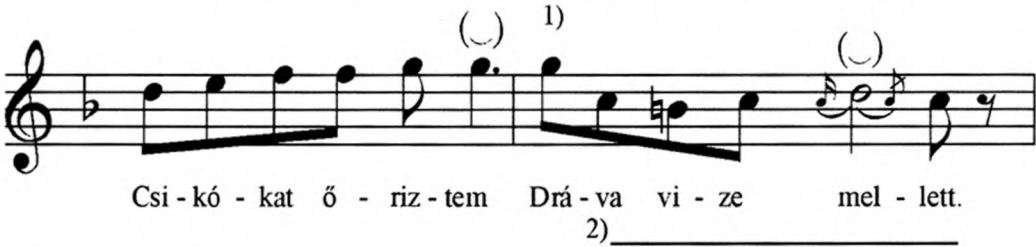
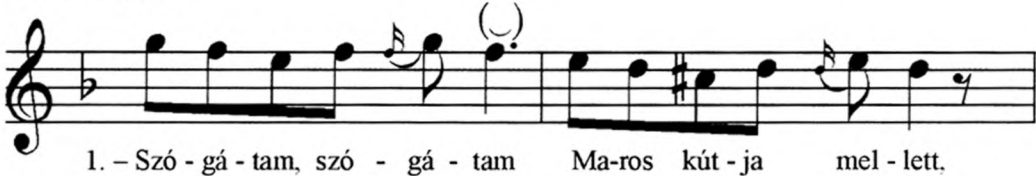
Legkorábbi feljegyzése: 1813 (talán Dunántúl, lásd a 38. a sz. jegyzetét).

Dallamai (Vargyas 21 változatot sorol fel) általában régi stílusúak, mind 6, mind 12 szótagú sorszerkezetben előfordulnak.

A nálunk jelenleg számon tartott változatok száma 14: Bocsár, Csóka, Mohol (3), Morotva/Padé, Szaján (3), Szaján/Kanizsa, Topolya, Törökkanizsa (2), Hertelendyfalva. Mindegyik ép változat hosszabb-rövidebb formában, közülük néhány különösen szép költői megfogalmazású (35–38. sz.). A ballada legtöbbször véget ér a történet csattanójával (a „kígyó” helyett kincs kerül elő), de néhány változat még megtoldja: *Szedd fel, édes rózsám, fehér kötényedbe, Jó lesz az minékünk a mi esküvőnkre!* (35. és 39. sz.) Valamennyi ránk maradt dallam régi stílusú (6 és 12 szótagú sorszerkezetben), és fellelhetők köztük a régi stílus mind ötörök, mind ugor eredetű tagjai. A törökkanizsai balladát első gyűjtése alkalmával egy csekélyebb értékű, idegen ízlésben fogant búcsúsének dallamán énekelték 12 szótagú sorokon, a topolyai változat dallamszándéka kivehetetlen.

Szöveggösszefüggés más balladákkal: Betyárdalok, rabénekek: *Megkötöttem kis pej lovam és Elhagytad házunkat...* (36. sz.); (Házasuló királyfi: *Kerüljél előre, Üljlél le a székre!* 38. sz.).

A kötetben közölt balladák 10 változatot ölelnek fel.

Parlando $\text{♩} = 112$

1) 2) 14a 3) 14a vsz. 14b vsz. 4) 5a 5b 6)

2. Mérges sártánkigyó bújt a gelebömbe.

– Vedd ki, kedves apám, vedd ki hát belőle!

– *Vödd ki, édesapám, vödd ki hát belőle!*
Szívem szoringatja, piros vérém szíjja,
Gyöngé derekamat kétfelé szakíjja!
(*Vödd ki, édesapám, ha ki meröd vönni!*)*

3. – Inkább megleszek én egy szép fiam nélkül,
Égy szép fiam nélkül, mint fél karom nélkül!
Eredj el anyádhoz, majd talán kiveszi,
Majd talán kiveszi!

4. – Jó jestét, jó jestét, kedves édesanyám!

– Adjon Isten fiam, hol jársz ilyen későn?
– Szolgátam, szolgátam Maros kútja mellett,
Csikókat őriztem Dráva vize mellett!

5. Lovam megkötöttem venyége ágába,
Én meg lehevertem lovam árnyékába.
Mérges sártánkigyó bújt a gelebömbe,
Vödd ki, édesanyám, vödd ki hát belőle!

6. Szívem szoringatja, piros vérém szíjja,
Gyöngé derekamat kétfelé szakíjja!
Vödd ki, édesanyám, ha ki meröd vönni!

* A későbbi változatban ennek a versszaknak a III–IV. és zárójelbe tett V. sora önálló háromsoros strófaaként szerepel.

7. – Inkább möglöszök én egy szép fiam nélkül,
Égy szép fiam nélkül, mint fél karom
nékül!
Eredj a bátyádhoz, majd az tán kiveszi,
Eredj el bátyádhon, majd az tán kiveszi,
Majd az tán kivészi!
Majd talán kiveszi!
8. – Jó jestét, jó jestét, kedves, édes bátyám!
– Adjon Isten, öcsém, hol jársz ilyen későn?
– Szolgátam, szolgátam Maros kútja mellett,
Csikókat őriztem Dráva vize mellett!
9. Lovam megkötöttem venyege jágába,
Én meg lehevertem lovam árnyékába.
Mérges sártánkígyó bújt a gelebömbe,
Vedd ki, kedves bátyám, vedd ki hát belőle!
10. Szívem szoringatja, piros véröm szíjja,
Gyöngé dörékamat kétfelé szakíjja!
Vedd ki, kedves bátyám, ha ki mered venni!
11. – Inkább megleszek én egy szép öcsém
nékül,
Egy szép öcsém nélkül, mint fél karom
nékül!
Eredj a nénédhez, majd az tán kiveszi,
Majd az tán kiveszi!
Ha ki meri venni.
12. – Jó estét, jó estét, kedves, édes néném!
– Adjon Isten öcsém, hol jársz ilyen későn?
– Szolgátam, szolgátam Maros kútja
mellett,
Csikókat őriztem Dráva vize mellett.
13. Lovam megkötöttem venyege ágába,
Én meg lehevertem lovam árnyékába.
Mérges sártánkígyó bújt a gelebömbe,
Vödd ki, kedves néném**, vödd ki hát
belőle!
14. Szívem szoringatja, piros vérem szíjja,
Gyöngé dörékamat kétfelé szakíjja!
– Inkább megleszek én egy szép öcsém
nékül,
Mint fél karom nélkül!
14. a *Szívem szoringatja, piros véröm szíjja,
Gyöngé dörékamat kétfelé szakíjja!
Vödd ki, kedves néném, ha ki meröd vönni!*
14. b – Inkább möglöszök én egy szép öcsém
nékű,
*Egy szép öcsém nekű, mint fél karom nekű!
Eredj a húgodhoz, majd talán kivöszi,
Majd az tán kivöszi!*
14. c – Jó estét, jó estét, kedves édös húgom!
– Adjon Isten, bátyám, hol jársz ilyen későn?
– Szolgátam, szolgátam Maros kútja mellett,
Csikókat őriztem Dráva vize mellett.
14. d *Lovam mögkötöttem venyege ágába,
Én mög lehevertem lovam árnyékába.
Mérges sártánkígyó bújt a gelebömbe,
Vödd ki, kedves húgom, vödd ki már belőle!
Szívem szoringatja, piros véröm szíjja,***
Gyöngé derekamat kétfelé szakíjja.*
14. e – Inkább möglöszök én egy szép bátyám
nékű,
*Egy szép bátyám nekű, mint fél karom nekű.
Eredj a rózsádhon, majd talán kivöszi,
Majd az tán kivöszi!*
15. Eredj a rózsádhon, majd az tán kiveszi!
Majd az tán kivöszi, majd az tán kiveszi!
– Jó estét, jó estét, kedves édes rózsám!
– Adjon Isten rózsám, hol jársz ilyen későn?
– Szolgátam, szolgátam Maros kútja***
mellett,
Csikókat őriztem Dráva vize mellett.
16. – Lovam mögkötöttem venyege ágába,
Én mög lehevertem lovam árnyékába.
Mérges sártánkígyó bújt a gelebömbe,
Vedd ki, édes rózsám, vedd ki hát belőle!
17. Szívem szoringatja, piros véröm szíjja,
Gyöngé dörékamat kétfelé szakíjja!
Vödd ki, édes rózsám, ha ki mered venni!

** bátyám-at mond tévedésből

*** A III–IV. dallamsorra

18. Nyól a gelebibe, veszi ki belőle,
Az ajtóhoz vágja, hull a pénz belőlle.
– Szedd fel, kedves rózsám, maj jó lesz ez nekünk
Jövő esztendőre, ha összekerülünk!

Szaján, Móra Lajosné Fehér Vera (61, 65).

Paksa K., 1968., Katona I.–Tóth F., 1972.

Az ugor ereszkedő stílus (sirató stílus) jellegzetes példája. Felező tizenkettes sorokból álló strófa. Oldalága egy olyan típusnak, mely főleg a nyelvterület keleti részén gyakori. Hat szótagos rokonai is élnek.

Variáns: tizenkét szótagú 114., 120., hat szótagú 36., 39., 40., 106., 115., 121. (MNT X. 95. típus)

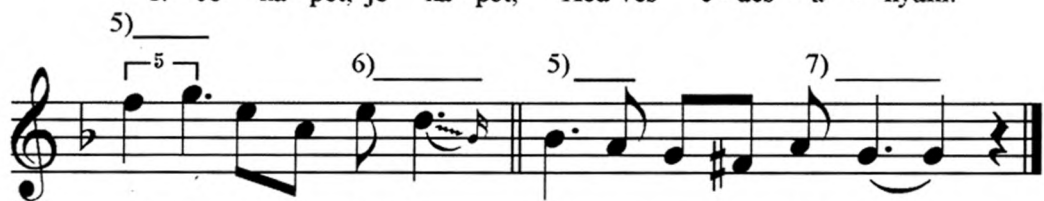
Kazetta I. A 10. (Az 1968-ban felvett változat)

36.

Parlando ♩ = cca 69

1. – Jó na - pot, jó na - pot, Ked-ves é - des - a - nyám!

– Adj jót Is-ten, fi-jam! Hol jársz i - lyen ko - rán?

11. vsz.

ossia

3. 9. 15 vsz.

ossia

ossia

ossia

ossia

2. – Amoda szolgállok
Csaba vize mellett,
Csikókra vigyázok
Csaba kútja mellett.

3. Megkötöttem kis pej lovam
Jegenye jágához,
Léheverédtem a
Lovam árnyékjához.

4. Sárkán mérges kígyó
Bújt a kelebembe,
Vedd ki, jédesanyám,
Hogy ha nem fész tőle!

5. – Inkább megleszék én
Egy rossz fíjam nélkül,
Ej, de mind az után
A jobb karom nélkül!

6. Eredj el apádhoz,
Az ki meri venni,
Hogyha ja kezejít
Tölled nem kiméli!

7. – Jó napot, jó napot,
Kedves édesapám!
– Adj jót Isten, fíjam!
Hol jársz ilyen korán?

8. – *de j* Amoda szolgállok
Csaba vize mellett,
Csikókra vigyázok
Csaba kútja mellett.

9. Megkötöttem kis pej lovam
Jegenye jágához,
Léheverédtem a
Lovam árnyékjához.

10. Sárkán mérges kígyó
Bújt a kelebembe,
Vedd ki, édesapám,
Hogy ha nem fész tőle!

11. – *sej de* Elhattad házunkat,
Földönfutó lettél,
Csikósok, gulyások
Közé keveredtél!

12. Eredj Mariskádhoz,
Az ki meri venni.
Az majd a kezejit
Tőled nem kiméli!

13. – Jó napot, jó napot,
Kedves kis Mariskám!
– Adjon Isten, drágám!
Hol jársz ilyen korán?

14. – *de j* Amoda szolgállok
Csaba vize mellett,
Csikókra vigyázok
Csaba kútja mellett.

15. Megkötöttem kis pej lovam
Jegenye jágához,
Léheveredtem a
Lovam árnyékjához.

16. Sárkán mérges kígyó
Bújt a kelebembe,
Vedd ki, kis Mariskám,
Hogy ha nem fész tőle!

17. – Kivészém én aztat,
Rászánom a kezem,
Mínthogy árva légyen
Az egész életem!

(Eddig.)

Mohol, Zélicity Sándor (73).

Burány B., 1979.

Az előző (35. sz., lásd ott is) dallam hat szótagú rokona, ennek motívumaiból építkeznek, ugyanakkor szorosabb kapcsolatban áll a 96–98. számú ótörök régi stílusú dallamokkal is. A magasan intonált első hetedik fok a kvartváltás szellemében jelentkezik, az ugyancsak magasan intonált negyedik fok megfelelője. Az így kezelt fokok nem képviselik népzeneink törzsökös jelenségeit. Nálunk főleg rabénekek és balladák kapcsolódnak a dallamhoz, de gyűjtötték szerelmi dalként, vagy mint tréfás kubikos dalokat is, továbbá obszcén szövegekkel is előkerült.

Variáns: 39., 40., 106., 115., 121., távolabbról 8., 38., 96–98., 109., tizenkét szótagúak 35., 114., 120. (MNT VIII: 37. és 38. és MNT X: 95. típus)

Kazetta I. A 11.

Parlando ♩ = cca 104

1. – Jó rö-gelt, jó rö-gelt, Lelköm é - dös - a - nyám!
 2) _____ Ked-ves

– Ad - jon Is - ten, fi-jam, Hol jársz i - lyen ko - rán?

2. – Odalent szolgáltam
 Sári vize mellett,
 Csikókat őriztem
 Maros kútja mellett.

3. Mérges sátán kígyó
Mérges sárkány kígyó
 Bújt a gelebömbbe.
 Vödd ki, anyám, vödd ki,
 Vödd ki már belőle!
Hogy ha meröd, vödd ki!

4. – Inkább möglöszök én
 Egy szép fiam nélkül,
 Minthogy möglögyek én
 Egy fél karom nélkül!

5. Eredj el apádhoz,
 Talán kivöszí az!
 Kérd mög őtet szépen,
 Hátha kivöszí az!

6. – Jó napot, jó napot,
 Kedves édösapám!
 – Adjon Isten, fiam,
 Hol jársz ilyenkortájt?

7. – Odalent szolgáltam
 Sári vize mellett,
 Csikókat őriztem
 Maros kútja mellett.

8. Mérges sátán kígyó
Mérges sárkány kígyó
 Bújt a gelebömbbe.
 Vödd ki, apám, vödd ki,
 Vödd ki hát belőle!
Hogy ha meröd, vödd ki!

9. – Inkább möglöszök én
 Egy szép fiam nélkül,
 Minthogy möglögyek én
 Egy fél karom nélkül!

10. Eredj a rózsádhhoz,
 Talán kivöszí az!
 Ha igazán szeret,
 Kérd mög őtet szépen,
 Hátha kivöszí az!
 Talán kivöszí az!

11. – Jó estét, jó estét,
Kedves, édös rózsám!
– Adjon Isten, babám!
Hol jársz ilyenkor már?

12. – Odalent szolgáltam
Sári vize mellett,
Csikókat őriztem
Maros kútja mellett.

13. Mérges sátán kígyó
Mérges sárkány kígyó
Bújt a gelebömbbe.
Vödd ki, rózsám, vödd ki,
Hogy ha meröd, vödd ki!

14. Nyúl az gelebibe,
Húzza ki belőle,
Vágja az ajtóhoz:
Dül a péz belőlle!
(Tapsol örömeiben)

Törökkanizsa, Sós Mihályné
Törköly Erzsébet (59, 75).

Burány B.–Gubás J., 1977, Bodor A.–Paksa K., 1993.

Kis terjedelmű, régi stílusú, ritka dallam, dallammagja három hang: *drm*, ez egészül ki az alsó és felső oktávval, ambitusa tehát 1+b3-5+8. Lefelé menet a második fokot is érintheti a dallam. Főleg mint rabéneket gyűjtötték. Típusa ismeretlen.

Variáns: 104., 105. (Emlékeztet Járdányi I. 130, dunántúli, székely)

Parlando ♩ = cca 84

1. - Szol-gál-tam, szol - gál - tam   Mész-sze a pusztá - ba,
 Ök - rö - ket ő - riz - tem   Sá - ri vi - ze mel - lett.

2. Lehajtván fejemet
 Csipkebokor mellett,
 Kebelembe bújván
 Sási mérges kijó.

3. Sási mérges kijó
 Szívem szomoríjja,
 Karcsú derékamat
 Majd átalszakajja!

4. Vedd ki, apám, vedd ki,
 Mer mindjár mēghalok!
 – Eredj az anyádhoz,
 Talán az kivēszi!

5. – Jó estét, jó estét,
 Kedves édesanyám!
 Szolgáltam, szolgáltam
 Messze a pusztába,
 *Ökröket őriztem
 Sári vize mellett.

6. Lehajtván fejemet
 Csipkebokor mellett,
 Kebelembe bújván
 Sási mérges kijó.

7. Sási mérges kijó
 Szívem szomoríjja,
 Karcsú derékamat
 Majd átalszakajja!

8. Vedd ki, anyám, vedd ki,
 Mer mindjár mēghalok!
 – Eredj a rózsádhoz,
 Talán az kivēszi!

9. – Jó estét, jó estét,
 Édēs, kedves rózsám!
 – Kerüljé előre,
 Űljé le a székre!

10. – De nem azért jöttem,
 Hogy én itt leüljek.
 Szolgáltam, szolgáltam
 Messze a pusztába,
 Ökröket őriztem*
 Sári vize mellett.

11. Lehajtván fejemet
 Csipkebokor mellett,
 Kebelembe bújván
 Sási mérges kijó.

12. Sási mérges kijó
 Szívem szomoríjja,
 Karcsú derékamat
 Majd átalszakajja!

13. Vedd ki, babám, vedd ki,
 Mer mindjár mēghalok!
 Vedd ki, babám, vedd ki,
 Mer mindjár mēghalok!

* A III-IV. dallamsorra

14. Benyút a keblébe,
Nem vót egyéb benne,
Nem vót egyéb benne,
Mint egy köcsög arany!

Topolya, Palusek Luca (60).

Penavin O., 1972.

A balladához mellékelt dallam érthetetlen, dallamszándéka kibogozhatatlan. A hat szótagú strófák a 38. a számú ballada dallamán is énekelhetők, amely ótörök eredetű régi stílusú dallamaink egyik típuskörét képviseli.

Variáns: 8. (lásd ott), távolabbról 36., 39., 40., 106., 115., 121. (MNT VIII: 38. típus)

38. a

1. – Kebelembe bűvék
Egy nagy áspis kígyó,
Vedd ki, apám, vedd ki!
– Bizon, nem veszem én!

4. – Kebelembe bűvék
Egy nagy áspis kígyó,
Vedd ki, bátyám, vedd ki!
– Bizon, nem veszem én!

2. Eredj az anyádhoz,
Majd talán kiveszi!
– Kebelembe bűvék
Egy nagy áspis kígyó,

5. Eredj a nénédhez,
Majd talán kiveszi!
– Kebelembe bűvék
Egy nagy áspis kígyó,

3. Vedd ki, anyám, vedd ki!
– Bizon nem veszem én!
Eredj a bátyádhoz,
Az talán kiveszi!

6. Vedd ki, néném, vedd ki!
– Bizon nem veszem én!
Eredj a rózsádhoz,
Az talán kiveszi!

7. – Kebelembe bűvék
Egy nagy áspis kígyó,
Vedd ki, rózsám, vedd ki!
– Bizon, kiveszem én!

Mohol, Gyarmat György (67).

Burány B., 1980.

Dallama romlatlan hagyományt képvisel, de a legkevésbé költői szövegváltozat. Ugyanilyen száraz megfogalmazás Pálóczi Horváth Ádám 1813-as feljegyzése 12 szótagú sorokon, a 35. számú balladával rokon dallamon. (PHÁ: 292. sz.):

1. – Ke - be - lem - be bű - vék Egy nagy ás - pis kí - gyó, Vedd ki, a - pám, vedd ki! – Bi - zony, nem ve - szem én!

E - redj az a - nyád - hoz, Majd ta - lán ki - ve - szí! – Vedd ki, a - nyám, vedd ki! Bi - zony nem ve - szem én!

2. Eredj a bátyádhoz, majd talán kiveszi.
– Vedd ki, bátyám, vedd ki! – Bizony nem veszem én!
Eredj az ányodhoz, majd talán kiveszi.
– Vedd ki, ánygom, vedd ki! – Bizony nem veszem én!

3. Eredj sógorodhoz, majd talán kiveszi.
– Vedd ki, sógor, vedd ki! – Bizony nem veszem én!
Eredj a nénédhez, majd talán kiveszi.
– Vedd ki, néni, vedd ki! – Bizony nem veszem én!

4. Eredj a mátkádhoz, majd talán kiveszi.
– Vedd ki, mátká, vedd ki! – Bizony kiveszem én!
– Kebelembe bűvék egy nagy sáspis kíó, (!)
Vedd ki, mátká, vedd ki! – Bizony kiveszem én!

39.

Parlando ♩=84

1. – A - mo - da szol - gá - lok Ma - ros vi - ze mel - lett.

Csi - kó - kat ő - ri - zök Csa - ba kút - ja mel - lett.

2. Mëgköttem lovam
Jegönye ágához,
Leheverödtem a
Lovam árnyékához.

3. Mérge sátán kígyó
Bújt a gelebömbé,
Vödd ki, édösanyám,
Hogy ha nem fész tőle!

4. – Inkább meglészök én
Egy szép fiam nélkül,
Egy szép fiam nélkül,
Mint fél karom nélkül!

5. – Mérge sátán kígyó
Bújt a gelebömbé,
Vödd ki, édös rózsám,
Hogyha nem fész tőle!

6. Nyúlt a gelebébe,
Vötte ki belöle,
Vágta az ajtóhoz,
Pénz csordult belöle.

7. – Szödd föl, édes rózsám
Fehér kötényödbé!
Jó lösz az minékünk
A mi esküvönkre!

Csóka, Korponai Mihályné Holló Erzsébet (48).

Burány B., 1953.

Dallamára vonatkozóan lásd a 35. és 36. számú balladáknál mondottakat.

Variáns: 36., 40., 106., 115., 121., távolabbról 8., 38., 96., 98., 109., tizenkét szótagúak 35., 114., 120.
(MNT VIII: 37. és 38., valamint MNT X: 95. típus)

40.

Parlando $\text{♩} = 64$

1. – Mér-ges sár - kán kí - gyó Bújt a ge - le - böm - be,

m Gye-re, jé - des - a - nyám, Ve - gyed ki be - löl - le.

2. – *hej de* Eredj fiam, eredj
Eredj az apádhon,
Tán ki meri vönni,
Hogyha nem fél tölle!

8. – *hej de* Amoda szógálok
Csaba vize mellett,
Csikókat őrizök
Maros kútja mellett.

3. – Jó napot, jó napot,
Kedves édősapám!
– Adjon Isten, fiam,
Hol jársz ilyen korán?

9. *hej de* Mér-ges sárkán kígyó
Bújt a gelebömbbe,
Gyere, jédős bátyám,
Vögyed ki belölle!

4. – *hej de* Amoda szógálok
Csaba vize mellett,
Csikókat őrizök
Maros kútja mellett.

10. – Eredj a rózsádhon,
Tán ki meri vönni,
Tán ki meri vönni,
Hogyha nem fél tölle!

5. Mér-ges sárkán kígyó
Bújt a gelebömbbe,
Gyere, jédősapám,
Vögyed ki belölle!

11. – Jó estét, jó estét,
Kedves édös rózsám!
– Adjon Isten, babám!
Hol jársz ilyen későn?

6. – Eredj fiam, eredj
Eredj a bátyádhon,
Tán ki meri venni,
Hogyha nem fél tölle!

12. – *hej de* Amoda szógálok
Csaba vize mellett,
Csikókat őrizök
Maros kútja mellett.

7. – Jó napot, jó napot,
Kedves édös bátyám!
– Adjon Isten, öcsém,
Hol jársz ilyen korán?

13. Mér-ges sárkán kígyó
Bújt a gelebömbbe,
Gyere, jédös rózsám,
Vögyed ki belölle!

14. *hej de* Nyúlt a gelebibe,
Vötte ki belöle,
Vágta az ajtóhon,
Péz csorgott belölle.

Bocsár/Szaján, Kökény István (kb. 20).

Kónya S., 1975.

Az énekes cigány fiatalember, énekelte, majd „levélsípon” (filmdarabon) is eljátszotta a balladát.
Dallamára vonatkozóan lásd a 35. és 36. számú balladáknál mondottakat.

Variáns: 36., 39., 106., 115., 121., távolabbról 8., 38., 96–98., 109., tizenkét szótagúak 35., 114., 120.
(MNT VIII: 37. és 38. és MNT X: 95. típus)

Révészek nótája (41–46.)

A történet lényege a nő becsületének megvásárlása: az asszony egyre többet ajánl a férfinak, hogy az teljesítse kérését, végül lányát vagy magát kell adnia. A témát más népek is ismerik (franciák, portugálok, spanyolok, dánok, görögök, németek, románok, lengyelek, szerbek). A magyar balladában a révész és az átkelni akaró asszony között áll elő a zsarolás helyzete. A nyelvterületnek csak bizonyos részein fordul elő (változatainak száma 28): Dél-Dunántúl, bácskai Duna mente, Torontál, Csongrád és Nyitra megyékben. A nyitraiak menyasszony-búcsúztatóba vannak illesztve, a dél-dunántúliakban Rákóczi és Bercsényi neve szerepel, de prózai magyarázatként a torontáli és csongrádi változatok is Rákóczinét (esetleg Mária Teréziát) emlegetik (44., 45. a., 46. sz.). Valószínűleg 14. századi ballada.

Legkorábbi feljegyzése: 1891.

Dallamai leggyakrabban az ún. *Rákóczi-nóta* fríg dallamkörébe tartoznak (Vargyas 17 változatot közöl).

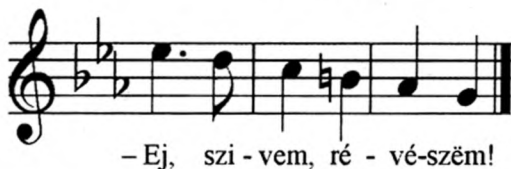
A nálunk számon tartott változatok száma 11: Majdán, Majdán/Csóka (2), Mohol (3), Verbica, Kanizsa, Gombos (3).

A strófaismétlő ballada strófái heterometrikusak (különböző szótagszámú és metrumú sorokból állnak), köztük szerepel a saffikus formának egy késői utóda is (42. sz., részben 41. sz., lásd a 42. sz. jegyzetét), továbbá a sokáig csonka formának tekintett, ún. *Balassi-sor* (háromtagú összetett, egyetlen nagy sor) háromsoros strófája is (45. sz., lásd a jegyzetét). Az előkerült balladák zöme már csak töredék, a Kálmány gyűjtötte magyarszentmártoni és egy verbicai ballada képviseli csupán a teljes alakot (45. a sz. és 44. sz.), ez utóbbi azonban formájában is, dallamában is labilis szerkezet. Valamennyiüket a *Rákóczi-dallamkör* változataira éneklik egy kivétellel (46. sz.).

Szövegösszefüggés más balladákkal: Hol háltál az éjjel, cinegemadár: fokozatokban elnyerni a szeretőt.

A kötetben közölt balladák mind a 11 változatot felölelik.

41.

Giusto $\text{♩} = 92$

Gombos, Nemes Gáspárné Vince Katalin (59).

Kiss L., 1939.

Dallama a híres, ún. *Rákóczi-nótának* egyik jellegzetes típusa. Ennek a fríg hangnemű dallamkörnek népes családjába a *Révészek nótáján* kívül történeti katonaénekek, vallásos énekek, lakodalmások, párosítók, bordalok, verbunkos táncdallamok, sőt még gyermekjátékdalok is tartoznak. A magyar népzeneben ritka a tempóváltás strófán belül, de a Duna menti révészdalok egyik jellegzetessége éppen ez. Strófájának formája szaffikus, ettől annyiban tér el, hogy első dallamsorát nem ismétli.

Variáns: 42., távolabbról 43–45. (SZDV 9., Járdányi I. 170., északnyugati, dél-dunántúli)

42.

Parlando ♩ = 60

Giusto. ♩ = 80

Gombos, Cöndör Kuruc András (78),
Kálóczi József (50).

Kiss L., 1939.

Az egyik változat eltérés nélkül ismétli meg az első sort, tehát mindkétszer fríg zárlatú, míg a közölt főalakban a fríg zárlatot dór zárlat váltja fel a második sorban. Formája a középkori szaffikum módosult alakja: két egyforma (vagy hasonló) sor után egy összetett harmadik, majd egy rövid negyedik következik. Dallamáról lásd az előző (41. sz.) dallamnál mondottakat.

Variáns: 41., távolabbról 43–46. (SZDV 9, Járdányi I. 170, északnyugati, dél-dunántúli)

43.

Parlando ♩ = cca 92

1. – Ré - vé - szök, ré - vé - szök, Szép ne - ví jem - bö - rök,

Vi - gye - tek á - tal a ví - zen, Vi - gye - tek á - tal a ré - ven!

2. – Nem lehet, angyalom,
Nem lehet, galambom!
Nagy a Tisza vize árja,
Kisodor a ladikából!

3. – Van egy zsák aranyom,
Mög egy szép leányom.
Azt is nektek odaadom,
Mind a kettőt neköd adom,
Vigyetek átal a parton!
csak Vigyetök átal a vízön!

Majdán, Pióker Illésné Gyémánt Viktória (72).

Majdán/Csóka, Jasura Józsefné Gyémánt Rozália (63, 71).

Burány B., 1975.

Paksa K., 1968, Kónya S., 1976.

A *Rákóczi* – Révész másik típuscsaládja. A bácskai Duna mente szaffikus formával rokon, strófán belüli tempóváltást mutató alakjaitól eltérően a Tisza mentiek szerkezete egyszerűbb, az utolsó dallamsor pedig nagy szekunddal kiegészülve (mint a 42. számú dallam második sorában is) dórrá értelmezi át a fríg hangnemet. A záróhangot ezért *f*-re írjuk. Strófaszerkezete 6, 6, 8, 8 szótagú sorokból áll. Feltehetőleg egy eredetileg háromsoros alak bővült négysorossá.

Variáns: 44., 45., távolabbról 41., 42. (SZDV 9, PHÁ 252, Járdányi I. 170, északnyugati, dél-dunántúli)

Kazetta I. A 12. (A csókai felvétel 1968-ból)

44.

Parlando, rubato $\text{♩} = \text{cca } 80$

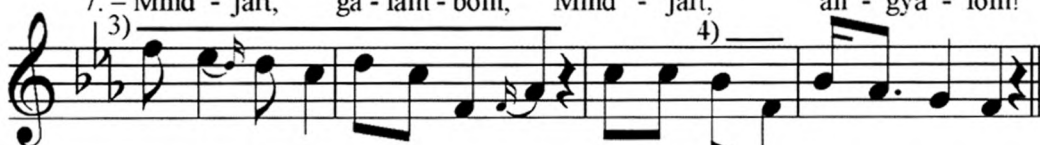
1. – Hej, ré - vé - szök, ré - vé - szök. Jó - lel - kű ré - vé - szök!
 3. – Hej, ré - vé - szök, ré - vé - szök, Jó - lel - kű ré - vé - szök!

Vi - gye - tek á - tal a ví - zön! Vi - gye - tek á - tal a ré - vön!
 Vi - gye - tők á - tal a ví - zön! Vi - gye - tők á - tal a ví - zön!

2. – Nem lö - het, ga - lam - bom, Nem lö - het, an - gya - lom!
 5. – Nem lö - het, ga - lam - bom, Nem lö - het, an - gya - lom!
 7. – Mind - járt, ga - lam - bom, Mind - járt, an - gya - lom!

A - la - csony a la - dik or - ra, Á - tal mögy a szo - tyé raj - ta!
 A - la - csony a la - dik or - ra, Á - tal mögy a szo - tyé raj - ta!
 Ma - gas lött a la - dik or - ra. Nem mögy át a szo - tyé raj - ta!

4. Van egy nagy acs - kó a - ra - nyom, Azt is nék - tők o - da - a - dom.

csak Vi - gye - tők á - tal a ví - zön! Vi - gye - tők á - tal a ví - zön!

6. – Hej, ré - vé - szök, ré - vé - szök, Jó - lel - kű ré - vé - szök! Vi - gye - tők á - tal a ví - zön!

Van egy kö-kény-sző-mű bar-na lá-nyom, Azt is nek-tök o - da - a - dom!

Valami tekintélyös személy vót. Asszony.

Egyházaskér, Igrizsán Pál (70).

Paksa K., 1968.

Dallama és szótagszámszerkezete kiforratlannak tűnik, a dallamszándék talán a 2., 4., 5. és 7. versszakokban a legvilágosabb. Szövege mindazonáltal a legteljesebb változat. Strófaszerkezete az előző (43. sz.) és a következő (45. sz.) között képez átmenetet.

Dallamára lásd az előzőnél (43. sz.) mondottakat.

Variáns: 43., 45., távolabbról 41., 42. (SZDV 9, PHÁ 252., Járdányi I. 170., északnyugati, dél-dunántúli)

45.

Parlando ♩ = cca 92

1. – Ré-vé-szek, ré-vé-szek, Jó ré-vész-mes-te-rek, Vi-gye-ték át a Ti-szán!

2. Van még egy forintom,
Azt is néktek adom,
Csak vigyetek a Tiszán!

3. Elvitték uramat,
Hét kis árva maradt!
Vigyetek át a Tiszán!

4. Van egy selyem szoknyám,
Azt is néktek adnám!
Azt is neked adnám,
Vigyetek át, a Tiszán!
Csak vigyé ját a Tiszán!

Mohol, Vlasity Károlyné Zélicity Klára (47, 62).

Burány B., 1975, Bodor A.–Burány B.–Németh I., 1990.

A *Rákóczi-nóták* előző tagjainak háromsoros változata, szótagszáma 6, 6, 7. Balassi Bálint gyakran használt ilyen metrikai összetételű nagy sorokat, ezért nevezik *Balassi-sornak* is. Sokáig töredéknek tekintették ezt a háromsoros strófát, ami Pálóczi gyűjteményében is megtalálható *Zöld erdők harmatát* kezdettel (252. sz.), de a magyar népdalok zömmel négysoros versszakai között ritkaság. A Pálóczi-féle dallammal változatunk szinte teljesen egyezik.

A dallamról lásd még a 41., 42. számú balladáknál mondottakat.

Variáns: 43., 44., távolabbról 41., 42. (SZDV 9, PHÁ 252, Járdányi I. 170, északnyugati, dél-dunántúli)

Kazetta I. A 13. (Az 1990-es felvétel)

45. a

Mikor Rákóczi kiszökött, Rákócziné mög
mönt vóna utána nyájával, mindönivel,
nagyon könyörgött a révészlegényöknek,
hogy vigyék át a Dunán:

1. – Révészök, révészök,
Jószívű legényök,
Vigytök át az Dunán,
Az Dunán!
2. Uramtul maradt
Három falka göboly,
Azt is nektök adom,
Odaadom!
3. – Nem löhet, asszonyom,
Asszonyom, galambom,
Mer nagy zaj mén az Dunán,
Az Dunán!
4. – Révészök, révészök,
Jószívű legényök,
Vigytök át az Dunán,
Az Dunán!
5. Uramtul maradt
Három falka ménös,
Azt is nektök adom,
Odaadom!
6. – Nem viszünk, asszonyom,
Asszonyom, galambom,
Mer nagy zaj mén az Dunán,
Az Dunán!
7. – Révészök, révészök,
Jószívű legényök,
Vigytök át az Dunán,
Az Dunán!
8. Uramtul maradt
Egy nagy zsák aranyom,
Azt is nektök adom,
Odaadom!
9. – Nem löhet, asszonyom,
Asszonyom, galambom,
Mer nagy zaj mén az Dunán,
Az Dunán!
10. – Révészök, révészök,
Jószívű legényök,
Vigytök át az Dunán,
Az Dunán!
11. Uramtul maradt
Kökény szömü lányom,
Azt is nektök adom,
Odaadom!
12. – Nem löhet, asszonyom,
Asszonyom, galambom,
Mer nagy zaj mén az Dunán,
Az Dunán!
13. – Révészök, révészök,
Jószívű legényök,
Vigytök át az Dunán,
Az Dunán!
14. Magam is odadom,
Magam is odadom,
Odaadom!
15. – Átviszünk, asszonyom,
Asszonyom, galambom!
Nem mén mán zaj az Dunán,
Az Dunán!

Mikor áthajtották a ménöst, göbolyóket mög a nyáját, azt mondta Rákócziné, hogy fejjék mög a ménöst, göbolyóket mög a nyáját, oszt fürödjönek mög a tejbe. A révészök mögfejték, mikor beleültek, tőpörtűjé sülték benne.* Így mönekült mög Rákócziné.

Magyarszentmárton (Torontál megye, Románia).

Kálmány L.

Dallama sajnos nem maradt ránk. Újabban gyűjtött dallamai közül egy sem illik rá maradéktalanul, mert az ismétléssel bővített utolsó sor hol 3, hol 4 szótaggal bővül (de bővüléssel együtt mindig 10 szótagot eredményez).

---

* A tejben fürdés és benne égés keleti eredetű mesemotívum

46.

Parlando, rubato $\text{♩} = \text{cca } 72$

1. – Hej, ré - vé - szem, ré - vé - szem, Vi - gyé já - tal a ré - ven, a ré - ven!

2. Van én - ne - kēm két szép há - zam, Az e - gyi - ket ne - ked a - dom,

ré - vé - szem! Vi - gyé já - tal a ré - ven, a ré - ven!

3. Van énekem két szép lányom,
Az égyiket nekéd szánom, révésem!
Vigyé játal a réven, a réven!

Ez mikó Rákóczi bújdosóba vót... és mindenfelé kiadták, hogy hát nem szabad senkinek elvinni, mer el akarták fogni. És akkó könyörgött, és ezeket mondta.

Mohol, Zélicity Sándor (73).

Burány B., 1979.

Kiforrotlan szerkezet és dallam. Indítása emlékeztet a *Hej, halászok, halászok* kezdetű dalra (Járdányi I. 197), folytatása pedig egy műdal (*Legyen úgy, mint régen volt*) részletére. Vargyas is felsorolja a ballada dallamai között (Vargyas II. 503/16.). Az eredetileg plagális (záróhang alatt és felett egyaránt mozgó) dallam zárlatát autentikusról plagálisra (*lá végűről mi végűre*) javítottuk.

Kétféle menyasszony (47.)

A gazdagon és szegényen férjhez ment lány ellentétét megéneklő ballada meglehetősen társtanul áll a balladák között, inkább a csúfolódó és vetélkedő énekekkel rokon. A gazdag-szegény ellentétnek kétféle megoldása van: az egyik végig megtartja a jó és rossz sors párhuzamát (47., 47. a sz.), a másik megoldja az ellentétet a gazdag rovására (47. b sz.). A részletek néha a szertelenségig vitt, irreális végletekkel ecsetelik a gazdag-szegény ellentétet. Nemzetközi párhuzamai ismeretlenek, de a magyar nyelvterületnek is csak bizonyos részein fordul elő mintegy 40 változata: Dunántúl és Alsó-Tisza melléke, Felső-Tisza-vidék és Palócföld. A középkortól a 19. századig bármikor keletkezhetett.

Legkorábbi feljegyzése: 1846.

Dallamai általában kanásztánc ritmusú (kolomejka) dallamok (Vargyas 15 félélt sorol fel).

Nálunk mindössze két változatról tudunk, mindkétféle fentebb említett végső megoldásban: Törökkanizsáról (és pécskai variánsáról: 47., 47. a sz.) és Szajánból (47. b sz.). Dallama csak a törökkanizsainak maradt ránk (47. sz.), egy kolomejka ritmusú, aszimmetrikus, háromsoros, belső refrénes szerkezet, melynek csak négyütemes kolomejkasorai állandóak, dallama elég változékony. Pécskai megfelelője a megismételt refrénsorral négysorossá bővül. A szajáni változat felfogható hat-sorosnak is, ahol a harmadik és a hatodik sor refrénsor, de felfogható két kanásztánc ritmusú nagy sornak is rövid sorvégi refrénekekkel.

Giusto ♩ = 112

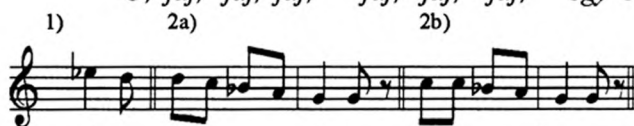
1. Ké-re - tik a né - né - met egy ki - rály - le - gény - nek,

1)
 Ën-gö - met is ké - ret - nek egy ka-nász - le - gény - nek.
 Ën-gö - met is ké - ret - nek egy ci-gány - le - gény - nek.

2)
 Ó, jaj, jaj, jaj, jaj, jaj, jaj, egy ka-nász - le - gény - nek.
 Ó, jaj, jaj, jaj, jaj, jaj, jaj, egy ci-gány - le - gény - nek.

1)   2a)   2b)
 ossia   ossia   ossia

2. Viszik már a nénémet aranyos hintóba,
 Ëngömet is visznek már egy rossz tajicskába.
 Ó, jaj, jaj, jaj, jaj, jaj, jaj! egy rossz
 tajicskába.

4. Ötetik a nénémet aranyos tányérbul,
 Ëngömet is ötetenek a disznóvályúbul.
 Ó, jaj, jaj, jaj, jaj, jaj, jaj! a disznóvályúbul.

3. Kísérik a nénémet szép muzsikaszóval,
 Ëngömet is kísérnek egy nagy bunkósbottal.
 Ó, jaj, jaj, jaj, jaj, jaj, jaj! egy nagy bunkós-
 bottal.

5. Fektetik a nénémet tornyos nyoszolyába.
 Ëngömet is fektetnek a disznó óljába.
 Ó, jaj, jaj, jaj, jaj, jaj, jaj! a disznó óljába.

6. Kötik föl a nénémet szép muzsikaszóval,
 Kötik már a nénémet szép muzsikaszóval,
 Ëngömet is kötenek egy nagy bunkósbottal.
 Ó, jaj, jaj, jaj, jaj, jaj, jaj! egy nagy bunkósbottal.

Kolomejka ritmusú dallam. Háromsoros, aszimmetrikus szerkezete a magyar népzeneben ritka. Az énekes minden versszakát kissé másképp énekeli (gyakran a sorvégi zárlatokat is), mégis lényegileg azonos marad, hasonlóan, mint a gyermekjátékdallamok, ahol csak a mozgáskeret szabályozott. Mind két-, mind négy soros rokon dallamát Vargyas is közli (Vargyas, 1976, II. 511/13 és Vargyas, 1981, 0238).

Variáns: távolabbról 52., 53., 205.

47. a

1. Viszik már a nénémet a király fiához,
Engemet is visznek egy rongyos kanászhoz.
Ó, jaj, jaj, ó, jaj, jaj! egy rongyos kanászhoz.
Ó, jajajaj, jajaj! egy rongyos kanászhoz.
2. Viszik már a nénémet egy arany hintóban,
Engemet is visznek a kocsiderékban.
Ó, jaj, jaj, ó, jaj, jaj! a kocsiderékban.
Ó, jajajaj, jajaj! a kocsiderékban.
3. Ültetik a nénémet kerek asztal mellé,
Engem is ültetnek disznóvályú mellé.
Ó, jaj, jaj, ó, jaj, jaj! disznóvályú mellé.
Ó, jajajaj, jajaj! disznóvályú mellé.
4. Köszöntik nénémmre a cifra poharat,
Énrám is köszöntik a mázlós fazékot.
Ó, jaj, jaj, ó, jaj, jaj! a mázlós fazékot.
Ó, jajajaj, jajaj! a mázlós fazékot.
5. Fektetik nénémet a toromos ágyba,
Engem is fektetnek a kuckó szájába.
Ó, jaj, jaj, ó, jaj, jaj! a kuckó szájába.
Ó, jajajaj, jajaj! a kuckó szájába.
6. Kötik már a nénémet szép muzsikaszóval,
Engem is kötenek egy nagy bunkósbottal.
Ó, jaj, jaj, ó, jaj, jaj! egy nagy bunkósbottal.
Ó, jajajaj, jajaj! egy nagy bunkósbottal.

Magyarpécska (Arad megye, Románia).

Kálmány L., 1878.

47. b

1. Kérik mán a nénémet Ęgy szép királyfinak, Ó, jaj, ja, ja, jaj! Engömet is kérnek Ęgy zsíros kanásznak, Ó, jaj, ja, ja, jaj!	Engöm is ültetnek A disznóvályúhon. Ó, jaj, ja, ja, jaj!
2. Hozzámönt a néném A szép királyfihon. Ó, jaj, ja, ja, jaj! Ęn is hozzámöntem A zsíros kanászhon. Ó, jaj, ja, ja, jaj!	6. Étetik a nénémet Az arany vëllával. Ó, jaj, ja, ja, jaj! Engöm is étetnek Ęgy rossz nádvëllával. Ó, jaj, ja, ja, jaj!
3. Ültetik a nénémet Az üveghintóba. Ó, jaj, ja, ja, jaj! Engöm is ültetnek Ęgy rossz taligába. Ó, jaj, ja, ja, jaj!	7. Fektetik a nénémet A paplanyos ágyba. Ó, jaj, ja, ja, jaj! Engöm is fektetnek A disznó almába, Ó, jaj, ja, ja, jaj!
4. Viszik mán a nénémet Hat fekete lovon. Ó, jaj, ja, ja, jaj! Engöm is visznek mán Ęgy fekete vakon. Ó, jaj, ja, ja, jaj!	8. Kötik mán a nénémet Élös baltafokkal. Ó, jaj, ja, ja, jaj! Engöm is kötenek Szép muzsikaszóval. Ó, jaj, ja, ja, jaj!
5. Ültetik a nénémet Az arany asztalhon. Ó, jaj, ja, ja, jaj!	9. Viszik mán a nénémet Ki a temetőbe. Ó, jaj, ja, ja, jaj! Engömet is visznek Hatemeletösbe. Ó, jaj, ja, ja, jaj!

(A nénje a kilencvenkilencedik felesége volt már a királyfinak.)

Szaján.

Kálmány L., 1882.

A versszakszerkezet hasonló az Észak-Bánátban is közismert *Dunáról fúj a szél* refrénű dallaméhoz (lásd VMND 1: 180, azaz MNT IX: 71. típus, Járdányi I. 60. általános).

Cinegemadár (48.)

A ma már csak 2–3 versszakos lírai dalok régi, dallamtalan feljegyzései obszcén csattanókkal végződő strófaismétlő balladák. Több változat rokon a *Gyáva szerető* alaptémájával (48. a sz.), azaz ennek madárszimbolikával megfogalmazott variánsa. Nemzetközi párhuzama nincs, lehet, hogy középkori, magyar eredetű ének. A nyelvterületnek csak bizonyos részein él, elsősorban a Dél-Dunántúlon és környékén (a bácskai Duna mentén is, így Gomboson is, 48. sz.), szórványosan Szabolcsban, valamint Erdélyben (egyetlen variáns), összesen 108.

Legkorábbi feljegyzése: 18. század vége.

Háromféle dallama közül az egyik (75 esetben) a ballada „saját” dallamának tekinthető, a régi stílus ótörök eredetű tagja, mely ma is élő, tánra is használt kanásztáncdallam a Dunántúl egy részén (MNT VI. 1. típus). (A másik idegen eredetű, sok szlovák párhuzammal gyűjtött típus, a harmadik ritka dallam szintén idegenes.) A szöveg ilyen szoros kapcsolata egy régi dallamtípushoz igen ritka jelenség, a szöveg régiségének is közvetett bizonyítéka.

A nálunk számon tartott változatok száma mindössze kettő: egy gombosi és egy hosszúhádi (Horgos Szeged felőli részén elterülő kertészség a múlt század végén). A gombosi töredéket az ótörök régi stílus kanásztáncdallamán jegyezték fel, a másikat dallam nélkül, de ez teljes szövegváltozat. Mivel a balladát dunántúli fuvarosoktól tanulták, ez a Csongrád megyei adat is a dunántúli változatok számát gyarapítja.

Szövegösszefüggés más balladákkal: Révésznek nótája: fokozatosan elnyerni a szeretőt.

Giusto ♩=92

1. – Hol jár - tál az éj - jel, ci - ne - ge - ma - dár?

– Ab - la - kod - ba hál - tam, é - dös ba - bi - cím.

– Mért nem jössz bē hoz - zám, ci - ne - ge - ma - dár?

– Fé - lők az u - rad - tól, ked - ves ba - bi - cím.

2. – Nincs itthon az uram, lovak után jár
 Rétfalusi rétbe, kedves baticám.
 – Jó lova van annak, hama hazaér,
 Jaj lesz neked, rózsám, hogyha nálad ér!
 – Rossz lova van annak, nem ér ma haza,*
 Alhatunk már, rózsám, három éccaka!

Gombos, Bacskó Antalné Dinnyési Anna (57).

Kiss L., 1939.

A ballada saját, legjellemzőbb dallama az ótörök eredetű régi stílus egy dallamgondolatból építkező kvintváltó, kanásztánc ritmusú tagja. Hangszeres táncdallamként is gyakran hallható. A Dél-Dunántúl jellemző típusa, szórványosan máshol is előfordul.

(MNT VI. 1. típus)

* A III-IV. dallamsorra

48. a

1. – Hun háltál az éjjel, cinögemadár?
– Rúzsám ablakjába, gyöngé vilójám!
– Mé nem gyüttél be hát, cinögemadár?
– Féltém az uradtul, gyöngé vilójám!
2. – Nincs itthon az uram, cinögemadár,
Litvai erdőbe hidakat csinál.
– Jó lova van annak, hamar hazaér,
Jaj lösz neköm, rúzsám, hogyha nálad ér!
3. – Hun háltál az éjjel, cinögemadár?
– Rúzsám ajtajába, gyöngé vilójám!
– Mé nem gyüttél be hát, cinögemadár?
– Féltém az uradtul, gyöngé vilójám!
4. – Nincs itthon az uram, cinögemadár,
Litvai erdőbe hidakat csinál.
– Jó lova van annak, hamar visszaér,
Jaj lösz neköm, rúzsám, hogyha nálad ér!
5. – Hun háltál az éjjel, cinögemadár?
– Rúzsám ágya előtt, gyöngé vilójám!
– Mé nem gyüttél mellém, cinögemadár?
– Féltém az uradtul, gyöngé vilójám!
6. – Nincs itthon az uram, cinögemadár,
Litvai erdőbe hidakat csinál.
– Ha úgy félsz, minek élsz, cinögemadár?
Távozz túllem! Van mán, aki velem hál!

Hosszúhát/Horgos.

Kálmány L., 1891.

Dallama sajnos nem maradt ránk, de alapos okunk van feltételezni, hogy a 48. számú dallamon énekelik, mivel az énekes édesanyja dunántúli fuvarosoktól tanulta a balladát.

Gunaras lány (49–51.)

A játékos hangú történetben szerelmi szimbólum rejlik: a ludak a lányt jelképezik (ugyanúgy, mint a legényt lovai vagy ökrei), akit a bíró fia „meghajigált”, „agyonütött” vagy „agyonlőtt”. Mindez megtörtént szerelemre utal, amiért a lány „kártérítést” követel. A témarokonságból adódóan nemritkán párosítóként is előfordul ének (ilyenkor két nevet énekelnek ki; MNT IV. 103–105. sz.). Nemzetközi párhuzama nincs, csak szellemi rokonsága francia, olasz és dán énekekkel. A ballada jelenetszerű „megjátszása” újabb, iskolai eredetű szokás. Moldva kivételével az egész nyelvterület ismeri mintegy 50 változatban.

Legkorábbi feljegyzése: 1789.

Dallamai között kiemelkedő helyet foglal el egy kötött ritmusú régi stílusú dallam, melynek rokon népi megfelelőjét is számon tartjuk (21 variáns, pl. 49. sz.), egyébként többé-kevésbé idegenes vonású dallamokkal társul (Vargyas 7 féle dallamát sorolja fel). Legegyöntetűbben a régi stílusú dallamon terjedt el.

A nálunk jelenleg ismert változatok száma 9: Ada, Cérnabara/Csóka, Felsőhegy (3), Martonos/Kanizsa, Oromhegyes, Zenta (2). Ennél bizonyára sokkal több is gyűjthető, de a ballada jelenetszerű „megjátszásának” iskolai gyakorlata miatt ún. „revival” (nem az élő hagyományból visszatantult) változatokkal is számolnunk kell. Ilyen „revival” gyanús a cernabari ballada is, amit énekesének fiatal kora is megerősít (49. sz.). A bácskai Tisza mente változatai újabb keletűek, fogalmazásuk sem olyan régies, és valamennyit ugyanazon új stílusú, ebben a formában ismeretlen típusú pentaton dallamra éneklük (lásd a dallamok jegyzeteit; 50–51. sz.). Változataik nagyon egységesek, tehát lehetséges, hogy itt is az iskola révén újraélesztett hagyománnyal van dolgunk.

A kötetben közölt balladák mind a 9 jelenleg számon tartott változatot felölelik.

49.

Giusto ♩ = 104

1. Ki-haj - tot - tam én a li-bám Szép zöld pá-zsit - ra,

Á - ra jön a bí - ró fi - ja, Meg-ha - ji - gá - ja.

4. vsz.

5-7. vsz.

2. Ne hajigád, bíró fija
Az én ludamat,
Mer elmegyek a bíróhoz,
Bepanaszollak!

3. – Adjon Isten szép jó napot
Bíró uramnak!
– Adjon Isten, szép Iluskám!
Mondd, hogy mi bajod?

4. – Kelmed fija agyonütötte
Az én ludamat!
– Megfizetem gunárodát.
Mondd meg az árát!

5. – A fejjé, a nyakájé
Aran trombitát,
A szárnyájé, két szárnyájé
Két aran kanált,

6. A szíviyé, a májájé
Két arany almát,
Hátú legyező farkájé
Egy aran tálat!

7. Akasztófát állíjjatok
Bíró fíjának!
Akasztófa olyan legyen,
Mint kinyílt rózsza,
A két karom szép karfája*
Az akasztófa!

Feketető/Csóka, Barátné Csanád Margit (28).

Paksa K., 1968.

Szövegének 6–7. versszaka közelebbi rokonságot mutat egy 1789-ből származó zempléni kézirattal a sárospataki diákmelodiáriumból (Vargyas, 1976. II. 548. lap).

Régi stílusú, kötött ritmusú dallam, szerkezetében a kvintváltás halvány nyomaival. Rokon népi (cseremiszi) párhuzama is ismert. A következő változatok strófaszervezetéhez viszonyítva kétsorosnak is felfogható. Tandalként is divatos volt egy időben, óvodásoknak és kisiskolásoknak tanították, színpadi, „dramatizált” megjátásai sem voltak ritkák. Nem lehetetlen, hogy iskola/óvoda révén visszatantult ballada.

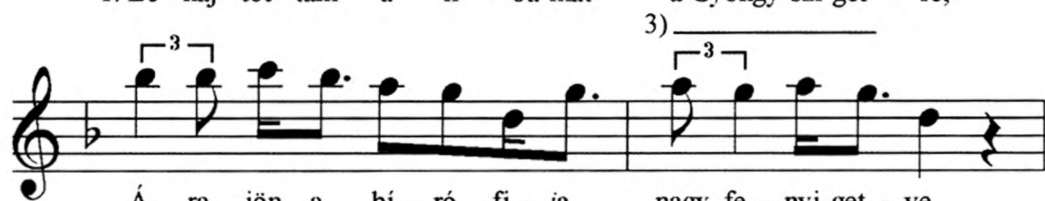
(Járdányi I. 204, általános, kivéve a székely és mezőségi területeket)

* A III-IV. dallamsorra

Giusto ♩=92

1. Lē - haj - tot - tam a li - bá-mat a Gyöngy-szi-get - re,

Á - ra jön a bí - ró fi - ja nagy fe - nyi-get - ve.

Nē fe - nyē-gesd, bí - ró fi - ja, gan-gos gu - na - ram,

Ha-za - mē-gyék szom-bat es - te, majd el - á - rul - lak!

ossia ossia ossia ossia

1. a Kihajtottam a libámat a Gyöngyszigetre,
A'ra jött a bíró fia, megfenyegette.
Ne fenyegesd, bíró fia, mert ezt megbánod!
Ha hazamék szombat este, bēpanaszolom!
Hazamēgyék, jó anyámnak én elárulom!

2. Mēgdöglött a kis Juliska gangos gunara,
Elütte ja bíró fija szombat hajnalba.
– Mit kérsz ezért, kis Juliskám? Én azt
mēgadam,
– Mit kérsz érte, kis Juliska? Én azt
mēgadam,
Nē játkozzon a jó anyád a sírhalmomon!

2. a Mēgdöglött a kis Juliska gangos gunara,
Agyonütte bíró fija tegnap hajnalba.
Agyonlőte bíró fija szombat éjszaka.
– Nē haragudj, kis Juliska énrám oly nagyon!
Megátkoz az édesanyád, ha még nem adom!
A jó anyád nē átkozzon a sírhalmomon!

3. – A szárnyájé, a lábájé egy* véka búzát,
A szívijé, a májájé két* piros almát.
Hát az a szép gangos nyaka ugyan mit is ér?
– Mēgölelek, mēgsókollak, az csak annyit ér!
– *Mēgölelem a Juliskát, annyit az is ér!*
– *Mēgölelem a Juliskát, az is sokat ér!*

3. a – A szárnyájé, a lábájé egy* véka búzát,
 A zúzájé, a májájé két arany almát.
 Hát az a szép gangos nyaka ugyan mennyit ér?
 – Megölelem kis Juliskát, nem kell semmi bér!
 – *Mögcsókolom a Juliskát, nem köll sëmmi pénz!*

Felsőhegy, Szabó Gizella (16).

Ada, Nagy Rozália (40).

Zenta, Csomor Istvánné Sziveri Etel (66).

Oromhegyes, Balázs István (68).

Felsőhegy, Kalmár József (54).

Zenta, Gyetvai Simonné Mura Erzsébet (80).

Felsőhegy, Körösi Mártonné Rácz Szabó Júlia (63).

Burány B., 1953.

Paksa K., 1968.

Bodor G., 1971.

Tripolsky G., 1971.

Burány B., 1975.

Bodor A.–Németh I., 1990.

Bodor A., 1991.

A *Gunaras lány* a bácskai Tisza mentén gyűjtött változatainak kizárólagos alakja. Ötfokú fordulatokban gazdag új stílusú dallamának közelebbi típusa ismeretlen. Az előző (49. sz.) dallam 8, 5, 8, 5 strófaszerkezetét itt 8+5-ös tagolású egyetlen sornak fogják fel. Sorképlete ABBA.

(Vö. Vargyas, 1981: 0327, Járdányi II. 128, általános, de az 9 szótagú)

Kazetta I. A 14. (Gyetvainé zentai változata)

---

* két, hat

51.

Giusto $\text{♩} = 104$

1. Ki - haj - tot-tam a li - bá - mat a Gyöngy - szi - get - re,

A - gyon - lő - te bí - ró fi - ja szom - ba - ton es - te.

– Mit kérsz ér - te, kis Ju - lis - kám? Én azt még - a - dom!

h Nő ját - koz-zon a jó ja - nyád a sír - hal - mo - mon!

2. – A zúzájé, ja májájé hat véka búzát,
 A szárnyájé, a lábájé hat piros almát.
 Hát az a szép gangos nyaka ugyan mennyit ér?
 – h Megölelem kis Juliskát, többet nem is kér.

Martonos/Kanizsa, Püspök Ferencné Tóth Ottilia (59).

Bodor A., 1995.

Az előző (50. sz.) dallam közeli variánsa. Lásd ott.
 (Vargyas, 1981: 0327, Járdányi II. 128, általános, de az 9 szótagú)